

**A biológiai sokféleség megőrzésének
2015-2020 közötti időszakra szóló
nemzeti stratégiája
UTÓLAGOS ÉRTÉKELÉS**

Tartalom

Rövidítések	4
Vezetői összefoglaló	6
I. stratégiai terület: Hazánk védett természeti területeinek és értékeinek megőrzése, természetvédelmi helyzetük javítása, valamint az Európai Unió madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelvének teljes körű hazai végrehajtásához szükséges feltételek megteremtése.....	9
1. célkitűzés: A Natura 2000 területek, valamint a védett természeti, illetve nemzetközi természetvédelmi egyezmények hatálya alá tartozó területek állapotának javítása és a megfelelő természetvédelmi kezelés biztosítása.....	9
2. célkitűzés: A legrosszabb helyzetben lévő közösségi jelentőségű fajok, valamint a legveszélyeztetettebb védett fajok természetvédelmi helyzetének javítása	11
3. célkitűzés: A védelemre szoruló, illetve közösségi jelentőségű fajok és a közösségi jelentőségű élőhely-típusok sikeres és hatékony megőrzését szolgáló tudásbázis fejlesztése.....	14
4. célkitűzés: A biológiai sokféleség, a védett, illetve a közösségi jelentőségű természeti értékek, valamint a védett természeti területek és Natura 2000 területek ismertségének társadalmi megítélésének javítása a tájékoztatás, szemléletformálás és bemutats eszközeivel	18
II. stratégiai terület: A táji diverzitás, a zöld infrastruktúra és az ökoszisztéma szolgáltatások fenntartása és helyreállítása	21
5. célkitűzés: A táji sokféleség és az ökológiai tájpotenciál megőrzése.....	21
6. célkitűzés: A zöld infrastruktúra elemeinek összehangolt fejlesztése a természeti rendszerek működőképességének fenntartása és javítása, illetve a klímaváltozás hatásaihoz történő alkalmazkodás elősegítése érdekében, beleértve az ökológiai és tájökológiai funkcióval bíró területek közötti kapcsolatok javítását, a potenciális területi elemek rekonstrukcióját, illetve a degradált ökoszisztémák helyreállítását	23
7. célkitűzés: Az ökoszisztémák és az ember számára nélkülözhetetlen materiális és immateriális szolgáltatásaik értékének meghatározása és integrálása a természeti erőforrásokkal való gazdálkodásért felelős átfogó és tematikus stratégiákba, a helyi és országos szintű területhasználatot és területfejlesztést érintő döntéshozatalban.....	25
8. célkitűzés: A biológiai és táji diverzitás megőrzését és fejlesztését szolgáló szempontok integrációja az átfogó, valamint az érintett ágazati szakpolitikákba a zöld infrastruktúra és az ökoszisztéma-szolgáltatások eszközrendszerével, különös tekintettel a területi tervezésre	28
III. stratégiai terület: A biológiai sokféleség megőrzésében a mezőgazdaság szerepének növelése ...	30
9. célkitűzés: A mezőgazdaságunk alapját képező genetikai erőforrások megőrzése, fejlesztése és fenntartható használata, a mezőgazdaságban használatos genetikai erőforrások változatosságának növelése	30
10. célkitűzés: A biológiai sokféleség megőrzését és a környezet- és tájvédelmi szempontokat szem előtt tartó, a hazai és helyi biológiai alapok – különösen a változatos élelmezési és mezőgazdasági célú állat- és növényi genetikai erőforrások – hasznosítását előtérbe helyező, sokszínű, mozaikos mezőgazdaság elterjesztése	33
11. célkitűzés: 2020-ra maximalizálni kell azoknak a területeknek a kiterjedését, amelyeken a közös agrárpolitika biológiai sokféleséggel kapcsolatos intézkedései (agrár-környezetgazdálkodási kifizetések, Natura 2000 kompenzációs kifizetések, stb.) által megvalósuló fenntartható	

gazdálkodás hozzájárul az agrobiodiverzitás és ezen keresztül a biológiai sokféleség fenntartásához, növeléséhez.	35
IV. stratégiai terület: Fenntartható erdő- és vadgazdálkodás, valamint a vízi erőforrásaink védelme és fenntartható használata	36
12. célkitűzés: A biodiverzitás megőrzése és növelése érdekében a természetközeli erdőgazdálkodási módszerekkel kezelt erdőterületek további növelése, valamint a teljes erdőterületre kiterjedő erdőtervezés során a biológiai sokféleség megőrzését szolgáló szempontok hatékony érvényesítése	36
13. célkitűzés: A vadgazdálkodás során a nagyvadgazdálkodás nem veszélyezteti a biológiai sokféleség megújulását, míg az apróvadállomány természetes szaporodása megindul, a veszélyeztetett állományok rehabilitálódnak	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
14. célkitűzés: A természetes vízi halgazdálkodás során a halállomány természetes szaporodásának és így megújulásának elősegítése, a veszélyeztetett halfajok, illetve vad formák megőrzése, veszélyeztetett élőhelyek rehabilitációja, különösen az ívó- és vermelőhelyek védelme. A vizek hossz- és keresztirányú átjárhatóságának biztosítása.	41
15. célkitűzés: A vizek vízi és vizektől függő szárazföldi ökoszisztémákban betöltött szerepének feltárása; a vízgazdálkodás, az észszerű és takarékos vízhasználat elterjesztése, összehangolása; a vizek szennyezőanyag-terhelésének csökkentése a biológiai sokféleség megőrzése érdekében, a vízhez kötött mikro és makro szintű életformák ökoszisztéma-szolgáltatásainak fenntartása céljából	43
V. stratégiai terület: Az inváziós idegenhonos fajok (özönfajok) elleni küzdelem	47
16. célkitűzés: A természetes és természetközeli ökoszisztémákat károsító inváziós idegenhonos fajok állományainak visszaszorítása, továbbterjedésük, valamint a potenciális veszélyt jelentő inváziós fajok hazánkba történő bekerülésének és betelepülésének megakadályozása	47
17. célkitűzés: Az elővigyázatosság elvének alkalmazása a genetikailag módosított szervezetek környezetbe történő kijuttatása során a biológiai sokféleségre gyakorolt negatív hatások kiküszöbölése érdekében.	49
18. célkitűzés: A kereskedelem által veszélyeztetett állat- és növényfajok védelme	52
19. célkitűzés: A genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés és a használatukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásának biztosítása, előmozdítva ezzel a Nagojai Jegyzőkönyv mielőbbi teljes körű végrehajtását.....	54
VI. stratégiai terület: Hazánk szerepvállalásának erősítése a biológiai sokféleség világszintű csökkenésének megállításában, továbbá a biológiai sokféleség védelmi megállapodásokból fakadó kötelezettségek hazai végrehajtása	55
20. célkitűzés: Magyarország nemzetközi szerepvállalása során, így a fejlődő országok részére nyújtott források biztosításakor a biológiai sokféleség megőrzés nagyobb mértékű érvényesítése.	55

Rövidítések

AKG - Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés

AEWA - Megállapodás az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelméről

CBD - biológiai sokféleség egyezmény, Convention on Biological Diversity

CITES - Egyezmény a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről

CMS - Egyezmény a vándorló vadon élő állatfajok védelméről (Bonni Egyezmény; Convention on Migrating Species)

EMVA - Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap

Erdőtörvény - az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény

Élőhelyvédelmi irányelv - a Tanács 43/92/EGK irányelve a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről

FeHoVa - Fegyver, Horgászat, Vadászat nemzetközi kiállítás

GINOP - Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív program

GMO - géntechnológiával módosított szervezet

HÁGK - Haszonállat-génmegőrzési Központ

HGI - Haszonállat-génmegőrzési Intézet

HMKÁ - Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot

ITS - Integrált Településfejlesztési Stratégia

JFGK - Jogszabályban Foglalt Gazdálkodási Követelmények

KAP - Közös Agrárpolitika

KEHOP - Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program

KEHOP-4.3.0 - „A közösségi jelentőségű természeti értékek hosszú távú megőrzését és fejlesztését, valamint az EU Biológiai Sokféleség Stratégia 2020 célkitűzéseinek hazai megvalósítását megalapozó stratégiai vizsgálatok” című projekt

KM - Kölcsönös Megfeleltetés

Madárvédelmi irányelv - az Európai Parlament és a Tanács 2009/147/EK irányelve a vadon élő madarak védelméről

Nagójai jegyzőkönyv - a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférésről, valamint a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásáról szóló Nagójai Jegyzőkönyve

NAV - Nemzeti Adó- és Vámhivatal

NBmR - Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer

NBGK - Nemzeti Biodiverzitás- és Génmegőrzési Központ

NBS - Nemzeti Biodiverzitás Stratégia

NöDiK - Növényi Diverzitás Központ

NÖSZTÉP - a KEHOP-4.3.0 jelzetű projekt „nemzeti ökoszisztéma-szolgáltatások térképezése és értékelése” című eleme

ODA - hivatalos fejlesztési támogatás (Official Development Assistance)

OKKP - Országos Környezeti Kármentesítési Program

OMÉK - Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállítás és Vásár

OVF - Országos Vízügyi Főigazgatóság

Tájkarakter - a KEHOP-4.3.0 jelzetű projekt „természeti és táji értékek táji léptékű megőrzésének stratégiai megalapozása” című eleme

Tájstratégia - a 2017–2026 közötti időszakra vonatkozó Nemzeti Tájstratégia

TECS - tematikus előírás csoport

TIR - Természetvédelmi Információs Rendszer

TOP - Terület- és Településfejlesztési Operatív Program

Vtv. - a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény

UNESCO - az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Kulturális és Tudományos Szervezete

VEKOP - Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program

VGT2 - a 2015-2021 közötti vízgazdálkodásra és vízvédelemre vonatkozó prioritásokat tartalmazó második Vízyűjtő-gazdálkodási Terv

VP - Vidékfejlesztési Program

Vtv. - a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény

ZÖLDINFRA – a KEHOP-4.3.0 jelzetű projekt „a hazai zöldinfrastruktúra megőrzését és fejlesztését megalapozó stratégiai keretek meghatározása” című eleme

1143/2014/EU Rendelet - az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzéséről és kezeléséről szóló, az Európai Parlament és a Tanács 1143/2014/EU Rendelete

2015/412 irányelv - a 2001/18/EK irányelvnek a tagállamok számára a géntechnológiával módosított szervezetek (GMO-k) területükön történő termesztésének korlátozására, illetve megtiltására biztosított lehetőség tekintetében történő módosításáról szóló az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/412 irányelve

Vezetői összefoglaló

A biológiai sokféleség a földi élet, az élővilág változatosságát jelenti, amelynek a természeti rendszerek ellenálló képességét, és azon keresztül az emberi élet feltételeinek biztosítását köszönhetjük. A biológiai sokféleség által nyújtott ökoszisztéma-szolgáltatások elengedhetetlenek életünk és jóllétünk fenntartásához: ezek biztosítják többek között a tiszta édesvíz, az egészséges ételkészítés, a tiszta levegő ökológiai alapjait. Ezen értékek védelme érdekében született meg 1992-ben a Biológiai Sokféleség Egyezmény (CBD), melynek Magyarország 1994 óta Részben Fele és ebből fakadóan nemzetközi kötelezettsége, hogy megalkossa a biológiai sokféleség megőrzésére vonatkozó nemzeti stratégiáját.

A biológiai sokféleség megőrzésének 2015-2020 közötti időszakra szóló nemzeti stratégiáját (a továbbiakban: Stratégia) az Országgyűlés 2015. június 9. napján ellenszavazat nélkül fogadta el. A Stratégia célja, hogy a biológiai sokféleség csökkenése és az ökoszisztéma-szolgáltatások további hanyatlása megálljon Magyarországon 2020-ig, valamint állapotuk lehetőség szerint javuljon.

A Stratégia igazodik a biológiai sokféleség megőrzésének világszintű stratégiai tervéhez (2011-2020) illetve az Európai Unió 2020-ig szóló biodiverzitás stratégiájához. Ennek megfelelően a Stratégiában 6 stratégiai terület, ezen belül 20 célkitűzés lett kijelölve. Minden célkitűzéshez több cél tartozik, amelyek megvalósítását konkrét intézkedések, nyomon követést pedig indikátorok szolgálják.

Az Országgyűlés döntése alapján a Stratégia időtávjának végét követően, 2021-ben utólagos értékelést kell készíteni a célkitűzések megvalósítása érdekében megtett intézkedésekről.

A Stratégia részletes utóértékelése rámutat arra, hogy bár számos területen történt előrelépés, a 20 átfogó célkitűzést nem, vagy nem teljes mértékben sikerült teljesíteni. Az alábbiakban a hat stratégiai területen elért eredményeket foglaljuk össze röviden:

I. stratégiai terület: A természetvédelmi oltalom alatt álló területek és fajok védelme

Az országos jelentőségű védett természeti területek kiterjedése 798 hektárral növekedett, 41 új természeti terület védetté nyilvánítása és 1 már védett természeti terület bővítése történt meg. Nemzeti parkjaink közül elsőként sor került a Hortobágyi Nemzeti Park (HNP) övezeti besorolásának kihirdetésére; a HNP esetében védőövezet kijelölése is megtörtént. A 2015. évi 54%-ról 74%-ra nőtt a jóváhagyott fenntartási tervekkel rendelkező Natura 2000 területek aránya. Európai uniós források (ERFA, LIFE) felhasználásával mintegy 117 000 hektáron történtek beavatkozások az élőhelyek helyreállítása és a hosszú távú kezelés megalapozása érdekében. 11 faj esetében történt meg a fajmegőrzési tervek aktualizálása, további 13 fajra vonatkozóan új fajmegőrzési terv készült. Az UNESCO Ember és Bioszféra Program keretében 2020 júniusában Ausztria, Horvátország, Magyarország, Szerbia és Szlovénia konszenzussal nyújtotta be az UNESCO részére az „Ötoldalú Mura–Dráva–Duna Bioszféra-rezervátum” új nevezést.

II. stratégiai terület: A táji diverzitás, a zöld infrastruktúra és az ökoszisztéma szolgáltatások fenntartása

A Kormány 2017-ben elfogadta hazánk első Nemzeti Tájstratégiáját, elkészült a táj védelméről szóló kormányrendelet koncepciója, és hatályba lépett a településkép védelméről szóló törvény. A KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001 országos természetvédelmi projekt keretében a zöldinfrastruktúra-hálózat elemeit beazonosították, elkészült állapotuk értékelése, hazánk zöldinfrastruktúra térképe és fejlesztési terve. Emellett meghatározták az állapotjavítás és helyreállítás fő irányait és célterületeit is. 2019-ben elkészült Magyarország ökoszisztéma-alaptérképe, amely 3 szinten, 56 kategóriába sorolja be az ökoszisztémákat.

III. stratégiai terület: A mezőgazdasággal összefüggő kérdések

Magyarország továbbra is kiemelkedő szerepet tölt be a természetű növények és a haszonállatok génmegőrzésében. A génmegőrzési tevékenységben, illetve a génmegőrzési feladatokban való állami szerepvállalás növelésére irányuló kormányzati szándék megvalósítása érdekében 2017-ben a Kormány elfogadta az egyes génmegőrző intézmények fejlesztésének és kiemelt programjainak támogatásáról szóló stratégiáját. 2019-ben létrejött a Nemzeti Biodiverzitás- és Génmegőrzési Központ, melynek kiemelt feladata az állami génbanki hálózat kialakítása. Nőtt az ökológiai művelésbe vont területek nagysága és a természetkímélő kaszálással kezelt területek aránya. A Közös Agrárpolitika mindkét pillére rendelkezik arról, hogy az éghajlat és a környezet szempontjából előnyös mezőgazdasági gyakorlatokra a tagállamok biztosítsanak támogatást, ezt a célt a VP és a zöldítés intézkedései próbálják elősegíteni.

IV. stratégiai terület: A fenntartható erdő- és vadgazdálkodás, valamint a vízi erőforrásaink védelme és fenntartható használata

A 2016-2030 közötti időszakra szóló Nemzeti Erdőstratégia deklarálja az erdők környezeti-, gazdasági- és közjóléti szolgáltatásainak hosszú távú biztosítását. Azonban 2017-ben az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény módosítása jelentős változásokat eredményezett az erdőgazdálkodás szabályozásában, amely számos sarkalatos ponton változást jelentett a biodiverzitás védelmének érvényesítése tekintetében. 2020-ban ugyanakkor az Alkotmánybíróság döntése megsemmisítette a 2017-es erdőtörvény módosítás természetvédelmi szempontból hátrányos elemének túlnyomó részét.

A klímavédelem világszintű fókuszba kerülésével összhangban hazánkban is lendületet vett a faültetés és az erdőtelepítés.

A vadgazdálkodás területén elmondható, hogy a gímszarvas, és a dámszarvas állománya folyamatosan nő, és a muflonból is jelentős állományok alakultak ki, melyek számottevően károsítják az élőhelyek állapotát. A vaddisznó állomány a tervezési ciklus végén, a sertéspestis következtében regionálisan változó mértékben, de határozottan csökkenésnek indult.

Számos különleges rendeltetésű vízteret alakítottak ki a biológiai sokféleség védelme érdekében. A halgazdálkodás területén kiemelendő, hogy a kereskedelmi célú halászat 2016-tól az ország egész területén megszűnt. A vízgazdálkodás területén negatívumként értékelhető, hogy az árvízi védekezés indokai sok esetben felülírják az ökológiai szempontokat, habár a két cél (árvízvédelem és a vizes élőhelyek biológiai sokféleségének megőrzése) a jelenleginél jobban összehangolható lehetne.

V. stratégiai terület: Az inváziós idegenhonos fajok (özönfajok) elleni küzdelem

Egyre nagyobb figyelmet kap az özönfajok témaköre. Hatályba lépett az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzéséről és kezeléséről szóló 408/2016.

(XII. 13.) Korm. rendelet. 2019-ben elkészült az első inváziós fajokról szóló országjelentés, 2020-ban pedig a cselekvési terv. Az ország számos pontján, elsősorban védett illetve Natura 2000 területeken történt beavatkozás inváziós fajok visszaszorítására.

VI. stratégiai terület: Hazánk szerepvállalása a nemzetközi biodiverzitás-védelmi megállapodásokból fakadó kötelezettségek végrehajtásában

Magyarország aktív szerepet vállal a biodiverzitás védelmét célzó nemzetközi egyezmények (CBD, CMS, Ramsari és Berni Egyezmény) és a kapcsolódó megállapodások (AEWA, EUROBATS; a túzok, a ragadozómadarak, valamint a hazánkból költőfajként eltűnt csíkosfejű nádiposzáta és a kihaltak nyilvánított vékonycsőrű póling védelmére létrehozott egyetértési memorandumok) és jegyzőkönyvek (Cartagena és Nagojai jegyzőkönyv) munkájában, illetve nagy hangsúlyt fektet azok hazai végrehajtására. Mindezekon felül Magyarország részes fele a Bálnavadászat nemzetközi szabályozásáról szóló egyezménynek és tagja a Nemzetközi Bálnavadászati Tanácsnak (IWC).

Alkotmányos kötelezettségünk a mezőgazdaságunk GMO-mentességének megőrzése, melynek minden eszközzel sikerült érvényt szerezni.

A veszélyeztetett fajok nemzetközi kereskedelmét szabályzó egyezmény (CITES) hazai végrehajtása során az illetékes hatóságok rendszeresen végeznek ellenőrzéseket a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok illegális kereskedelmének megfékezése céljából.

I. stratégiai terület: Hazánk védett természeti területeinek és értékeinek megőrzése, természetvédelmi helyzetük javítása, valamint az Európai Unió madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelvének teljes körű hazai végrehajtásához szükséges feltételek megteremtése

1. célkitűzés: A Natura 2000 területek, valamint a védett természeti, illetve nemzetközi természetvédelmi egyezmények hatálya alá tartozó területek állapotának javítása és a megfelelő természetvédelmi kezelés biztosítása

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

Magyarország területének összesen 22,6%-a áll jogszabályi védelem alatt. A 2015–2020 közötti időszakban az országos jelentőségű védett természeti területek kiterjedése 798 hektárral növekedett, 41 db új természeti terület védetté nyilvánítása, és 1 db már védett természeti terület bővítése történt meg. 2020-ban sor került – nemzeti parkjaink közül elsőként – a Hortobágyi Nemzeti Park (HNP) övezeti besorolásának kihirdetésére, amely hosszú távra meghatározza a természetvédelmi kezelés és a hasznosítás stratégiai-térbeli kereteit. Az övezeti besorolás eszközt biztosít a természetvédelmi oltalom társadalmi elvárásként is jelentkező hatékonyabb gyakorlati érvényesítéséhez, és lehetőséget nyújt a természeti erőforrások fenntartható, a kiemelt oltalommal összeegyeztethető, jogszerű és kiszámítható hasznosítására. Ugyancsak 2020-ban történt meg a HNP védőövezetének kijelölése elsősorban a fényszennyezés kedvezőtlen hatásainak megelőzése és a táji adottságok fenntartása céljából.

- országos jelentőségű, egyedi jogszabállyal védett természeti területek: 848 919 ha (9,1%)
ebből nemzeti jogszabály alapján fokozottan védett természeti terület: 1,28%
helyi jelentőségű védett természeti területek kiterjedése: 42 142 ha (0,45%)
védett természeti terület mindösszesen: 891 061 ha (9,55%)
- Natura 2000 területek: összesen 1,99 M ha (21,39%)
469 db különleges természetmegőrzési terület (KTT), 46 db különleges madárvédelmi terület (KMT), 10 db KTT és KMT egyaránt
- Natura 2000 területek és az országos jelentőségű, egyedi jogszabállyal védett természeti területek az ország területének 22,24%-át teszik ki.

A helyi védettségű természeti területek vonatkozásában a természetvédelmi nyilvántartásban 2020-ban 851 darab természeti emlék és 955 darab természetvédelmi terület szerepel.

Magyarországon az elmúlt évek kutatásainak és a „KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001 - A közösségi jelentőségű természeti értékek hosszú távú megőrzését és fejlesztését, valamint az EU biológiai sokféleség stratégia 2020 célkitűzéseinek hazai szintű megvalósítását megalapozó stratégiai vizsgálatok” című projektben, (a továbbiakban: KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001 országos természetvédelmi projekt), végzett átfogó elemzésnek köszönhetően, a korábbi évekénél is objektívebb értékelés készült a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetéről. Az értékelés a 2013–2018 időszakra vonatkozott. Ugyanezen projektben elkészült hat Natura 2000 terület élőhelytérképe, amely több mint 25 000 hektárt érintett.

Jelentős eredménynek tekinthető, hogy hazánkban nincs ismeretlen természetvédelmi helyzetű közösségi jelentőségű érték.

A jelentés szerint a közösségi jelentőségű élőhelyek

- 13,33%-a kedvező természetvédelmi helyzetű,
- 37,78%-a kedvezőtlen/nem megfelelő,
- 48,89%-a rossz állapotban van.

Ugyanerre az időszakra vonatkozóan a közösségi jelentőségű növény- és állatfajok

- 34,91%-a kedvező természetvédelmi helyzetű,
- 53,3% kedvezőtlen/nem megfelelő,
- 11,79% rossz helyzetben van.

A közösségi jelentőségű fajok természetvédelmi helyzetében 168 faj esetében nem történt változás (a fajok 79,24%-a), 15 faj esetében javulás történt (a fajok 7,07%-a) és 29 faj természetvédelmi helyzete romlott (13,68%).

A 322 egyedi jogszabállyal létesített országos jelentőségű védett természeti területből mintegy 200, amely az összterület 7,3%-ának felel meg (61 778 ha) rendelkezik jogszabályban kihirdetett természetvédelmi kezelési tervvel. Jelenleg azon országos jelentőségű védett természeti területek közül, amelyek nem rendelkeznek jogszabályban kihirdetett természetvédelmi kezelési tervvel (787 442 ha), 461 728 hektárnyi védett természeti terület (az összes 54,4%-a) esetében áll rendelkezésre kezelési tervdokumentáció.

A Natura 2000 területekre vonatkozó konkrét kezelési iránymutatások tekintetében a 2015. évi 54%-ról 74%-ra nőtt a jóváhagyott fenntartási tervekkel rendelkező területek aránya. Jelentős előrelépés, hogy 2020. novemberig

- a 469-ből 365 különleges természetmegőrzési területre (KTT),
- a 10 különleges természetmegőrzési területnek és különleges madárvédelmi területnek egyaránt minősülő területből 7-re,
- a 46 különleges madárvédelmi területből (KMT) 16-ra

jóváhagyott fenntartási tervvel rendelkezünk. A KTT-k esetén a fennmaradó tervek többségének egyeztetése és elfogadása 2021 végéig tervezett. A KMT-kre vonatkozó fenntartási tervek összeállítása 2021-ben fejeződik be, elfogadásuk 2022-ben várható.

A 2015–2020 közötti időszakban a kiemelt jelentőségű vizes élőhelyek helyreállítása mellett megkezdődött a Kárpát-medence egyedi értékeit és társulásait őrző élőhelyek leromlásának megállítása, a korábbi állapot visszaállítása. A 2014–2020 közötti időszak európai uniós forrásainak (ERFA, LIFE) felhasználásával kb. 117 000 hektáron történtek beavatkozások az élőhelyek helyreállítása és a hosszú távú kezelés megalapozása érdekében, ami a Natura 2000 területeink 6%-át, illetve országos jelentőségű védett természeti területeinknek mintegy 14%-át érinti. Emellett sor került számos kiemelt fontosságú állat- és növényfaj (túzok, rákosi vipera, tartós szegfű stb.) élőhelyének javítására is.

Az ex lege védett természeti területekről vezetett nyilvántartásban 2020-ban 1193 db kisebb-nagyobb kiterjedésű láp és 397 db szikes tó található. Az országos kunhalom szakmai nyilvántartásban szereplő mintegy 1500 kunhalom közül jelenleg közel 1100 védett tájképi elemként kijelölt, a Mezőgazdasági Parcella-azonosító Rendszerben nyilvántartott és lehatárolt kunhalom esetében kell betartani a Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot előírásait, amely nagyban elősegíti fennmaradásukat, megőrzésüket. Az országos földvár szakmai nyilvántartás alapján összesen 264 ex lege védett földvár található egyedi jogszabállyal létesített védett természeti területen kívül. Folytatódott a források országos felmérése, mely során a megismert források száma 6636-ra növekedett. Ezek közül 2701 db felel meg az ex lege védettség kritériumainak. Országosan

védett természeti területen kívül 429 db víznyelő helyezkedik el, ennyi tekinthető ex lege védelem alatt állónak.

Nemzetközi természetvédelmi egyezmények hatálya alá tartozó területek:

Ramsari Egyezmény:

A 29 legfontosabb, nemzetközi jelentőségű vizes élőhely ramsari területté való kijelölése már megtörtént, ezek kiterjedése meghaladja a 260 ezer hektárt. A végrehajtás elsősorban a területek természetvédelmi célú kezelésére és fejlesztésére fókuszál. A 2019-ben leadott, az élőhelyvédelmi irányelv végrehajtásáról szóló országjelentés szerint az élőhelyek zömének állapota rossz. A legfőbb veszélyeztető tényező az emberi hatásokra visszavezethető vízhiány, illetve a természetes vízjárás megváltozása. Ezen élőhelytípusok a klímaváltozás hatásainak is jobban kitettek. A nemzeti park igazgatóságok 19 ramsari területen összesen 50 különféle, a természetvédelmi célokat szolgáló projektet, ezen belül 9 ramsari területen összesen 7100 hektáron élőhely-rekonstrukciós munkálatokat végeztek.

Berni Egyezmény – Európa Diplomás területek:

Hazánkban az Ipolytarnóci Ősmeradványok Természetvédelmi Terület és a Szénás-hegycsoport, valamint a Tihanyi-félsziget vulkanikus képződményei nyerték el a jelentős presztízsértékkel bíró Európa Diplomát. Az éves kötelező jelentések és az ellenőrzések során idáig mindig elismerőleg nyilatkoztak az auditorok a területeken tapasztalt természetvédelmi munka színvonaláról.

Az UNESCO Ember és Bioszféra Program keretében 2020 júniusában Ausztria, Horvátország, Magyarország, Szerbia és Szlovénia konszenzussal nyújtotta be az UNESCO részére az „Ötoldalú Mura–Dráva–Duna Bioszféra-rezervátum” új nevezést. 2020-ban az UNESCO hazai képviselője és az Agrárminisztérium megújította a MAB (Man and Biosphere) Magyar Nemzeti Bizottságot.

2. célkitűzés: A legrosszabb helyzetben lévő közösségi jelentőségű fajok, valamint a legvesélyeztetettebb védett fajok természetvédelmi helyzetének javítása

A természetvédelmi oltalom alatt álló fajok körét érintően 2015-ben történt változás, a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról szóló 13/2001. (V.9.) KöM rendelet módosítására került sor (66/2015. [X. 26.] FM rendelet). A jogszabály módosítását egyrészt a taxonómiai változások tették szükségessé, az aktualizálás mellett a természetvédelmi oltalomban részesülő fajok köre is nőtt. A revízió eredményeként a védett állatfajok száma tízzel nőtt, amíg a fokozottan védett fajok száma eggyel csökkent, rendszertani változás miatt.

Magyarországon kb. 2200 magasabb rendű növény és kb. 42 000 állatfaj él, amelyek közül 1901 faj (733 növény és 1168 állat) áll természetvédelmi oltalom alatt. Ezek közül 87 növény-, illetve 185 állatfaj fokozottan védett. A növény és állatfajok mellett 58 gombafaj és 17 zuzmófaj áll jogszabályi oltalom alatt.

Hazánk az EU élőhelyvédelmi irányelv mellékletein szereplő 1301 állat- és növényfajból 226 fajnak (17%), valamint a madárvédelmi irányelv hatálya alá tartozó 768 madárfajból 278 fajnak (36%) ad otthont.

Fajmegőrzési tervvel rendelkező védett, illetve közösségi jelentőségű fajok száma:

A leginkább veszélyeztetett fajok védelmét szolgáló ismereteket és fő feladatokat fajmegőrzési tervek foglalják össze. A 2015-2020 időszak alatt különböző projektek keretében összesen 11 faj esetében történt meg a fajmegőrzési terv felülvizsgálata, aktualizálása, további 13 fajra pedig új fajmegőrzési terv készült. Így 23 növény- és 35 állatfajra vonatkozóan rendelkezünk fajmegőrzési tervvel, illetve számos faj esetében a tervek végrehajtása is megkezdődött.

A védett fajok állományainak megőrzését, javítását számos (elsősorban uniós pályázati forrásból megvalósuló) projekt biztosította: a konkrét fajmegőrzést célzó tevékenységek (pl. egyes növényfajok ex situ szaporítása, majd kihelyezése, denevérek biztonságos felszíni és felszín alatti szálláshelyeinek fenntartása és kialakítása) mellett az élőhely-rekonstrukciók és az élőhelyek kezelését szolgáló intézkedések, továbbá a kutatási és a monitorozást megalapozó projektek is ide sorolhatók. Természetvédelmi szempontból kiemelkedő jelentőségű fajok esetében kutatási projektek indultak, melyek genetikai változatosságuk vizsgálatára, alfaji helyzetük tisztázására, populációik eredetiségének vizsgálatára irányultak.

A közösségi jelentőségű fajok természetvédelmi helyzetének aktuális értékelése alapján kedvező, vagy javuló természetvédelmi helyzetű fajok aránya:

A hazánkban rendszeresen előforduló közösségi jelentőségű fajok (243 madár- és 209 egyéb faj) természetvédelmi helyzetében 168 faj (a fajok 79,24%-a) esetében nem történt változás, 15 faj (a fajok 7,07%-a) esetében javulás történt, és 29 faj (a fajok 13,68%-a) természetvédelmi helyzete romlott.

Az élőhelyvédelmi irányelv hatálya alá tartozó fajok csaknem 62%-a nem kielégítő (53%) vagy rossz természetvédelmi helyzetű (9%), míg a kedvező természetvédelmi helyzetű fajok aránya csupán 36%. A fajok 2%-ának természetvédelmi helyzetéről pedig nem rendelkezünk megfelelő információkkal az értékelésükhöz. A 2007-es jelentéshez képest 2013-ban a fajok közel 5%-a (208 fajból 10 faj) esetében a természetvédelmi helyzet tényleges javulása volt tapasztalható (pl. rákosi vipera, mocsári kardvirág), míg közel 4% (208 fajból 8 faj) esetében romlott a természetvédelmi helyzet (például: ürge, magyar nőszirm, óriás koraidenevér). A legtöbb faj értékelésében a természetvédelmi helyzet eltérő megítélése módszertani eltérésekre, egyes fajok rendszertani besorolásának változásaira, illetve pontosabb adatok alkalmazására vezethető vissza.

A jelentések jól rámutatnak azokra a veszélyeztető tényezőkre, melyek leginkább akadályai egyes fajaink túlélésének, ezek közé tartozik a mezőgazdasági területeken a művelés intenzifikációja, továbbá a hidrológiai viszonyok kedvezőtlen megváltoztatása, az inváziós fajok terjedése és az urbanizáció.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- Előrelépést jelent a felszín alatti természeti értékek megőrzése terén a természetvédelmi szempontból jelentős mesterséges üregek védetté nyilvánításáról szóló 63/2015. (X. 16.) FM rendelet megjelenése, amely révén országosan 24 mesterséges üregrendszer, ezáltal 19 kiemelkedő jelentőségű denevér-élőhely, valamint értékes földtani feltárások, bányászattörténeti emlékek fennmaradása vált biztosítottá. Több közülük a Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer (NBmR) adatfelvételi helye. A barlangtani értékek és a barlangokhoz kötődő élővilág megóvása, megőrzése érdekében mintegy 100 barlangban és tizedannyi mesterséges üregrendszerben zajlottak le természetvédelmi célú kiépítések, rekonstrukciós munkálatok európai uniós források (KEHOP, VEKOP) bevonásával.

A mesterséges eredetű felszín alatti denevér élőhelyek fennmaradása és a denevérek zavartalan életkörülményeinek biztosítása érdekében az arra szükséges helyeken (13 helyszínen, melyből 9 védett mesterséges üregrendszer) a nemzeti park igazgatóságok által tervezett állagvédelmi-rekonstrukciós (járatbiztosítás) és a zavarást megelőző (lezárások

létesítése) munkálatok közül a vizsgált időszakban 5 helyszínen fejeződtek be a beavatkozások.

- A vizsgált időszakban a fajmegőrzési tervvel rendelkező védett, illetve közösségi jelentőségű fajok száma a fehér gólyával és a kis lilikkel 43-ról 45-re nőtt. További 8 új fajmegőrzési terv kidolgozása és 11 meglévő fajmegőrzési terv megújítása kezdődött meg, amely összességében 23 fajt érint.
- A fokozottan védett fajok élőhelyeinek védelme érdekében tett intézkedések közül kiemelendő „A kék vércse védelme a Kárpát-medencében” című LIFE+ projekt, amelynek fő célkitűzése a kék vércse táplálkozó területek és fészkelő helyek hosszú távú fenntartható védelmének megalapozása. A projekt keretei közt sor került a faj táplálkozó területeinek kezelésére, illetve a főbb vonulóhelyek védelmét célzó intézkedésekre.
- A fokozottan védett fajok élőhelye körüli hatósági korlátozás elsősorban madárfajok esetében valósult meg, különös tekintettel az erdőben fészkelő nagytestű ragadozó madarakra és a fekete gólyára, valamint a mezőgazdasági területeken költő fajokra, mint a túzok, a székicsér és a haris.
- A szalakóta védelmét célzó hazai LIFE+ projekt fő célkitűzései a faj költőállományának erősítése élőhelyek kialakításával (pl. műodú kihelyezése és a majdani költéshez szükséges fák, facsoportok telepítése), az állomány vonulási területeinek és az ott jelentkező veszélyeztető tényezőknek a felderítése geológussal és műholdas nyomkövetéssel, továbbá nemzetközi fajmegőrzési terv készítése.
- A madarak illegális pusztítása elleni küzdelmet a „HELICON - A parlagi sas védelme Magyarországon” című LIFE projekt és a PannonEagle LIFE projekt keretében számos intézkedés segítette. Ezek keretében többek között sor került méregkereső kutyás egységek kiképzésére és alkalmazására, műfészkek kihelyezésére és fészkekőrzésre, valamint regionális adatbázisok működtetésére.
- A fokozottan védett és különösen veszélyeztetett hazai földikutya fajok jobb társadalmi ismertsége, valamint védelme érdekében számos intézkedés történt ebben az időszakban. A világszinten is az egyik legveszélyeztetettebb emlős faj, a délvidéki földikutya legjelentősebb hazai populációja élőhelyének megóvása érdekében 2017-ben került sor a 114 ha kiterjedésű Bajai Földikutya-rezervátum természetvédelmi terület létesítésére. Jelentősen bővült a veszélyeztetett kelebiai és az ásothalmi populációk terjeszkedésére területvásárlásokkal és élőhelyfejlesztéssel alkalmassá tett élőhelyek területe is. A 44 ha kiterjedésű Madarasi Marhajárás természetvédelmi terület 2018-ban megtörtént védetté nyilvánításakor fontos szempont volt, hogy a területet a délvidéki földikutya visszatelepítésének potenciális helyszínéként tartják számon. Jelentős szakmai siker volt a délvidéki földikutya eddig teljesen ismeretlen Pest megyei állományának felfedezése Albertirsa határában 2017-ben.
- Az őshonos vadon élő növények ex situ magbanki megőrzését szolgáló Pannon Magbank projektben vállaltakat meghaladva 2015 év végéig mintegy 910 faj 1853 tételének gyűjtése és tárolása valósult meg, amely magában foglalja 204 védett faj 364 tételét, és 45 fokozottan védett faj 76 tételét is.

Közvetlen fényszennyezéssel nem érintett természetes és természetközeli területek aránya, a megelőzés szabályozási és támogatási rendszerének kidolgozása:

Az NBS-2 tervezési időszakában került sor egy, kiemelten a fényszennyezés hazai mérésére és hatásainak vizsgálatára irányuló projektre, három hazai egyetem együttműködésében: EFOP 3.6.2-16-2014-00014, Nemzetközi kutatási környezet kialakítása a fényszennyezés vizsgálatának területén. A projekt egyik fontos eleme hazai védett természeti területek, kiemelten nemzeti parkok fényszennyezettségének felmérése, kapcsolódva a Nemzeti Tájstratégia II.1. „Kompakt, klímabarát,

értékkörző települések” alcéljában megfogalmazottakhoz. Ez utóbbiak szerint a települések energetikai korszerűsítése során célként kell kitűzni a fényterhelés csökkentését is, intelligens megvilágítással csökkenteni kell a települések fénykúpóját és a biológiai rendszerekre, emberi egészségre kevésbé káros spektrális tulajdonságú fényforrásokat kell alkalmazni. A cél a fényszennyezés-mentes települési közvilágítás tervezésével, a világítás geometriájának javításával, 2700 K alatti színhőmérséklet alkalmazásával valósítható meg. Mindez hozzájárul a rovarvilág megőrzéséhez, illetve az éjszaka vonuló madárfajok esetében az épületekkel való ütközés csökkentéséhez.

A felmérések eredményei megfelelő szakmai alapot biztosíthatnak a hazai csillagoségbolt-parkok kedvező adottságainak fenntartására irányuló intézkedésekhez.

2020-ban tette közzé az Agrárminisztérium a „Fényszennyezésről – világosan!” című szakmai útmutatót, amely remélhetően a hazai csillagoségbolt-parkokban és környezetükben különösképpen elősegíti a fényszennyezés megelőzését, csökkentését, a nemzetközi szinten is elismert természetes sötét égbolt fenntartását. A kiadvány célja, hogy a táj- és természetvédelmi szervezetrendszeren kívül is, széles körben támogassa a mesterséges éjszakai világítás felelős és környezettudatos alkalmazását, illetve ennek előmozdítását.

2020 szeptemberében jelent meg a Hortobágyi Nemzeti Park védőövezetének kijelöléséről szóló AM rendelet, amely az első olyan hazai jogszabály, amely célzottan és kifejezetten „éjszakai csillagos égbolt láthatóságát veszélyeztető és az élővilágra káros hatással lévő fényszennyezés megelőzése, csökkentése” érdekében állapít meg kültéri világítótestekre vagy fényforrásokra vonatkozó táj- és természetvédelmi célú rendelkezéseket. E rendelkezések hatálya a Hortobágyi Nemzeti Park mintegy 91 ezer hektárnyi védőövezetének területére terjed ki. Ugyancsak jelentős – és követendő – előrelépés, hogy a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság, mint fenntartó kezdeményezésére a Hortobágyi Csillagoségbolt-park területe (amelyet az UNESCO-ICOMOS-IAU 2018-ban felvett a Csillagászat és Világörökség tematikus programba), mint „csillagoségbolt-park övezet” önálló területi kategóriaként szerepel 2020-tól Hajdú-Bihar megye területrendezési tervében.

A három hazai csillagoségbolt-park a Zselici Csillagoségbolt-park (2009), a Hortobágyi Csillagoségbolt-park (2011), valamint a címet 2017-ben elnyert Bükki Csillagoségbolt-park. Utóbbi közel 43 ezer hektárral növelte a közvetlen fényszennyezéssel nem érintett hazai természetes és természetközeli területek kiterjedését.

3. célkitűzés: A védelemre szoruló, illetve közösségi jelentőségű fajok és a közösségi jelentőségű élőhely-típusok sikeres és hatékony megőrzését szolgáló tudásbázis fejlesztése

Az ismerethiányos közösségi jelentőségű fajok és élőhelytípusok természetvédelmi helyzetének meghatározása:

A hazánkban rendszeresen előforduló közösségi jelentőségű fajok (243 madár- és 209 egyéb faj) esetében a gyakorlati védelmükhöz szükséges információk nem minden esetben állnak teljes körűen rendelkezésre, azonban elmondható, hogy ez az ismerethiány folyamatosan csökken. A Natura 2000 területek jelölő fajairól és élőhelyeiről további felmérések készültek. A természetvédelmi helyzetértékelés egyes részparaméterei tekintetében továbbra is adathiányos fajok és élőhelytípusok természetvédelmi helyzetének meghatározása célzott adatgyűjtések segítségével történt. Ezen információk pótlására és a jelentéstételhez igazodó monitorozó program kialakításának megalapozására szolgáltak a „közösségi jelentőségű természeti értékek hosszú távú megőrzését és fejlesztését, valamint az EU Biológiai Sokféleség Stratégia 2020 célkitűzéseinek hazai szintű megvalósítását megalapozó stratégiai vizsgálatok” című KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001

országos természetvédelmi projektben elvégzett kutatások is. A projektben az élőhelyeket érintően elkészült hat Natura 2000 terület élőhelytérképe, amely több mint 25 000 hektárt érintett; a közösségi jelentőségű élőhelytípusok hazai viszonyokra adaptált értelmezési útmutatója; valamint ezen élőhely típusok objektív vizsgálatát biztosító „szerkezet és funkció” szerinti adatlapok felújítása a gyepi és erdei élőhelyek vizsgálatához, és összeállítása a vizes élőhelyek értékelésére.

A fajok esetében a projekt során a szakértők 25 többnyire adathiányos és nehezen vizsgálható fajra fejlesztettek ki új vizsgálati módszereket, illetve végeztek felméréseket a hiányzó információk pótlására. A terepi vizsgálatoknak köszönhetően jelentősen csökkent hazánkban az adathiányos fajok száma, az új módszerek pedig számos új előfordulási adatot és pontosabb állománybecslés lehetőségét eredményezték.

Az ex lege védett barlangok felmérése folyamatosan történik és ismert számuk az elmúlt hatéves periódusban kis mértékben emelkedett. A 2020. augusztusi állapot szerint 4177 ismert barlang van Magyarországon, az összes járathosszúság pedig 299 km-re növekedett. Elkészült a barlangok felszíni védőövezetének felülvizsgálata is. A fokozottan védett és megkülönböztetett védelmet igénylő barlangok körében a kérdéses időszakban változás nem történt.

Natura 2000 országjelentés:

Az élőhelyvédelmi irányelv 17. cikke alapján hatévente minden tagországnak jelentést kell készítenie a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetéről. Hazánk 2019-ben harmadszorra állította össze az élőhelyvédelmi irányelv 17. cikke értelmében a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetéről szóló országjelentését.

NBmR továbbfejlesztése:

A Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer az Agrárminisztérium Természetmegőrzési Főosztály irányításával 1998-óta működő országos program. Az NBmR keretében az adatgyűjtéssel érintett közösségi jelentőségű fajok száma és a felmért mintavételi helyek száma egyaránt nőtt, amellyel az országos lefedettség (reprezentativitás) is növekedett.

Az előző pontban szereplő hosszú távú monitoring programon túlmenően a KEHOP-4.3.0 projekt keretében valósul meg annak a programnak a finanszírozása is, melynek célja, hogy 2020-ig a projekt keretein belül legalább 30 közösségi jelentőségű faj és élőhely monitorozási módszertani leírása készüljön el vagy legyen felülvizsgálva. Ennek megfelelően a projekt végrehajtása során 45 élőhelytípus, 218 madárfaj és 25 egyéb állatfaj természetvédelmi helyzetéről gyűjtünk információkat, amelyek közül számos élőhelytípus, illetve faj jelenleg részben vagy egészben ismerethiányos.

Az NBmR által jelenleg monitorozott komponensek a következők: élőhelyek; növénytársulások; védett és idegenhonos inváziós hajtásos növényfajok; mohák; nagygombák; emlősök (kisemlősök – bagolyköpetek elemzésével külön komponensként, északi pocok, denevérek, ürge, güzüegér, pelék); fokozottan védett és telepesen fészkelő madarak (31 ritka, stabil költőhelyű és 28 telepesen költő madárfaj); hüllők; kétéltűek; halak; vízi makroszkopikus gerinctelenek; szitakötők; nappali lepkék; éjszakai nagylepkék; talajfelszíni ízeltlábúak; egyenesszárnyúak. Egyes kapcsolódó regionális monitorozó programok keretében történő adatgyűjtés további élőlénycsoportokra is kiterjed, a területek sajátosságainak megfelelően. A biodiverzitást veszélyeztető tényezőként pedig több inváziós faj felmérése is kitüntetett figyelmet kap. Az élőhelyek, fajok és közösségek vizsgálatához szükséges protokollok a program internetes oldalán (www.nbmr.hu) elérhetők.

Madárfajok állományainak monitorozására irányuló programok:

A magyarországi madárfajok állományainak monitorozása – legyen szó költő, átvonuló vagy telelő állományokról – állami és civil szervezetek összefogásával, több párhuzamosan futó programon keresztül valósul meg. Az NBmR egyik komponense, a „Fokozottan védett és telepesen költő madárfajok állományának monitorozása” célja a Magyarországon fészkelő ritka, veszélyeztetett és telepesen költő madárfajok állományának becslése, rövid- és hosszú távú trendek felállítása regionális és országos szinten, valamint a fészkelésük sikerességét veszélyeztető tényezők feltárása. Az állami program összesen 63 fajt fed le, ezek jellemzően a természetvédelmi szempontból legfontosabb, fokozottan védett fajok. A szintén állami forrásból megvalósuló Magyar Vízimadár Monitoring Program keretében a vonuló és telelő vízimadár állományokról gyűjtenek adatokat: 78 madárfaj állományáról az év nyolc hónapjában havi gyakorisággal, állandó mintavételi helyeken folyik az adatgyűjtés az egész ország területén 49 megfigyelési egységben.

- A madárfajok esetében a hazánkban költő fajok 38 %-át érintően 82, korábban kevésbé ismert helyzetű fajnál nemcsak az elterjedésre, hanem a konkrét állomány nagyságra is kiterjedő felmérés kezdődött meg, míg a madarakon kívül a többi adathiányos vagy rossz természetvédelmi helyzetű közösségi jelentőségű faj esetében reálisan mintegy 10%-nál lehet elérni az állományra vonatkozó adatminőség-javulást. Ez további 21 fajt jelent.
- A KEHOP-4.3.0 végrehajtása során megújul a hazai madárvilágra nézve egyik legsúlyosabb mortalitási tényező, a szabadvezeték-hálózat madárvédelmi konfliktustérképe.
- A barlangok felmérése folyamatosan zajlik. A III. Nemzeti Környezetvédelmi Programról szóló jelentés 4 139 nyilvántartott barlangról (2014. szeptember 1.) és 279 km összes járáshosszúságról számol be. A 2017. december 19-ei állapot szerint a barlangok száma jelentősen nem változott (4152), viszont az összes járáshosszúság 290 km-re növekedett.

A hazai előfordulású madárfajok állományainak nyomon követésében a természetvédelmi civil társadalom, illetve különösen a koordináló szerepet ellátó Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (a továbbiakban: MME) hagyományosan fontos szerepet játszik. Ezen tevékenységek finanszírozása sok esetben az állami természetvédelem közreműködésével történik, a keletkezett adatokat pedig az állami természetvédelem is felhasználhatja, pl. a madárvédelmi irányelv alapján hatévente esedékes tagállami jelentés összeállításához.

Az MME Monitoring Központja által 1998-ban útjára indított Mindennapi Madaraink Monitoringja (MMM, <http://www.mme.hu/mindennapi-madaraink-monitoringja-mmm>) program a gyakori fészkelő madárfajok állományaiban bekövetkezett változások hosszú távú nyomon követésére biztosít lehetőséget. Szintén az MME indította útjára a Madáratlasz Programot (MAP, <https://www.map.mme.hu/>), amely 2014-ben kezdődött és napjainkban is tart. Ennek keretében alapvetően a fészkelő madarak felmérése a cél a legmagasabb fészkelési valószínűség megadásával. A program keretében megvalósuló felmérések kiegészítéseként a KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001 projekt keretében az állami természetvédelem koordinációjával 82 jellemzően közepesen gyakori madárfaj felmérése történt meg a 2017-2019 közötti időszakban.

Kétéltű- és hüllőtérképezés:

Az MME Kétéltű- és Hüllővédelmi Szakosztálya által 2011 óta üzemeltetett program a hazai kétéltű és hüllő fajok természetvédelmi célú térképezését és elterjedésük pontos felmérését végzi önkéntesek bevonásával (lakossági adatgyűjtés - „citizen science”). A bejelentett adatok ellenőrzését az MME munkatársai végzik, ezt követően azok megjelennek a program honlapján elérhető térképen (HERPTÉRKÉP, <https://herpterkep.mme.hu>), illetve az MME által fenntartott adatbázisból elérhetők. Az NBmR Vadonleső Programjával az érintett fajok (mocsári teknős, szalamandra, zöld levelibéka) tekintetében kölcsönös adatcsere valósul meg.

Nagylepkék állományainak monitorozása fénycsapda hálózattal:

Az erdészeti fénycsapda-hálózat (<http://klima.erti.hu/home/a-fenycsapda-halozat-rovid-tortenete/>) 1962 óta üzemel erdővédelmi előrejelzés céljából, az Erdészeti Tudományos Intézet irányításával. Napjainkban 23 db erdészeti fénycsapda működik az ország jelentősebb és jellemző erdőterületein. Az erdészeti kártevő fajokra vonatkozó adatok mellett a csapdák nagylepkékre vonatkozó teljes gyűjtött anyagát feldolgozzák, így ennél a taxoncsoportnál valamennyi faj azonosítása, illetve az egyes fajokra vonatkozó adatok szétválogatása is megtörténik. A több évtizedes adatsorokat az NBmR is hasznosítja. Jelenleg mind a 23 fénycsapda több mint tíz éve működik (egyes csapdák 1962-től, azaz közel 60 éve).

Természetvédelmi őrszolgálati adatgyűjtés:

A nemzeti park igazgatóságok intézményrendszerébe ágyazottan működő természetvédelmi őrszolgálat egyik fontos feladatköre az igazgatóság működési területére, így különösen az ott található védett természeti területekre és Natura 2000 területekre vonatkozó biotikai adatgyűjtés. Az ehhez szükséges speciális terepi eszközök és szaktudás számos élőlénycsoport tekintetében rendelkezésre áll, az adatgyűjtés az igazgatóságok saját adatgyűjtő rendszerében valósul meg.

Egyes rovarfajok állományainak monitorozására irányuló közösségi (lakossági) adatgyűjtés:

Az elmúlt öt évben több, magánszemélyek által üzemeltetett közösségi adatgyűjtési program indult. Ezekben az adatbázisokban mára jelentős mennyiségű (több tízezres nagyságrendű) észlelési adatsor gyűlt össze, az ország szinte teljes területéről. A gyűjtött adatokat nagyrészt szakértők ellenőrzik (validálják), így az adatminőség és megbízhatóság megfelelő.

Az „izeltlabuak.hu” adatgyűjtő oldal pontos, megbízható, fajszerű előfordulási adatokat gyűjt az összes rovarrendre vonatkozóan. A védett fajok pontos koordinátái nem publikusak, viszont természetvédelmi célú felhasználásra – pl. a természetvédelmi helyzetről szóló tagállami jelentés összeállításához – az üzemeltető speciális jogosultságot biztosít az Agrárminisztérium számára, így az érzékeny adatok is letölthetők, pontkoordinátával együtt.

Az Országos Lepke Monitorozó Program (OLM) keretében kijelölt transzektek mentén, rendszeres számlálások folynak (faj és egyedszám), önkéntesek és a nemzeti park igazgatóságok munkatársainak bevonásával. A protokoll megegyezik az Európai Nappali Lepke Monitoring Program (eBMS) által ajánlottal, és a felmérés adatai is bekerülnek az európai programba.

2009-től elindult a *Vadonleső Program*, amely internetes adatgyűjtő felületén keresztül a társadalom széles rétegei számára teszi lehetővé, hogy a védett fajokra vonatkozó adatszolgáltatással bekapcsolódjanak a természetvédelmi munkába, a fajok elterjedés-térképeinek tökéletesítésével. Az adatgyűjtés mellett a Program a természetvédelmi szemléletformálás hatékony eszközévé is vált.

Infrastrukturális és intézményi feltételek javítása:

2020-ban összesen 260 fő állami természetvédelmi őr, fejenként mintegy 8000 hektáron lát el monitorozási és konkrét őrzési feladatokat. A Természetvédelmi Őrszolgálat kapacitásainak erősítése érdekében 2016-ban elindult egy KEHOP program, amelynek keretében területi irodákat alakítottak ki, valamint gépjárműveket (összesen 90 db) és egyéb technikai eszközöket (laptopok, mobil telefonok, optikai eszközök, speciális monitoring eszközök stb.) szereztek be az igazgatóságok

mintegy 1,6 milliárd forint értékben. Hat új területi iroda lett kialakítva és további kilenc iroda felújítása valósult meg.

4. célkitűzés: A biológiai sokféleség, a védett, illetve a közösségi jelentőségű természeti értékek, valamint a védett természeti területek és Natura 2000 területek ismertségének társadalmi megítélésének javítása a tájékoztatás, szemléletformálás és bemutatás eszközeivel

A természetvédelmi bemutatás és szemléletformálás elsődlegesen az ökoturisztika és a környezeti nevelés keretében történik. A védett természeti területeken a nemzeti park igazgatóságok számos természetvédelmi bemutatóhelyet, ökoturisztikai és környezeti nevelési létesítményt működtetnek. Jelenleg hazánkban több mint 800 létesítményben folyik ökoturisztikai, környezeti nevelési tevékenység, amelyből 340 részben vagy teljes egészében valamely nemzeti park igazgatóság fenntartásában van. Kezelésükben van továbbá a 65 bemutatóhely, a 33 látogatóközpont, 4 arborétum, 6 tájház, a 40 idegenforgalmi hasznosítású barlang, valamint a védett területek természeti és kultúrtörténeti értékeit bemutató, döntően önállóan is bejárható 194 db, összesen csaknem 1000 km hosszú tanösvény. A nemzeti parki létesítményekben, programokon a regisztrált látogatószám 2010 óta csaknem 30%-kal nőtt, éves szinten meghaladja az 1,65 millió főt. 2015 és 2019 között is növekvő tendencia volt tapasztalható, 2020-ban a világvárvány hatására esett vissza 40%-kal a látogatólétszám.

Mindezekon felül a nemzeti park igazgatóságok környezeti nevelési szakemberei, számos, központi koordinációval megvalósuló program során segítik a természetvédelmi szemléletformálást. Rendszeresen jelen vannak az OMÉK-on, a FeHoVa-n, valamint a Föld Napja rendezvényeken. A megjelenés célja a természeti értékek megismertetése a helyszínen kilátogató általános és középiskolás korosztállyal szemléletformáló, interaktív eszközökön keresztül. Az előzőeken túl kiemelkedően fontos szerepet játszanak a szemléletformálásban a nemzeti park igazgatóságok évek óta népszerű közös (országos) kampányai. Ilyen a Téli túrák nemzeti parkjainkban, a Barlangolás, a Csillagséták, a Magyar Nemzeti Parkok Hete, valamint 2018-ban első ízben megrendezett Tájseták.

2014-2020 időszakban a Környezetvédelmi és Energiahatékonysági Operatív Program keretében 8, a Versenyképes Közép-Magyarorszáért Operatív Program keretében 3, míg a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program keretében 4 ökoturisztikai, illetve a Natura 2000 területek bemutatásával kapcsolatos fejlesztés megvalósulását célozzák összesen 8 Mrd Ft értékben. Ezek a helyi viszonyokhoz igazított természetvédelmi bemutatói célú és ökoturisztikai létesítmények (információs pontok, tanösvények, fogadó- és látogatóközpontok stb.) kiszolgálják a szabadidő aktív eltöltése kapcsán egyre fokozódó társadalmi igényeket, miközben szemléletformálási, környezeti nevelési feladatokat is ellátnak.

A nemzeti park igazgatóságok által meghirdetett környezeti nevelési programokon (szakvezetési túra, nyílt nap, jeles nap, erdei iskolák, természetvédelmi táborok stb.) regisztrált látogatószáma 2019-ben meghaladta a 335 ezer főt. A nemzeti parki erdei iskolákhoz és bemutatóhelyekhez köthető környezeti nevelési tevékenység a 3-5 napos erdei iskolai programszolgáltatás mellett számos kihelyezett mobil programmal biztosítja az iskolás korosztály elérését, mivel a támogatási pályázatok nélkül számos térségben gondot okoz az iskoláknak a terepei helyszínekre való eljutás.

A 2015–2020-as időszakban a Natura 2000-rel kapcsolatos szemléletformálás kiemelt szerepet kapott a fejlesztési projektek kidolgozásakor. A társadalom minden szintjét megcélzó bemutatói projektek valósultak meg Natura 2000 területekhez kapcsolódó KEHOP, VEKOP és GINOP fejlesztésekből.

Magyarországon a köznevelési intézményekben folyó nevelési-oktatói feladatok részét képezi a környezeti nevelés. A Zöld Óvoda program és hálózat közel tizenöt éve működik. Indulásakor az

évente meghirdetett pályázatra alapozódott, amely az elmúlt 10 évben a következők szerint változott: 2012-től visszavonásig érvényes nyílt pályázatként van meghirdetve a „Zöld Óvoda” cím, 2012 decemberétől lehetőség van az „Örökös Zöld Óvoda” cím elnyerésére, valamint 2018-tól pályázhatnak a „Címmeztartó Zöld Óvoda” minősítésre is. 2020. januárban 993 Zöld Óvoda volt, ebből 200 Örökös Zöld Óvoda, valamint 20 bázisóvoda segíti a program megvalósulását és a hálózat működését.

Az Ökoiskola Magyarországi Hálózat egy nemzetközi hálózat részeként 2000 óta működik és 2004 óta évente írt ki pályázatot az „Ökoiskola” cím elnyerésére, amely minden magyar közoktatási intézmény számára nyitott. 2012-től lehetőség nyílt az Örökös Ökoiskola cím elnyerésére is. 2020 végén 1093 ökoiskola volt Magyarországon, ebből 511 Örökös Ökoiskola címmel rendelkezett. Az iskolába járók közel 30%-a ökoiskolában tanul.

2016-ban elindult a Zöld Óvodák, Örökös Zöld Óvodák, Ökoiskolák és Örökös Ökoiskolák körében az Életjelek Akció, melynek keretében modern hálózati vetélkedő és tudásmegosztás zajlik a területi köznevelési intézmények, illetve az egymást követő évfolyamok között. Az évente ismétlődő felhívás egyszerre kívánja segíteni a Natura 2000 fogalom megismerését, a terepi élménypedagógiát, és a digitális lehetőségek pedagógiai felhasználását. Az Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató- és Fejlesztő Intézet (EKE-OFI) tematikus honlappal (www.okoiskola.hu) és több mint 3500 címzetthez eljutó elektronikus hírlevéllel, az Ökoiskolai nevelési-oktatási program moduljaival, pedagógusképzésekkel, szakmai kiadványokkal támogatja a köznevelési intézmények tudásmegosztó és tudásbővítő hálózatát, valamint működteti az Ökoiskola monitoring rendszerét.

Országos Iskolakert-fejlesztési Program: Az Agrárminisztérium, az Iskolakertekért Alapítvány, a Váci Egyházmegyei Karitás és a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara saját iskolakerti kezdeményezéseik összehangolásaként országos programot indítottak 2018 év végén. Az agrártárca támogatásával az I. ütem keretében 50 db új iskolakert jöhetett létre, illetve bővíthették, fejleszthették a már meglévő kerteket is. A II. ütemben további 17 iskola csatlakozhatott. Az országosan meghirdetett program III. ütemében 2020-ban az együttműködő szervezetek köre kiegészült további szereplőkkel, úgy mint a Kék Bolygó Alapítvánnyal, a pályázók köre pedig az óvodákkal. 2020-ban 100 intézményben valósulhatott meg iskolakert létrehozása és fejlesztése. Az iskolakertben, mintegy nyitott tanteremben valóra válik az ökológiai szemléletformálás és kísérletezés, a természetes környezet körfolyamatainak bemutatása, a környezeti problémák felvetése, megoldási lehetőségek kipróbálása.

A GLOBE Környezeti Nevelési Programhoz Magyarország 1999-ben csatlakozott. 2020-ban 29 iskola vett részt a folyamatos nemzetközi munkában. A világ 110 országának 18 ezer GLOBE iskolája közül, a nemzetközi lista első 12 helyezettje között hat magyar középiskola is szerepel. A program fenntartására az oktatásért felelős minisztérium anyagi és a környezetvédelemért felelős minisztérium szakmai támogatásával évente pályázati úton támogatást kapnak a programban résztvevő iskolák.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- Az NBmR részeként az Agrárminisztérium működteti 2009 óta a „Vadonleső Programot” (Vadonleső). A program az egyes védett vagy fokozottan védett fajok adatainak lakossági gyűjtését végzi, valamint környezeti nevelési céllal működik. Az évek során több százezen kapcsolódott be ebbe a programba adatszolgáltatóként vagy érdeklődőként.
- 2014 óta a Vadonleső keretében kerül meghirdetésre az Év Emlőse programsorozat is, a tíz nemzeti park igazgatósággal, a Magyar Természettudományi Múzeummal és számos szakmai szervezettel, valamint a kulturális életben kiemelkedő szerepet játszó művésszel együtt. Ezek a programok 2014 óta több mint 70 000 érdeklődőt közvetlenül értek el, szólítottak meg. A

programban részt vállaló 18 művész és 3 szervezet egyben a Természetvédelem Nagykövetei címet is viseli.

- Az Agrárminisztérium minden évben megrendezi a Vizes Élőhelyek Világnapját (február 2.) és a Biológiai Sokféleség Világnapját (május 22.) melynek keretében természetvédelmi szemléletformálást segítő programok kerülnek megrendezésre.
- A fentiekén túl a KEHOP-4.3.0 projekt kommunikációs és szemléletformálási eleme is nagyban hozzájárul a szemléletformáláshoz, a tudatosság növeléséhez. A programelem keretében magába foglalja oktatási segédanyagok készítését, környezeti nevelési célú játékok beszerzését, rajzpályázatok, szemléletformáló akciók meghirdetése valósul meg. Emellett a projekt magában foglalja szakmai tréningek szervezését, tartását környezeti nevelési szakemberek számára, rajzpályázatok meghirdetését, szemléletformáló akciókat, illetve valamennyi projektelelem szakértőinek részvételével ismeretterjesztő cikkek és tájékoztató, szemléletformáló anyagok, leporellók készítését.
- A nemzeti park igazgatóságok a szakmai internetes oldalak mellett újabb online, közösségi felületeket nyitottak a fiatalabb generáció elérésére. A Magyar Nemzeti Parkok a huszoneves korosztályt elérő Facebook mellett 2015 novembere óta a tizenéves korosztályt megszólító Instagramon is jelen vannak, a követői szám folyamatos emelkedése mellett.
- A természetvédelmi bemutatóhelyek (fogadó, oktató és látogatóközpontok) száma a vizsgált időszakban, 2020-ra 33-ra nőtt.
- Nőtt a nemzeti park igazgatóságok ökoturisztikai szolgáltatásainak regisztrált igénybevevőinek száma (csónak- és kenuutúrák, nyílt napok, természetvédelmi táborok, barlangi kalandutúrák, stb.).
- A nemzeti park igazgatóságok ökoturisztikai létesítményeibe regisztrált látogatók száma 2010 óta csaknem 30%-kal nőtt, éves szinten meghaladja az 1,65 millió főt. Összehasonlítva a kezdeti adatokkal 2005-től több mint 80%-al nőtt az igazgatóságok regisztrált látogatószáma. A fenti számok kizárólag a nemzeti parkok létesítményeibe és programjaira jegyet váltott látogatókra vonatkoznak, azonban mivel az igazgatóságok létesítményeinek, programjainak többsége szabadon, ingyenesen látogatható, a tényleges látogatottság ennél jóval nagyobb.
- Az erdei iskolák regisztrált látogatószáma éves szinten 10 000 fő körül mozog, ugyanakkor az igazgatóságok környezeti nevelési tevékenysége során több mint 200 000 főt érnek el évente.
- A Zöld óvoda és az ökoiskola programok kiszélesítése során 19 erdei óvoda programszolgáltató kapta meg az erdei óvoda minősített szolgáltatás tanúsítványt, melynek eredményeként az erdei iskola programszolgáltatók száma 99-re emelkedett van. Támogatott erdei óvoda, iskola programon a projekt 2016. évi lezárásáig több mint 10 000 gyermek, (8480 tanuló és 1026 óvodás) vehetett részt.
- 2015-ben 925 iskola nyerte el az ökoiskola címet, melyből 334 visszavonásig érvényes örökös ökoiskola cím. 2020 év végén 1093 ökoiskola volt Magyarországon, ebből 511 Örökös Ökoiskola címmel rendelkezett.
- 2015-ben 785 óvoda nyerte el a zöld óvoda címet, melyből 52 visszavonásig érvényes örökös zöld óvoda cím. 2020-ban 1033 óvoda rendelkezett Zöld Óvoda címmel, amelyből visszavonásig érvényes 11 Címmegetartó Zöld Óvoda. 244 intézmény rendelkezik Örökös Zöld Óvoda címmel.
- 19 Ökoiskola koordinátori képzésen 387 tanító és tanár vett részt. Rajtuk keresztül mintegy 11600 diák elérése valósul meg. A projekt keretében 35 regionális, 1 országos és 4 szakmai kisrendezvény valósult meg.
- A vizsgált időszakban ökoiskola témában a mentornapokkal és tájékoztatókkal 760 iskolát értek el. A 19 Zöld Óvoda koordinátori képzésen 385 óvónő vett részt. Rajtuk keresztül mintegy 7700 óvodás elérése valósul meg. 35 regionális, 1 országos és 4 szakmai

kisrendezvény valósult meg Zöld óvoda témában, ahol mintegy 750 óvoda elérése megtörtént.

- Elkészült 7 régióra a Natura 2000-rel kapcsolatos témakörök nevelési programba, helyi tantervbe illesztésének segítségét szolgáló kézikönyv-sorozat (14 kötet) tanítók, tanárok, illetve óvodapedagógusok részére. A kiadványok 3200 nyomtatott példányban készültek el, illetve online verziójuk szabadon hozzáférhető. Kidolgozásra került a Natura 2000 témát feldolgozó, 2 akkreditált képzés külön az iskolában és óvodában dolgozó pedagógusok részére.
- 2017-ben két Európai Unió finanszírozású felhívás jelent meg a köznevelésért felelős tárca részéről, amely a tanulók biológiai ismereteinek bővítéséhez, környezetvédelemben való aktív részvételükhöz kapcsolódik. Ezek a felhívások nem a tanév részét képező erdei iskolát, hanem a tanévet követő programokat, táborokat támogatják:
  - Az EFOP-3.3.5-17 Korszerű pedagógiai módszerek alkalmazását segítő Iskolai Közösségi Program kísérleti megvalósítása című programban 681 intézmény vesz részt, amely célja tematikus napközi és tematikus bentlakásos programok megvalósítása nem csak iskolai szinten.

Az EFOP-3.2.15- VEKOP-17 A köznevelés keretrendszeréhez kapcsolódó mérési-értékelési és digitális fejlesztések, innovatív oktatásszervezési eljárások kialakítása, megújítása projekt kapcsán az iskolák részére 310, korosztályoknak megfelelő programsablont készített az Oktatási Hivatal az 1-11. évfolyamokra vonatkoztatva. A programok 8 különböző témakör köré szerveződtek, amelyből az egyik a Környezetvédelem, természetismeret.

II. stratégiai terület: A táji diverzitás, a zöld infrastruktúra és az ökoszisztéma szolgáltatások fenntartása és helyreállítása

5. célkitűzés: A táji sokféleség és az ökológiai tájpotenciál megőrzése

A tájvédelem feladata a tájkarakter (tájjelleg) értékes elemeinek, a természeti adottságokkal összhangban lévő, hagyományos tájszerkezet, a táj teljesítőképessége (potenciálja) és kedvező esztétikai adottságainak megőrzése, és ezáltal a táji sokféleség (tájdiverzitás) megőrzése. Ez a táji diverzitás változatos ökológiai rendszert, nagyfokú biodiverzitást tart fenn mind a mai napig, ugyanakkor területhasználati konfliktusok is gyakran jelentkeznek. A tájvédelem jogi eszközei nagyjából a tájak természetes és természetközeli állapotát, a tájak esztétikai adottságait és a jellegét meghatározó természeti értékek, természeti rendszerek és az egyedi tájértékek védelmére terjednek ki.

Az Európai Táj Egyezmény végrehajtására megjelent a *2017-2026 közötti időszakra vonatkozó Nemzeti Tájstratégiáról szóló 1128/2017. (III.20.) Korm. határozat*. A degradált, leromlott, illetve lerontott tájak éppúgy a Nemzeti Tájstratégia tárgyát képezik, mint a védelem alatt álló kiemelt értékkel rendelkező, vagy a védelem alatt nem álló tájak. A stratégia átfogó célja a *Táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat*, amelynek elérése érdekében az ország teljes területére kiterjedően horizontális célként határozza meg a természeti erőforrások és a kulturális örökség általános védelmét.

E célkitűzés elérése érdekében tett legfontosabb intézkedés a Tájstratégia megalkotása mellett a KEHOP-4.3.0 projekt előkészítése volt, melynek keretében elindult a Tájkarakter projekt elem megvalósítása, melynek célja tájaink jellegzetes arculatát megfoghatóvá tenni, hogy az ember tájalakító tevékenységei során a táj értéket képviselő karaktere megőrizhető maradjon.

A nemzeti park igazgatóságok minden évben újabb települések egyedi tájérték kataszterét készítik el a működési területükön. A nemzeti park igazgatóságok felmérésén kívül egyes oktatási intézmények, civil szervezetek, illetve a településrendezési eszközök készítése során településrendezési tervezők is végeznek egyedi tájérték-felméréseket.

Az egyedi tájértékek megállapítása és nyilvántartásba vétele a nemzeti park igazgatóságok feladata, amelynek eredményeként folyamatosan bővül a már felmért egyedi tájértékek adatbázisa és az e tekintetben már felmért települések darabszáma. A településrendezési terveknek tartalmaznia kell a tervezési területen található egyedi tájértékek felsorolását.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- Megkezdődött a tájkarakter alapú tájtipizálási rendszer módszertani megalapozása, és az ehhez szükséges adatbázis fejlesztése. Sor kerül a tájkarakter, az ökoszisztémák és a zöldinfrastruktúra-hálózat változásának monitorozásának módszertani megalapozására, a tájterhelhetőségének mintaterületi vizsgálatára, továbbá a tájkarakter, az ökoszisztémák és a zöldinfrastruktúra szempontból szükséges rehabilitációs feladatok meghatározására is.
- 2017-ben elkészült a táj védelméről szóló kormányrendelet tervezetének koncepciója. A tervezetben szerepel a tájterhelhetőség vizsgálatának tartalmi követelményeiről szóló melléklet, illetve a tájvédelmi eljárások keretében a tájterhelhetőség szempontjainak érvényesítésére vonatkozó kötelezettség.
- A Tájstratégia a *Táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat* átfogó cél elérése érdekében célként fogalmazza meg, hogy a tervezési rendszer és a hatósági munka alapját és háttérét képező, táji adottságokat tartalmazó téradatok nyilvántartásait fejleszteni kell, mind terepi felmérések alapján, mind automatizált módszerekkel.
- A Tájstratégia *Módszertani, strukturális fejlesztések* között intézkedésként nevesíti az Országos nyilvántartásban szereplő barnamezőkre, zöldfelületekre, használaton kívüli építményekre, nagy előntési valószínűségi területen lévő (lakó- és üdülési rendeltetésű) területekre irányelvek, minőségi célkitűzések meghatározását.
- A Tájstratégiában rögzített „*A tájhasználat változásának nyomon követése*” alcélhoz kapcsolódóan 2017-ben tárcaközi munkacsoport jött létre. Az Európai Táj Egyezményrel összefüggő hazai feladatok végrehajtása a természetvédelemért felelős tárca koordinálásával, éves intézkedési tervek szerint történik. Az Európai Táj Egyezmény Nemzeti Koordinációs Munkacsoport munkáját a kötelezettségeinek magas színvonalú teljesítése érdekében civil szerveződésű szakértői csoport (Európai Táj Egyezmény Szakértői Testület) segíti.
- Önkormányzatoknak címzett intézkedése, hogy minden településen a korábban ipari célokra használtak, esetlegesen alacsony koncentrációjú szennyezéssel terhelt területekre (barnamezőkre), a használaton kívüli iparterületekre (rozsdáövezetekre), illetve a közparkokra, közkertekre, fásított közterekre (összefoglaló néven zöldfelületi rendszerre) minőségi célkitűzések kerüljenek meghatározásra és minőségi célkitűzéseket integrálni kell a területfejlesztési, településfejlesztési, területrendezés, településrendezési tervekbe.
- 2017 során az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény, a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról szóló 2000. évi CXII. törvény, valamint a Budapesti Agglomeráció Területrendezési Tervéről szóló 2005. évi LXIV. törvény felülvizsgálata keretében felülvizsgálatra került a „tájképvédelmi terület” övezet lehatárolása és szabályozása, szabályozási lehetőséget teremtve a megyei és települési önkormányzatok számára a tájképvédelmi szemponttól védelemre érdemes területeik védelméhez.
- Felülvizsgálatra került továbbá a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület övezet, amelybe jellemzően a Balaton kiemelt üdülőkörzet beépítésre nem szánt, sajátos

karakterű szőlőhegyeknek, szőlőterületeinek, történelmileg kialakult mozaikos tájszerkezetének, egyedi tájértékeinek megőrzendő területei tartoznak. A felülvizsgálat eredménye hozzájárult a Területrendezési Tervek felülvizsgálatához.

- A nemzeti park igazgatóságok a településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény alapján mind a Településképi Arculati Kézikönyv, mind a településképi rendelet esetében adatszolgáltatási, illetve véleményezési feladatot láttak el a településképi rendeletek 2017. december 31-i határidejű megalkotásának folyamatában. Az igazgatóságok véleményezése szakmai segítséget jelent a tervezők és önkormányzatok számára a táji örökség védelmének a településkép-védelem eszközrendszerébe integrálódásához.
- Elkészült magyar és angol nyelven a „Táji Örökségünk Megőrzéséért - Az Európai Táj Egyezmény hazai megvalósítása 2017” című kiadvány.
- Hazánk minden évben csatlakozott az Európa Tanács által 2017-ben életre hívott kezdeményezéshez és A Táj Nemzetköz Napja alkalmából (október 20.) tematikus népszerűsítő rendezvényekkel ünnepli a tájat, amely "az emberek környezetének elengedhetetlen összetevője, közös kulturális és természeti örökségük sokszínűségének kifejezője és identitásuk alapja".
- Magyarország teljesítette adatszolgáltatási kötelezettségét: feltöltötte adatokkal az Európa Tanács Európai Táj Egyezményének Információs Rendszerét (Council of Europe Information System on the European Landscape Convention L6), ami elérhető a következő webhelyen: https://elcl6.coe.int/WebForms/Public_List.aspx

6. célkitűzés: A zöld infrastruktúra elemeinek összehangolt fejlesztése a természeti rendszerek működőképességének fenntartása és javítása, illetve a klímaváltozás hatásaihoz történő alkalmazkodás elősegítése érdekében, beleértve az ökológiai és tájökológiai funkcióval bíró területek közötti kapcsolatok javítását, a potenciális területi elemek rekonstrukcióját, illetve a degradált ökoszisztémák helyreállítását

A hazai zöld infrastruktúra gerincét a védett természeti területeket és Natura 2000 területeket is magában foglaló, az ország területének több mint 36%-át lefedő országos ökológiai hálózat képezi.

A KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001 országos projekt keretében elvégzett, a zöldinfrastruktúrát érintő első széleskörű országos kutatás jelentős mértékben hozzájárult a zöldinfrastruktúra koncepció hazai szakmai megalapozásához, az NBS-2 időszakra tervezett, zöldinfrastruktúrával kapcsolatos intézkedések megvalósításához. A projekt eredményeként megszülettek a zöldinfrastruktúra meghatározásának, a hazai zöldinfrastruktúra hálózat jelenlegi elemei feltérképezésének, állapotuk értékelésének módszertani alapjai.

A települések zöldfelületeiről, zöldfelületi rendszeréről statisztikai adatok továbbra sem teljes körűek, mivel ezek számbavétele, nyilvántartása nem minden településen és nem egyformán megoldott. A zöldfelületi rendszer részét képező zöldterületekről már vannak felmérések, melyeket a KSH teszi közzé. Ennek alapján az egy lakosra jutó zöldterület mutató értéke a nagyvárosokban 2009 óta nem sokat változott: 1,3 m²/fő-vel növekedett átlagosan (2009: 23,7 m²/fő; 2018: 25,0 m²/fő, KSH). A nagyvárosok közül kiemelkedik zöldterületi mutatóban Pécs, melynél kétszeres értékek jellemzőek a többi nagyvároshoz képest.

2017 novemberében Budapest adott otthont az európai városi zöld infrastruktúráról szóló konferenciának, ahol a résztvevők a városokat célzó természet-alapú megoldásokat méltattak és osztottak meg egymással. Az utóbbi években pedig elkészültek a főváros zöldfelületeit érintő dokumentumok: *Budapest zöldinfrastruktúra helyzetfeltárás és koncepcióterv* (2018), valamint a *Budapest Zöldinfrastruktúra Stratégiai terv* (2019), melyek egyúttal a komplex városi zöldinfrastruktúra felmérésének új módszertanát is jelentik.

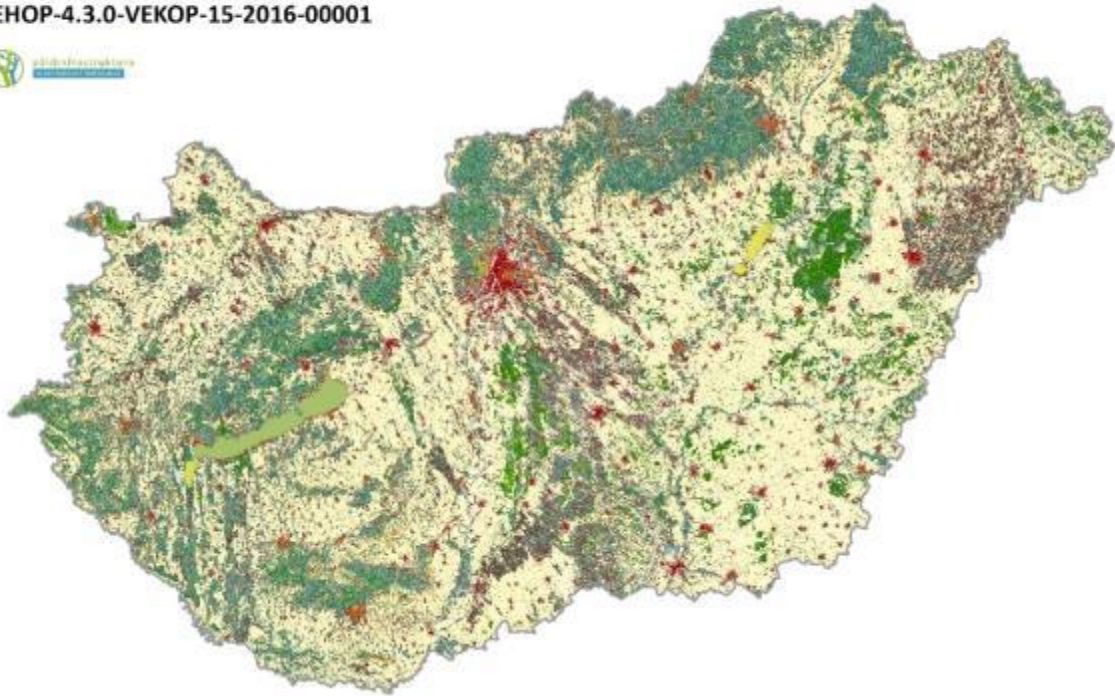
Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A KEHOP-4.3.0 projekt keretében a természetes és természetközeli állapotú területek működőképes hálózatának kialakítása és megőrzése érdekében azonosításra kerültek a zöldinfrastruktúra hálózat elemei, elkészül állapotuk értékelése, illetve hazánk zöldinfrastruktúra térképe és fejlesztési terve, valamint meghatározásra kerülnek az állapotjavítás és helyreállítás fő irányai és célterületei.
- A természetes és természetközeli területek átjárhatóságának biztosítása érdekében a madarak szabad mozgását akadályozó, földkábelrel kiváltott szabadvezetékek hossza 2020-ban 9946,3 km, ebből a külterületen lévő földkábelek hossza 3974,5 km. A madárvédelmi beavatkozásokkal érintett szabadvezetékek hossza összesen 704,3 km; a keresztartó burkolattal, ezen felül szigetelőburkolattal kezelt, illetve hosszabbítókkal, madárszárnyterelőkkal, kiülőkkal felszerelt; hosszú távú kezelést, madárbarát fejszerkezettel szerelt oszlopok száma 7380 db. Az adatok az MME saját felméréseiből származnak, minden ismert projekt helyszínéről.
- Az 5. célkitűzésben említett három Területrendezési Terv felülvizsgálata és egységes szerkezetbe foglalása keretében a tájképvédelmi területeken túl sor került az országos ökológiai hálózat övezeteinek felülvizsgálatára, szakmai alapokon nyugvó, a hálózat elemeinek koherenciáját javító pontosítására is.
- Az ökológiai rendszerek feldaraboltságának csökkentése érdekében a vadátjárók száma 67-ről (2015) 76-ra (2017), a kétéltű átjárók száma pedig 311-ről (2015) 334-re (2017) nőtt.
- A *TOP-2.1.2-16 Zöld város kialakítása* felhívás keretében olyan infrastruktúra-fejlesztések kerülnek támogatásra, amelyek javítják a települések általános környezeti állapotát, segítik a település fenntartható fejlődési pályára állítását, és a beruházások során olyan technológiák, módszerek kerülnek alkalmazásra, amelyek környezet- és természetvédő módon biztosítják a megépített infrastruktúra és a település működését. A támogatható tevékenységek között szerepel többek között zöldfelület növelés, valamint az ezekhez a zöldfelületekhez kapcsolódó biodiverzitás növelése, talajerózió-védelmi (szél- és víz, hófúvás) talajtakarás, védő fasorok, erdősávok telepítése, hősziget-hatás ellen árnyékoló lombhullató, klímaturó fasorok, cserjesávok, több szintes zöldfelületek létesítése.
- A KEHOP-4.3.0 projekt kommunikációs és szemléletformálási elemet is tartalmaz, amely magába foglalja oktatási segédanyagok készítését, környezeti nevelési célú játékok beszerzését, szakmai tréning tartását környezeti nevelési szakemberek számára, rajzpályázatok meghirdetését, szemléletformáló akciókat, illetve valamennyi projektelem szakértőinek részvételével ismeretterjesztő cikkek és tájékoztató, szemléletformáló anyagok készítését.

A zöldinfrastruktúra-elemek állapotértékelése a hármas kompozit alapján (ökológiai állapot - térbeli kapcsolat - ökoszisztéma-szolgáltatás)

KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001

A HÁRMAS KOMPOZIT KATEGÓRIÁI

Gyenge állapot - jó kapcsolat - alacsony szolgáltatás	Kiváló állapot - jó kapcsolat - jelentős szolgáltatás	Nincs állapotadat - jó kapcsolat - közepes szolgáltatás
Gyenge állapot - jó kapcsolat - jelentős szolgáltatás	Kiváló állapot - jó kapcsolat - közepes szolgáltatás	Nincs állapotadat - rossz/közepes kapcsolat - alacsony szolgáltatás
Gyenge állapot - jó kapcsolat - közepes szolgáltatás	Kiváló állapot - rossz/közepes kapcsolat - alacsony szolgáltatás	Nincs állapotadat - rossz/közepes kapcsolat - jelentős szolgáltatás
Gyenge állapot - rossz/közepes kapcsolat - alacsony szolgáltatás	Kiváló állapot - rossz/közepes kapcsolat - jelentős szolgáltatás	Rossz állapot - jó kapcsolat - alacsony szolgáltatás
Gyenge állapot - rossz/közepes kapcsolat - jelentős szolgáltatás	Kiváló állapot - rossz/közepes kapcsolat - közepes szolgáltatás	Rossz állapot - jó kapcsolat - jelentős szolgáltatás
Gyenge állapot - rossz/közepes kapcsolat - közepes szolgáltatás	Közepes állapot - jó kapcsolat - alacsony szolgáltatás	Rossz állapot - jó kapcsolat - közepes szolgáltatás
Jó állapot - jó kapcsolat - alacsony szolgáltatás	Közepes állapot - jó kapcsolat - jelentős szolgáltatás	Rossz állapot - rossz/közepes kapcsolat - alacsony szolgáltatás
Jó állapot - jó kapcsolat - jelentős szolgáltatás	Közepes állapot - jó kapcsolat - közepes szolgáltatás	Rossz állapot - rossz/közepes kapcsolat - jelentős szolgáltatás
Jó állapot - jó kapcsolat - közepes szolgáltatás	Közepes állapot - rossz/közepes kapcsolat - alacsony szolgáltatás	Rossz állapot - rossz/közepes kapcsolat - alacsony szolgáltatás
Jó állapot - rossz/közepes kapcsolat - alacsony szolgáltatás	Közepes állapot - rossz/közepes kapcsolat - jelentős szolgáltatás	Rossz állapot - rossz/közepes kapcsolat - közepes szolgáltatás
Jó állapot - rossz/közepes kapcsolat - jelentős szolgáltatás	Közepes állapot - rossz/közepes kapcsolat - közepes szolgáltatás	Épített elemek - jelentős szolgáltatás
Jó állapot - rossz/közepes kapcsolat - közepes szolgáltatás	Nincs állapotadat - jó kapcsolat - alacsony szolgáltatás	Épített elemek - közepes szolgáltatás
Kiváló állapot - jó kapcsolat - alacsony szolgáltatás	Nincs állapotadat - jó kapcsolat - jelentős szolgáltatás	

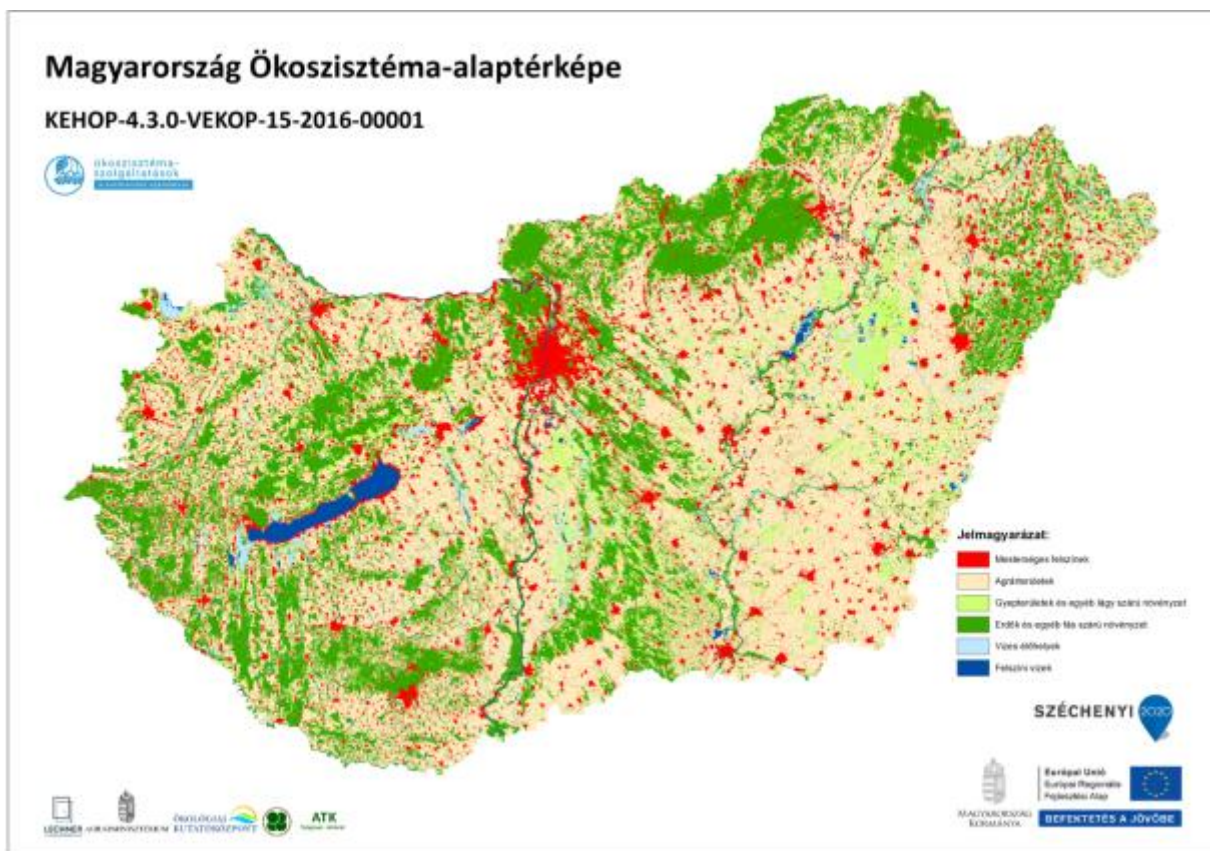

1. ábra: A zöldinfrastruktúra-elemek állapotértékelése az ökológiai állapot, a térbeli kapcsolat és az ökoszisztéma-szolgáltatásnyújtó képesség alapján (Forrás: KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001 országos természetvédelmi projekt)

7. célkitűzés: Az ökoszisztémák és az ember számára nélkülözhetetlen materiális és immateriális szolgáltatásaik értékének meghatározása és integrálása a természeti erőforrásokkal való gazdálkodásért felelős átfogó és tematikus stratégiákba, a helyi és országos szintű területhasználatot és területfejlesztést érintő döntéshozatalban

A 2016-2021 között zajló, KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001 országos természetvédelmi projektnek is fókuszterülete az ökoszisztéma-szolgáltatások kérdésköre, melynek keretében az alábbi tevékenységek valósultak meg:

- Az európai szintű rendszerekhez illeszkedve 2019-ben elkészült Magyarország ökoszisztéma-alaptérképe, amely teljes térbeli lefedettséget adva, országos szinten mutatja meg ökoszisztémáink elhelyezkedését, kiterjedését, gyakoriságát szabadon elérhető és letölthető. Ez alapot biztosít az ökoszisztéma-állapot és az ökoszisztéma-szolgáltatások országos léptékű értékeléséhez és térképezéséhez, a zöldinfrastruktúra jelenlegi állapotának, szerkezetének felméréséhez, és a fejlesztések tervezéséhez. Az adatintegrációs módszerrel létrejött, 20x20 méteres (megjelenítési felbontás), rasztergrafikus térkép referenciaéve 2015, és a nemzetközi rendszerekhez igazodóan, 3 szinten, összesen 56 kategóriába sorolja be az ökoszisztémákat.

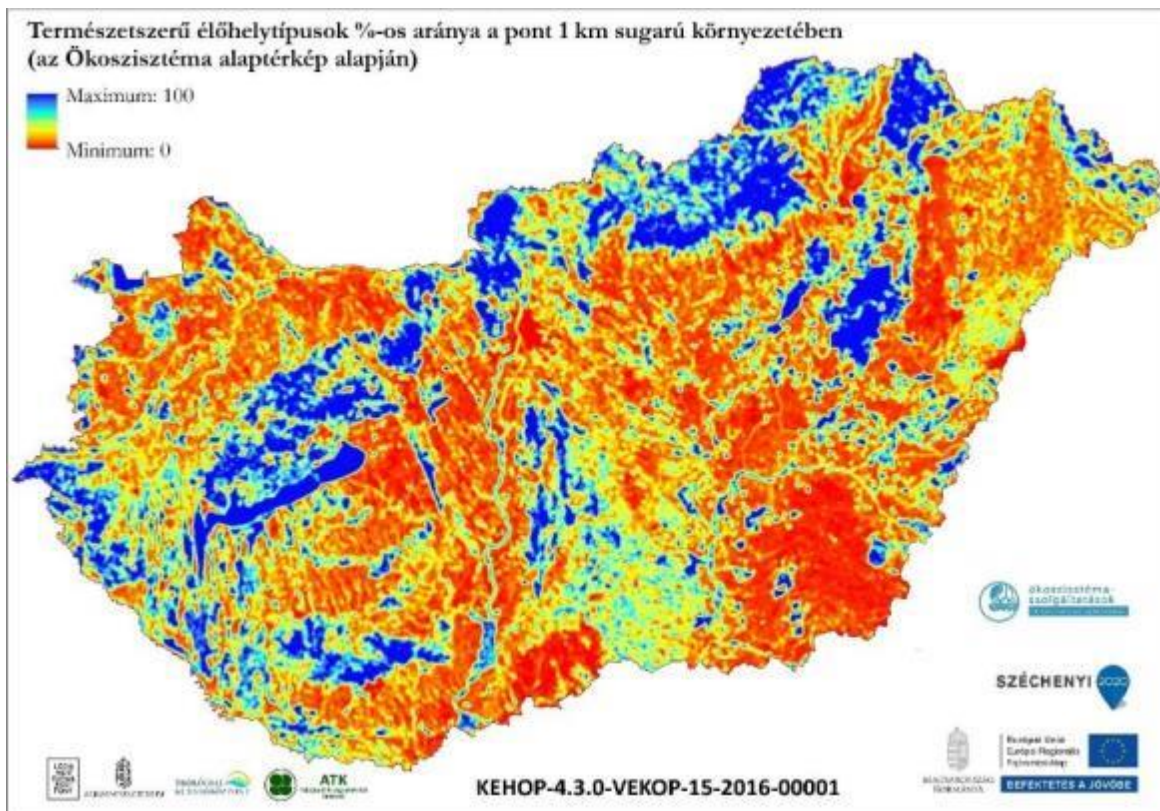

2. ábra: Magyarország Ökoszisztéma-alaptérképe (2019) (Forrás: KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001 országos természetvédelmi projekt)

- Elkészült 12 kiválasztott ökoszisztéma-szolgáltatás (pl. beporzás, klímaszabályozás, mikroklíma-szabályozás, árvíz-kockázat-csökkentés, rekreáció) értékelésének és térképezésének módszertana, amelynek megfelelően egy négy szintű kaszkádrendszer mentén (ökoszisztémák állapota, potenciális szolgáltatásnyújtó képesség, tényleges szolgáltatások és jóllét) értékelték az ökoszisztémákat és szolgáltatásaikat természeti, társadalmi, és bizonyos esetekben gazdasági mutatók, indexek és térképezésük segítségével.
- A Tájstratégiában alcékként jelenik meg a táji adottságokon és az ökoszisztéma-szolgáltatásokon alapuló tájhasznosítás integrálása a döntési mechanizmusokba.

- Az ökoszisztéma-szolgáltatások fogalma 2017-ben a Természetvédelmi törvény alapfogalmi közé is bekerült.
- A VP-ban fontos előírásként került megfogalmazásra, hogy a vidékfejlesztési források egy részét a mezőgazdasággal és az erdőgazdálkodással kapcsolatos ökoszisztémák állapotának helyreállítására, megőrzésére és javítására kell fordítani. Ez az előírás összhangban van az EMVA-ból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1305/2013/EU rendeletben foglaltakkal.
- A jövőkép-elemzések segítségével bemutatásra került természeti környezetünk néhány, különböző irányú lehetséges változása és az ökoszisztéma-szolgáltatások potenciálja.
- A természetvédelem országos projektje (KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001) keretében hazánk természetességi állapotának elemzése során – az Ökoszisztéma alaptérkép alapján – kirajzolódott azok a területek, ahol összefüggően maradtak meg természetszerű élőhelytípusok.

3. ábra: Természetszerű élőhelytípusok százalékos aránya az adott pont 1 km sugarú környezetében Magyarország Ökoszisztéma alaptérképe alapján (Forrás: KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001 országos természetvédelmi projekt - Tanács E. és Standovár T. (2021): Az általános ökoszisztéma-állapot indikátorok térképezésének eredményei, Tanulmány, AM)

8. célkitűzés: A biológiai és táji diverzitás megőrzését és fejlesztését szolgáló szempontok integrációja az átfogó, valamint az érintett ágazati szakpolitikákba a zöld infrastruktúra és az ökoszisztéma-szolgáltatások eszköztárával, különös tekintettel a területi tervezésre

A cél megvalósítása a szakpolitikák magas szintű integrációját igényli. A korábban ipari célokra használt, esetlegesen alacsony koncentrációjú szennyezéssel terhelt területek, az úgynevezett barnamezős területek hasznosításának ösztönzése ökológiai, környezetvédelmi, fenntarthatósági és nemzetgazdasági szempontból is kiemelt fontosságú a területi tervezés során. A földterület alapvető erőforrás a városok számára, mivel az épített fizikai környezet alapját képezi, ezért a területhasználat hatékonysága meghatározó fontosságú. A barnamezős területek az inváziós fajok megtelepedésének fontos gócpontjai. A barnamezős területek jobb kihasználásával védjük az élővilág szempontjából értékes területeket, illetve termőföldjeinket, miközben a csökkent értékű területek értékét is növelhetjük. Fentiek érdekében a barnamezős beruházások támogatását az integrált városfejlesztési politikában hangsúlyossá kell tenni.

A hasznosítatlan barnamezők aránya hazánkban magas, mindez összefügg az 1989. év után bekövetkező ipartelepek megszűnésével, a laktanyák bezárásával, a közlekedés átalakulása révén a vasút szerepének csökkenésével.

A cél elérését kiemelten segíti az OKKP, amely egészen 2030-ig fogalmaz meg hosszú távú célokat. Feladata hátrahagyott környezeti károk országos felmérése, azonosítása és ütemezett felszámolása révén lehetőséget teremt a sérült, károsodott környezet újrahasznosítására, a lakosság egészségének megóvására, a stratégiai jelentőségű víz és talajkészletünk jó állapotának megőrzésére. Az egyedi kármentesítési beavatkozásokon túl feladata a társadalmi tudatosítás, az ismeretnövelés, új technológiák kidolgozásának és megismertetésének elősegítése, a szennyezés-gyanús területek felmérése és nyilvántartása, kezelése továbbá a szennyezett területek adatainak országos nyilvántartása.

A területhasználathoz kapcsolódó természet- és tájvédelmi érdekek érvényesítése két tervezési szinten, a terület- és településrendezés keretében történik meg. Az övezetek területi lehatárolásával és a hozzárendelt szabályok hatékony alkalmazásával biztosítható számos természeti és táji érték megőrzése és védelme a védett természeti területen és a nem védett tájakon egyaránt. A védelmi célú övezetek, mint az országos ökológiai hálózat és a tájvédelmi jelentőségű övezetek lehatárolásával, a térszerkezeti elemek és egyéb terület-felhasználási egységek kijelöléséből adódó természet- és tájvédelmi konfliktusok kezelésével, a szakági alátámasztó munkarészek megfelelő alkalmazásával, illetve ajánlások nem védelmi jellegű területekre történő integrálásával valósul meg. A fenntartható területhasználat kereteinek megteremtését célzó területi kategóriák, a tájképvédelmi területek, az ökológiai hálózat mellett a világörökségi és világörökségi várományos területek, a kiváló és jó termőhelyi adottságú szántók, az erdőtelepítésre javasolt területek, a vízminőség-védelmi területek övezetei, valamint az ezekhez kapcsolódó szabályozási előírások.

2018-ban az Országgyűlés elfogadta a Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX. törvényt (továbbiakban: MaTrt), mely a korábbi szabályozástól eltérően egységes szerkezetbe foglalta az ország, a megyék és a kiemelt térségek (Balaton Kiemelt Üdülőkörzet, Budapesti agglomeráció) területére vonatkozó szabályokat. A védelmi övezetek, mint az országos ökológiai hálózat és a tájképvédelmi övezetek lehatárolásának felülvizsgálata 2017-2018-ban megtörtént. A tájkép védelmét két övezet biztosítja, a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén a Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület övezete (MaTrt), a megyei tervek tervezési területén a Tájképvédelmi terület övezete (9/2019. (VI. 14.) MvM rendelet).

Egy középtávú intézkedési terv készült 2019-ben és ennek eredményeként az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvényben (a továbbiakban: Étv.) rögzítette a „barnamezős terület” fogalmát és az önkormányzatok kapcsolódó településfejlesztési feladatait. 2019-ben 751 önkormányzat összesen 8527 területre vonatkozóan szolgáltatott adatot a barnamezős területek országos kataszterének létrehozásához. A munka eredményességét mutatja a hazai és külföldi befektetők érdeklődése a barnamezős területek iránt. Például a magyarországi megújuló energia program keretében 2019-ben kezdődött az egykori Kabai Cukorgyár 70 hektáros barnamezős iparterületén egy 43 megawatt beépített teljesítményű napelempark létesítése, ami 2020-ban megkezdte a termelést, és több mint 20 ezer háztartás energiaigényét biztosítja.

Az Étv. az érintett települési önkormányzatok számára feladatként határozta meg a barnamezős területek településrendezési és településfejlesztési tervezésben való megjelenítését. Az Étv.-vel párhuzamosan a Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX. törvény rögzítette, hogy a településrendezési tervben új beépítésre csak akkor kerül sor, ha a térségben nincs a tervezett rendeltetésnek megfelelő beépítésre szánt területen beépítetlen földrészlet, vagy az Étv. szerinti barnamezős terület. Az ország első barnamezős adatgyűjtésének végrehajtását követően az adatok pontosításra kerültek.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- Elkészült és hatályba lépett a településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény, amelynek célja az épített és a természeti környezet egységes védelme. A törvény a településkép védelme szempontjából kiemelt területként nevezi meg többek közt az alábbiakat:
  - a helyi jelentőségű védett érték területe;
  - a Natura 2000 terület, a nemzeti park területe, a tájvédelmi körzet területe, az országos jelentőségű természetvédelmi terület, a fokozottan védett természetvédelmi terület, az országos ökológiai hálózat magterülete és ökológiai folyosó területe;
  - a tájképvédelmi terület, az egyedi tájérték területe;
  - a helyi jelentőségű védett természeti terület és a védett természeti érték.
- 2020-ban pedig a Kormány elfogadta a rozsdaovezeti akcióprogramokról szóló intézkedési csomagot.
- A Nemzeti Fejlesztés 2030 - Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióról (OFTK) szóló 1/2014. (I.3.) OGY határozat barnamezős területek vonatkozásában az alábbi területfelhasználási elveket fogalmazza meg:
  - zöldmezős fejlesztések helyett barnamezős fejlesztések szükségesek, a fejlesztések helykiválasztásánál prioritást kell élveznie a meglévő ipari parkoknak, barnamezős területeknek;
  - a városok szétterülésének elkerülése, a fenntartható és kompakt városszerkezet kialakítása az erőforrások hatékony és fenntartható hasznosítása érdekében;
  - rozsdaterületek, barnamezős területek, tájsebek, meglévő, de nem használt falusi feldolgozó-kapacitások differenciált újrahaznosítása, rehabilitációja, kezelése, fenntartható területgazdálkodás, településüzemeltetés, környezeti veszélyforrások felszámolása.
- A vizsgált időszakban 60,78 hektár kiterjedésű, eredetileg barnamezős területen végeztek el talajrehabilitációt.
- Két felhívás meghirdetése történt meg, amelyek kifejezetten városi barnamezős területek rehabilitációját célozzák (a Barnamezős területek rehabilitációja TOP-2.1.1-15, TOP-6.3.1-15 és TOP-2.1.1-16, valamint a Zöld város kialakítása TOP-6.3.2-16 felhívás).

- A Zöld város kialakítása (TOP-2.1.2-15, TOP-2.1.2-16, TOP-6.3.2-15 és TOP-6.3.2-16) felhívás esetében a tartalmi értékelési szempontok között megjelenik az alábbi ellenőrzési szempont: „A fejlesztési elképzelés alulhasznosított vagy használaton kívüli önkormányzati terek, épületek, zöldfelületek fejlesztését, átalakítását tervezi az intézkedés céljainak megfelelő módon történő hasznosítás érdekében”.
- A „Fenntartható településfejlesztés a kis- és középvárosokban (fővárosi kerületekben) – Integrált Településfejlesztési Stratégiák kidolgozása” című projekt keretében 155 városra készült ITS. Az elkészült ITS-ek alapján 65 település rendelkezik barnamezős projektjavaslattal.
- A ZÖLDINFRA, a NÖSZTÉP és az ezek alapján a zöld infrastruktúra fejlesztése érdekében beépíthető eszközrendszerek kidolgozása megindult. A KEHOP-4.3.0 projekt hivatott többek között arra is, hogy eredményeit a területi, települési tervezésbe, tájrehabilitációs folyamatokba, és egyes támogatási struktúrákba illesztve elősegítse a biodiverzitás megőrzésének területi érvényesítését.

III. stratégiai terület: A biológiai sokféleség megőrzésében a mezőgazdaság szerepének növelése

9. célkitűzés: A mezőgazdaságunk alapját képező genetikai erőforrások megőrzése, fejlesztése és fenntartható használata, a mezőgazdaságban használatos genetikai erőforrások változatosságának növelése

Régi magyar növényfajtáink és őshonos használlataink nemzeti örökségeink, közkincseink, nemzeti identitásunk részei és Magyarország szimbólumai is. Az agrárbiológiai sokféleséget (agrobiodiverzitás) jelentő genetikai erőforrások megőrzése, fenntartása, a hazai természetföldrajzi körülmények között kialakult növény- és állatfajaink, fajtáink jó tulajdonságainak, környezeti változásokhoz való alkalmazkodóképességének hosszú távú átörökítése elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a jövő társadalmá megfelelő válaszokat tudjon adni a természeti és gazdasági kihívásokra, különösen a klímaváltozásra.

Magyarország a világon elsők között ismerte fel a génmegőrzés fontosságát, ezáltal a kormányprogramban a genetikai erőforrások megőrzése mind a vadonélő, mind a mezőgazdasági használlataink és növényeink területén kiemelt szerepet kapott. 2010 óta kiemelt kormányzati cél a hazai génmegőrzés támogatása és fejlesztése.

A génmegőrzési tevékenységben, illetve a génmegőrzési feladatokban való állami szerepvállalás növelésére irányuló kormányzati szándék megvalósítása érdekében 2017-ben elkészült az ún. génmegőrzési stratégia, amelyet a Kormány az egyes génmegőrző intézmények fejlesztésének és kiemelt programjainak támogatásáról szóló 1049/2018. (II. 20.) Korm. határozattal fogadott el. 2019-ben indult el a génmegőrzési stratégia megvalósítása, amely a génmegőrző intézmények fejlesztésének és kiemelt programjainak öt éven át tartó támogatását jelenti. Mindez óriási lehetőséget jelent a mezőgazdaság és élelmiszertermelés alapjait biztosító genetikai erőforrások megóvására, fejlesztésére, a génmegőrzésben való állami szerepvállalás megerősítésére, egy igazi állami génbanki hálózat kialakítására.

A génmegőrzési programban kitűzött céloknak való minél hatékonyabb megfelelés megkövetelte az intézményrendszernek a feladatokhoz való hozzáigazítását is. Ennek érdekében az agrártárca a gödöllői Használlat Génmegőrzési Központ a Növényi Diverzitás Központba való beintegrálásával 2019. június 1-jével létrehozta a Nemzeti Biodiverzitás- és Génmegőrzési Központot. Ezzel egy olyan

központi intézmény jött létre, amely mind a növényi, mind a haszonállat génmegőrzés terén meghatározó, és amelynek kiemelt feladata lett egyrészt a génmegőrzési program végrehajtása, ezáltal az állami szerepvállalás jelentős megerősítése a genetikai erőforrások megőrzésében, másrészt a hazai génmegőrzési feladatok országos szintű szakmai koordinációja, mindezzel párhuzamosan az állami génbanki hálózat kialakítása.

A Nemzeti Biodiverzitás- és Génmegőrzési Központ (NBGK) két pillére megmaradt a tápiószelei Növények Génmegőrző Intézeteként (NGI) és a gödöllői Haszonállat-génmegőrzési Intézetként (HGI).

Az NGI – amely 2019-ben ünnepelte fennállásának 60. évfordulóját – Magyarország legnagyobb és legfontosabb növényi génbankja, felbecsülhetetlen értékű, nemzetstratégiai szempontból is kiemelkedő jelentőségű gyűjteményét a világ tizenhetedik, Európa nyolcadik legnagyobb génbankjaként tartják számon. Az összes hazai növényi genetikai erőforrás 50%-a itt található. Az országban egyedülként, 1959 óta teljes körű génbanki tevékenységet végez, elsődleges és egyben alapfeladata a „génmegőrzés, fajtavédelem”. Tevékenysége az országban, sőt Közép-Európában egyedülként a teljes növényi spektrumot lefedi. 2020-ban közel 133 000 génbanki mintát őriztek szántóföldi és zöldségnövény, takarmánynövény, dísznövény, gyümölcsstermő növény, szőlő fajokból, ezek vad rokon fajáiból, illetve vadon élő növényekből, amely 57 ezer unikális növényi génbanki tételt jelent.

A tájfajták természetes módon alkalmazkodtak egy-egy szűkebb régió természeti adottságaihoz, így fontos bázisát jelentik a jövő biológiai alapjainak. A tájfajták alkalmazkodó képességük által az ökológiai gazdálkodásban és a helyi régiós termékek előállításában nagy szerephez jutnak. Jelenleg 80 gyümölcs és 13 elismert zöldség tájfajta szerepel a Nemzeti Fajtajegyzéken.

A HGI az állati génmegőrzés meghatározó intézménye. Az egyedülálló in vivo baromfi-génbanki állományára alapozva fajtavédelmi, génbanki-kutatási és a fajták hasznosítását célzó oktatási tevékenységét kiterjesztette valamennyi haszonállatfajra, a mézelő méhtől a szarvasmarháig. Ezzel egyedülálló intézménnyé vált világviszonylatban is, méltó módon képviselve Magyarország korábbi kimagasló nemzetközi hírnevét a haszonállat-génmegőrzés terén. Az intézet a jelenleg őshonosként védett magyar haszonállatfajtaiból 14 baromfifajtát in vivo és in vitro, valamint a magyar óriásnyúl fajtát in vivo állami génbankként tartja fent. Kialakítás alatt áll a compó és széles kárász fajok, valamint a Pannon méh in vivo és in vitro, a kilenc magyar kutya fajta in vitro génbankja. A haszonállatok folyamatosan bővülő DNS bankjában baromfi, juh, szarvasmarha, ló, nyúl, kutya fajok fajtáinak mintáiból mintegy 11 200 darabot őriznek.

Az NBGK-n kívül ugyanakkor számos intézmény, egyesület és magánszemély foglalkozik génmegőrző tevékenységgel, köztük a nemzeti park igazgatóságok, az állami ménesgazdaságok, a felsőoktatási intézmények, a különböző tenyésztőszervezetek, minisztériumi háttérintézmények, kutatóintézetek és civil szervezetek.

A nemzeti park igazgatóságok szerepe meghatározó az őshonos és régen honosult mezőgazdasági állatfajok- és fajták megőrzésében, így a magyar házi bivaly, a magyar szürke marha, a racka, cigája és cikta juh, a hucul, furioso-north star és muraközi ló állományaik országos viszonylatban is meghatározóak, mind létszámban, mind genetikai értékben jelentős tartalékokat őriznek, illetve egyes kutya fajták (pumi, puli stb.) megőrzésében is szerepet játszanak. Az igazgatóságok által tartott állatállományok esetében a génmegőrzés és a természetvédelmi (legeltetéssel történő) kezelés feladata együttesen teljesül. Fontos, hogy a legeltetéssel történő területkezelés ökológiai szempontok szerint történjen, a legelők élővilága sokszínűségének szem előtt tartásával, valamint a legeltetési terület regenerációja is biztosított legyen, a túlleltetés veszélye nélkül.

A génmegőrzési stratégia keretében konkrét mintaprogramok megvalósítására is (három állati, három növényi mintaprogram) elindult:

- Kárpáti borzderes szarvasmarha mintaprogram;
- Magyar hidegvérű fajta muraközi típusú ló mintaprogram;
- Magyar parlagi szamár mintaprogram;
- A táji adottságokhoz alkalmazkodó, a Kárpát-medencében régóta termesztett gyümölcsfajták megőrzésében való együttműködésről szóló megállapodás mintaprogram;
- Szántóföldi és zöldségnövények génbanki tételeinek mobilizálása, on farm fenntartásának biztosítása mintaprogram;
- Szőlő és gyümölcsstermő növények európai jelentőségű biológiai alapok azonosítása, vizsgálata mintaprogram.

Az erdei ökoszisztémák a génmegőrzés szempontjából különleges megközelítést igényelnek. A magas életkorú, hosszú generációs ciklusú fajaink hosszú évtizedeken keresztül helyhez kötött élőlények, amelyek vándorlással, új habitatok elfoglalásával nem képesek kitérni a számukra kedvezőtlen környezeti hatások vagy egy újonnan feltűnt károsító szervezet elől. Fennmaradási stratégiájuk nem a gyors kitérésen, hanem a populációikban fenntartott rendkívül nagy – a lágyszárú fajokét több nagyságrenddel meghaladó – genetikai változatosságon alapul. A genetikai értelemben is tartamos erdőgazdálkodás számára alapvető fontosságú e változatosság fenntartása, használata, mivel az extenzív gazdálkodási környezetben, változó ökológiai körülmények között folytatott gazdálkodás kockázatát a nagyfokú változatosság által biztosított alkalmazkodóképesség jelentősen csökkentheti. Az erdészeti szaporítóanyag-gazdálkodás biológiai alapjainak megőrzését szolgáló erdők alkotják az erdészeti génrezervátumokat, melyeknek az erdőtelepítésekben kulcsfontosságú a szerepük. Az erdők telepítését, felújítását, nevelését illetve hosszú távú fenntarthatóságát elősegítő támogatási rendszerek esetében is nagyobb figyelmet kap a biológiai sokféleség megőrzése, az erdei genetikai erőforrások megőrzése, fejlesztése, valamint az erdei élőhelyek fejlesztését célzó intézkedések meghatározása.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A vizsgálat időszakban a növényi génbanki gyűjteményekben őrzött tételek száma folyamatosan emelkedett. Míg 2014-ben 123 394 tételt őriztek, 2020-ban már mintegy 130 000 génbanki mintát tartalmaztak a gyűjtemények szántóföldi, zöldségnövény, takarmánynövény, dísznövény, gyümölcsstermő növény, szőlő fajokból, ezek vad rokon fajaiból, illetve vadon élő növényekből, amelyek közül 57 ezer unikális növényi génbanki tételt jelent.
- Magcsere útján a hazai génbankokba érkezett tételek száma a 2015-ös 24 602-ről 24 684-re emelkedett 2017-re, míg 2020-ra elérte a 26 470-es mennyiséget.
- A nemzeti fajtajegyzéken szereplő államilag elismert növény tájfajták száma a 2014-es 19-ről, 2017-re már 63-ra növekedett, míg 2020-ra elérte a 93 elismert tájfajtát.
- A növényi génmegőrzésért felelős tápiószelai telephely – NGI – évtizedek óta él a génbanki közreadás lehetőségével, 2010 óta ötszörösére nőtt a kiadott génbanki minták száma, ez évente most már meghaladja a 14 000-es mintaszámot. Ezzel együtt emelkedik a magkérők száma is, amely 2020-ban már több mint 1400 igénylő volt.
- Az állati génmegőrzést végző gödöllői telephelyen – HGI – in vitro módon 2020-ban 12 faj, 37 (őshonos, régóta honosult, ill. magyar) fajtájának 16 949 mintáját őrzik.
- A HGI-ben megőrzött védett, őshonos nukleusz állatállomány (a védett őshonos állatfajták genetikai fenntartásának rendjéről szóló 93/2008. (VII. 24.) FVM rendelet alapján a fajta fenntartásához szükséges tenyészállatok előállítását szolgáló, kiemelten szelektált állomány,

amely legfeljebb 3000 tenyésztésbe vonható nőivarú egyedből és a hozzá rendelt apaállatból áll) jelenleg 69 314 darab nőivarú és 7927 darab apaállatból áll.

- A vizsgált időszakban több – korábban elvesztett fajtára vonatkozó - fajtarekonstrukciós tenyésztési program is bejelentésre került a tenyésztési hatósághoz (muraközi ló, borzderes szarvasmarha).

10. célkitűzés: A biológiai sokféleség megőrzését és a környezet- és tájvédelmi szempontokat szem előtt tartó, a hazai és helyi biológiai alapok – különösen a változatos élelmezési és mezőgazdasági célú állat- és növényi genetikai erőforrások – hasznosítását előtérbe helyező, sokszínű, mozaikos mezőgazdaság elterjesztése

Hazánkban a mezőgazdasági művelés alatt álló területek kiterjedése – bár az elmúlt évtizedekben közel 25%-kal csökkent – mégis jelentős, a teljes termőterület meghaladja az 53.000 km²-t, az ország területének 57%-a mezőgazdasági terület. Tekintettel arra, hogy a Pannon biogeográfiai régió természeti értékeinek meghatározó része jelenleg mezőgazdasági művelés alatt álló területeken található, a művelés módja alapvetően meghatározza a biológiai sokféleségre gyakorolt hatást. Egyrészt, a mezőgazdaság bizonyos esetekben fenntartotta az értékes, félig természetes élőhelyeket, másrészt a rendelkezésre álló mezőgazdasági technológiák nem megfelelő alkalmazása, a nem megfelelő mezőgazdasági művelési módszerek alkalmazása, esetén szennyezi a talajt, a felszíni és felszín alatti vizeket, a levegőt, továbbá csökkenti a biodiverzitást és az élőhelyek feldarabolódását okozza.

Az intenzifikáció folyamata évtizedek óta jellemzi a mezőgazdaságot. Az intenzív gazdálkodási gyakorlat jelentős környezetterheléssel jár, ami a talaj kimerüléséhez, kedvezőtlen vízháztartásához savanyodáshoz, valamint a vadon élő állatok élőhelyeinek és ezáltal a biodiverzitás csökkenéséhez vezet.

A biológiai sokféleség megőrzésének fontossága több, a hazai tájhasználat fenntarthatóságát előtérbe helyező stratégiában is megjelenik, azonban a vidéken élők számára elérhető ösztönzők és támogatások azok az eszközök, amelyekkel keresztül a leginkább érvényesíteni lehet a biodiverzitás érdekeit. Ennek megfelelően a kapcsolódó agrár- és agrár-vidékfejlesztési támogatások úgy kerültek kialakításra, hogy az uniós előírásokat a lehető legnagyobb mértékben igyekeztek összehangolni a hazai igényekkel és a jogszabályok, illetve a stratégiák által megteremtett keretrendszerrel. A KAP-on belül a KM rendszere a támogatást igénybe vevőknek kötelezően betartandó alapvető előírásokat foglal magában a környezetre, az éghajlatváltozásra, a földterület jó mezőgazdasági és környezeti állapotára, a közegészségügyre, az állat- és növényegészségügyre és az állatjólétre vonatkozóan. Ide tartoznak például a HMKÁ-ra vonatkozó előírások, valamint a JFGK, amelyek az uniós iránymutatások mentén a hazai viszonyokra szabva alakították ki az előírásokat.

Hazánkban a gyepgazdálkodás és a legeltetési állattartás a XX. század első feléig meghatározó szerepet játszott az agrártermelésben, azonban Magyarország gyep művelési ágba tartozó területe a rendszerváltás előtti mérethez képest zsugorodott. Nemzetközi kitekintésben ez szinte egyedülállóan alacsony részesedés a földhasználatból, ami – arányait tekintve – az uniós átlag felétől is jelentősen elmarad. Továbbá országos szinten csökken gyepterületeink kiterjedése, melynek okai többértékűek: gyeppek feltörése, úgymint beszántások, szőlő- és gyümölcsöskertté való átalakításuk, fásítások; vízrendezések miatti kiszáradás; műtrágyázás miatti fajszegényesedés és gyomosodás; cserjésedés;

táj- és társulásidegen fajok előretörése. Elmondható továbbá, hogy a gyepek kihasználtsága is csökkent, a termőképességgel szembeni elvárások megváltoztak. A gyepterületek kedvező természeti állapotban történő megőrzését napjainkban leginkább az alulhasznosítás, az alullegetetés veszélyezteti. A támogatási rendszer földhasználati torzító hatásai, valamint a legelő állattállomány folyamatos csökkenése helyenként a gyepterületek felszántását, a művelési ág megváltoztatását okozta. Az állattenyésztési ágazatok közül a kiskérődző ágazat mellett a szarvasmarha, a ló, valamint a mangalica és az ökológiai és/vagy biotartásban tartott sertés ágazat az, amely a hazai gyepe alapozott állattartásban meghatározó volt és a jövőben is az lehet. Gyepterületeink kaszálással, legeltetéssel történő hasznosítása elengedhetetlen a kötődő természeti értékek védelme érdekében, amely egyúttal növeli az ágazatból élők számát, hiszen az állattartás jelentős munkahelyteremtő erővel bír. A megőrzés kulcsa e területen is a kis- és középvállalkozások támogatása, hiszen az iparszerű nagyüzemi rendszerek nem adnak lehetőséget jelen stratégia célkitűzéseinek megvalósításához. A fenti problémák ellenére e területek kimagasló természeti érték őrző szerepét jól mutatja, hogy hazánkban a gyepterületek Natura 2000 hálózaton belüli aránya az európai uniós átlagnak több mint kétszerese, amely különösen is ráirányítja a figyelmünket a kötődő fajok védelme érdekében szükséges intézkedések meghozatalára és az elérhető források minél teljesebb kihasználására.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

KAP I. Pillér a Zöldítés intézkedésen belül elért eredmények: Az éghajlat és környezet szempontjából előnyös gyakorlatok kötelező előírásának az volt a célja, hogy a mezőgazdasági tevékenységet végzők nagyobb mértékben járuljanak hozzá a környezeti és természeti erőforrások megőrzéséhez. A Zöldítésen belül erre 3 különböző gyakorlatot vezettek be:

- állandó gyepterületek fenntartása,
- növénytermesztés diverzifikálása
- ökológia jelentőségű terület (EFA) kijelölése a mezőgazdasági területeken.
- Az állandó gyepterületek intézkedés keretén belül az ország összes mezőgazdasági területének 12,5%-a (összesen 631 655 hektár, 2015) került állandó gyepterületként kijelölésre (ez a programozási időszakban kötelezően tartandó referencia érték), amelyből a környezetileg érzékeny gyepek területe több mint 450 000 hektár. 2017-ben az állandó gyepterületek kiterjedése elérte a 13,16%-ot (702 238 hektár).
- A növénytermesztés diverzifikálására a 10 hektárnál nagyobb szántóterületen gazdálkodók kötelezettek. Ennek elsősorban a talajkímélő gazdálkodásban, a talajdegradációs folyamatok megállításában és visszaszorításában van jelentősége.
- Talajkímélő gazdálkodásként legalább két különböző növénykultúrát kötelesek termeszteni azon gazdálkodók, akik 10 és 30 hektár közötti szántóterületet művelnek. A termesztett növénykultúrák közül a legnagyobb területet elfoglaló növénykultúra részaránya nem haladhatja meg a teljes szántóterület 75%-át.
- A talajkímélő gazdálkodás érdekében legalább három különböző növénykultúrát kötelesek termeszteni azon gazdálkodók, akik 30 hektárt meghaladó nagyságú szántóterületet művelnek. A termesztett növénykultúrák közül a legnagyobb területet elfoglaló kultúra részaránya nem haladhatja meg a teljes szántóterület 75%-át, a két legnagyobb területet elfoglaló növénykultúra együttes részaránya nem haladhatja meg a teljes szántóterület 95%-át.
- Az 50 hektárnál nagyobb gazdaságok közül azok aránya, ahol legalább 3 növényfaj termesztése zajlik és 100 hektár felett egy-egy újabb növényfaj termesztése történik: 96,31%.

- Az ökológiai gazdálkodással érintett területek kiterjedése 2015-ben 129 735 hektár volt, míg 2019-re 303 190 hektárra nőtt, ami a mezőgazdasági művelés alatt álló területek 5,7%-a. A gazdák az ökológiai szabályokat a termelés során fokozott ellenőrzés mellett alkalmazzák.
- Legeltetett tartásban a teljes hazai juhállomány 67%-a, a kecskeállomány 44%-a, a lovak 40%-a, a szarvasmarha szarvasmarha-állomány állomány 27%-a és a sertésállomány (mangalica) 0,3%-a volt 2020-ban. A legeltető állattartás területi adatait vizsgálva kitűnik, hogy Hajdú-Bihar, Szabolcs–Szatmár–Bereg és Bács–Kiskun megyékben van a legnagyobb hagyománya a legeltető állattartásnak.

11. célkitűzés: 2020-ra maximalizálni kell azoknak a területeknek a kiterjedését, amelyeken a közös agrárpolitika biológiai sokféleséggel kapcsolatos intézkedései (agrár-környezetgazdálkodási kifizetések, Natura 2000 kompenzációs kifizetések, stb.) által megvalósuló fenntartható gazdálkodás hozzájárul az agrobiodiverzitás és ezen keresztül a biológiai sokféleség fenntartásához, növeléséhez.

A KAP mindkét pillérében találhatóak olyan támogatási intézkedések, amelyek bizonyos mértékig hozzájárulnak az agrobiodiverzitás fenntartásához. Míg az I. pillér elsősorban horizontális szemléletű, addig a II. pillérben (Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap - EMVA) célzottan az agrobiodiverzitás fenntartását, térnyerését támogató felhívások jelennek meg. A kiírt, 2014-2020-ig terjedő AKG felhívások, a termőhelyi adottságoknak megfelelő termelési szerkezet, a környezettudatos gazdálkodás és a környezet állapotának javításának, a fenntartható tájhasználat és mezőgazdasági gyakorlatok kialakításának támogatását tűzte ki célul. Az intézkedés főbb céljai a talajvédelem, a természetvédelem, az élelmiszer-biztonság elősegítése, az állattartás támogatása és a tájgazdálkodás, földhasználat-váltás. Az Agrár-környezetgazdálkodási támogatás egy önkéntes alapon működő kifizetési rendszer, vagyis az AKG előírásoknak csak akkor kell megfelelni, ha valaki sikeresen pályázik. A pályázó a csatlakozással az agrár-környezetgazdálkodási célok elérése érdekében többlet tevékenységek elvégzését vállalják. Ez azért fontos, mivel a szántóföldek, gyepek, legelők természetes állapotának megőrzéséért maguk a gazdálkodók tehetik a legtöbbet a megfelelő gazdálkodási technológiák, módszerek megválasztásával. Számos kutatás alátámasztja, hogy a gazdálkodási gyakorlat egy-egy elemének megváltoztatásával fékezhető, visszafordíthatók a kedvezőtlen folyamatok.

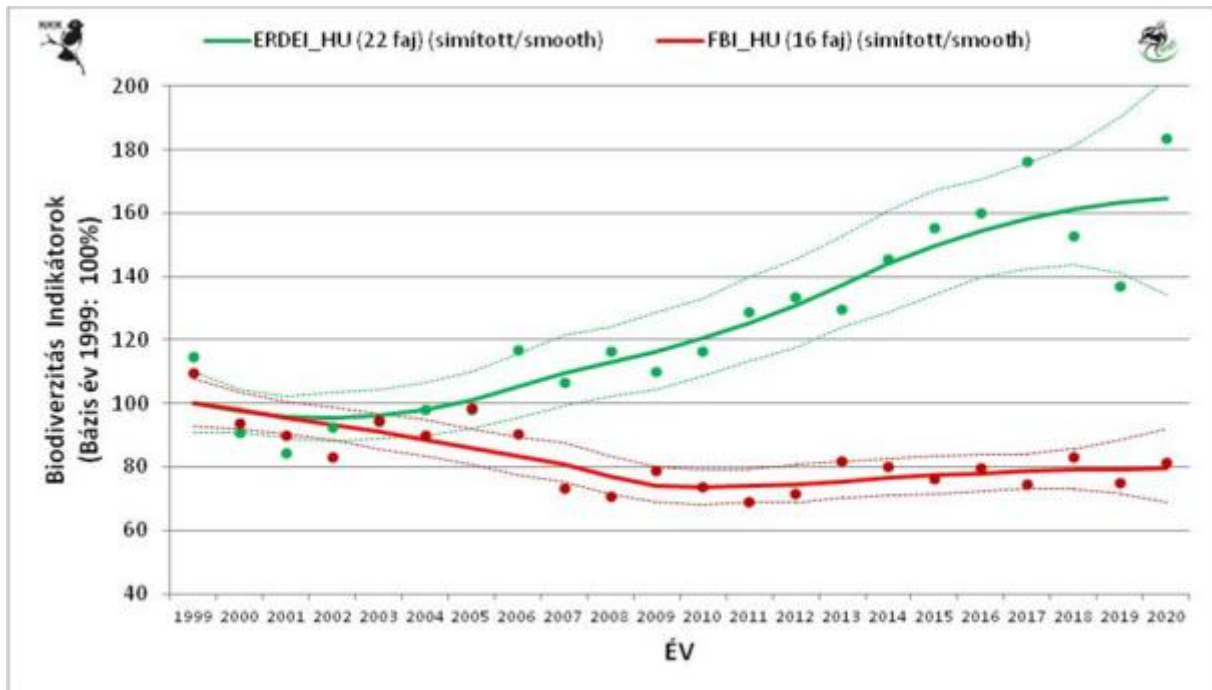
A Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT) védelme érdekében speciális természetvédelmi célprogramok kerültek kiírásra és a korábbiakhoz hasonlóan, tematikus csoportokban nyílt lehetőség emelt összegű támogatásokra pályázni. A Magas Természeti Értékű Területek kiterjedése hozzávetőlegesen 1,3 millió hektár. Az MTÉT előírások elsősorban olyan, természetvédelmi szempontból kiemelt célokat szolgálnak, mint pl. a túzok és a kék vércse állományának megőrzése, vagy a haris élőhelyi feltételeinek javítása, vagy pl. a nappali lepkefajok számára kedvező gazdálkodási módok támogatása.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- Az AKG programba tartozó terület nagysága 2020-ban 618 285 hektár.
- A 2017-es adatok szerint az AKG támogatásokon belül, a MTÉT területek megőrzését elősegítő tematikus előíráscsoportokon keresztül összesen 122 500 hektár területet részesítettek támogatásban, míg 2020-ban a MTÉT-en az agrár-környezetgazdálkodási

támogatásban részesülő földterületek kiterjedése 108 365 ha volt, ami az ország mezőgazdasági hasznosítású területeihez viszonyítva 2,17%.

- Horizontális és zonális AKG célprogramokban, illetve tematikus előírás csoportban 618 285 ha és a Natura 2000 gyepgazdálkodási programban támogatott területek 298 217 ha.
- A Natura 2000 gyepgazdálkodási programban támogatott területek kiterjedése 298 217 ha.
- A mezőgazdasági területekhez szorosan kötődő, azok környezeti állapotát jól indikáló fokozottan védett madaraink, mint például a tűzok vagy a kék vércse állományai növekedésnek indultak. A vizsgált időszakban a tűzok állománya 1448 egyedről 1575-re nőtt. A kék vércse állománya 902 párról 960 párra nőtt.
- Agrár-élőhelyek jellemző madárfajainak állományváltozási indexe (FBI) alapján megállapítható, hogy a korábban csökkenő tendenciát mutató FBI értéke a 2015-2020 közötti időszakban stagnál.

4. ábra: Magyar mezőgazdasági és erdei biodiverzitás indikátor index és simított/smooth értékek (95% konfidencia intervallumokkal) 1999-2019 között (Forrás: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület)

IV. stratégiai terület: Fenntartható erdő- és vadgazdálkodás, valamint a vízi erőforrásaink védelme és fenntartható használata

12. célkitűzés: A biodiverzitás megőrzése és növelése érdekében a természetközeli erdőgazdálkodási módszerekkel kezelt erdőterületek további növelése, valamint a teljes erdőterületre kiterjedő erdőtervezés során a biológiai sokféleség megőrzését szolgáló szempontok hatékony érvényesítése

Magyarország erdősültsége 2015-2020 között 20,8% körüli értéken stagnált. Az erdőrézlet területkimutatás alapján 2020. december 31-i állapotnak megfelelően az erdősültség 20,9 %, az erdőgazdálkodási célt szolgáló egyéb területekkel – pl. nyiladék, tisztás, erdei tó – 2 057 004 ha (az ország területének 22,1%-a). A természetyszerű erdőkben él az őshonos hazai flóra kb. 45%-a, és feltehetően a fauna is hasonló arányban, ezért az erdei élőhelyek megfelelő állapotának biztosítása jelentős hatást gyakorol a biodiverzitásra. A magyarországi Natura 2000 erdőterületek kiterjedése 2020-ban 832 333 hektár (amiből 416 020 ha nemzeti védett természeti terület is egyben) – amely az erdőterületek 40%-a, míg a védett erdőterületek kiterjedése 458 983 hektár. A két területtípus jelentős átfedésben van egymással. Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény (Evt.) 7. § (1) bekezdése szerint a)-c) természetességi állapotú (természetes, természetyszerű, származék) erdőrézletek összterületének 2-9%-a fokozottan védett, változó mértékben a különböző állományalkotó fajok esetén.

Az összes erdőterületen belül az őshonos főfafajú erdőállományok részaránya 69,6%, a fennmaradó közel 30%-nyi területen idegenhonos, vagy meghonosodott fajok, illetve klónozott fajták találhatók: ezek túlnyomó része akác (23,5%) és nemes nyáras (5,4%). Az erdők 89%-ban lombos fajokból állnak és jellemzően egynél több fajból állnak. A tájidegen fenyesek hazai területe évről évre csökken.

2017-ben az Evt. módosítása számos változást eredményezett az erdőgazdálkodás szabályozásában. Kiemelendő a körzeti erdőtervezés rendszerének átalakítása, amely a természetvédelmi szempontok gyakorlati érvényesítése kapcsán számos sarkalatos ponton komoly visszalépést jelentett. Eredményként értékelhető, hogy 2020-ban az Alkotmánybíróság döntése megsemmisítette a 2017-es erdőtvény módosítás természetvédelmileg hátrányos elemeinek túlnyomó részét, ami az erdei élővilág védelmének érvényesítése szempontjából kedvező, de például a megszüntetett erdőtervrendeletek pótlásának igénye fennmaradt.

A nemzeti park igazgatóságok kezelésében 2020-ban 50 417 ha erdőterület volt, amelyen természetvédelmi erdőkezelést folytatnak és végzik az idegenhonos fajú állományok őshonosokra történő fajcseréjét, átalakítását is. Tevékenységük keretében inváziós fajokat szorítanak vissza, valamint számos más módon biztosítják az élőhelyek minőségének javítását. A természetvédelmi erdőkezelés keretében – ahol lehet növényvédőszer-mentes technológiákkal – inváziós fajokat szorítanak vissza, valamint számos más módon biztosítják az élőhelyek minőségének javítását. Például csemeték alátelepítésével fa- és cserjefajokban gazdagabbá teszik az állományt, lécek nyitásával segítik elő a teljes állomány korosztályszerkezetének javulását, mesterségesen képeznek álló és fekvő vastag holtfát és egyéb mikroélőhelyeket, valamint az erdőnevelési és ápolási munkálatok során kifejezetten törekszenek a faj összetétel és a szerkezeti változatosság növelésére. Ezeknél a beavatkozásoknál a faanyag kihozatal csupán természetvédelmi/ökológiai szempontból indokolhatóan történhet, mintegy az erdőkezelés melléktermékeként.

A más szervek vagyongazdálkodásában lévő erdőrézletek körzeti erdőtervezése során a nemzeti park igazgatóságok mellett a nemzeti parkok területén az állami erdőgazdálkodók, az állami erdészeti társaságok látják el a kezelési feladatokat. A védett és a Natura 2000 területeken kiemelt figyelemmel törekednek a természetvédelmi érdekek érvényesítésére. Ennek során elsősorban a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek valamint a védett fajok előfordulási adataira támaszkodnak.

Az országos jelentőségű védett erdőterületek 85%-án az állami erdőgazdálkodók, erdészeti társaságok látják el a gazdálkodói feladatokat. Ezáltal az erdei biodiverzitás fennmaradásában és védelmében az állami erdőgazdálkodóknak hangsúlyos a szerepe és felelőssége. A jogszabályi kötelezettségeknek megfelelően végzik az erdőfelújítások során az idegenhonos fajokból álló állományok átalakítását őshonos állományokká.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A folyamatos erdőborítást biztosító üzemmódokban (szálatló/örökerdő, átalakító/átmeneti és faanyagtermelést nem szolgáló) kezelt erdők összes területe 2014-ben 151 507 hektár volt, ami 2020-ra 183 288 hektárra, az összes üzemtervezett erdőterület (1 941 579 hektár) 9,4%-ára növekedett, a hat év (2014-2020) alatti növekmény 1,6% volt. A fennmaradó terület (90,6%) vágásos üzemmódban volt.
- Az őshonos fafajok által borított területek kiterjedésének statisztikai kimutatása 2017 óta a szigorúbb feltételek szerint készül: a magyarországi őshonossági feltételen belül a tájhonosságot is vizsgálják. Az őshonos és egyben tájhonos fafajok területe a 2017 évi 1 092 065 hektárról 2020-ra 1 095 950 hektárra emelkedett. Ugyanez a 2014. évi adatokhoz viszonyítva 2020-ra 28 059 ha növekedést jelent.
- A körzeti erdőtervezés során valamennyi Natura 2000 erdőterületre vonatkozóan ún. Natura 2000 elővizsgálatot („screening”) készít az erdészeti hatóság, a vonatkozó jogszabályoknak megfelelően. Hazánkban - az élőhelyvédelmi irányelvben foglalt kötelezettségeknek való megfelelés érdekében - kizárólag olyan erdőtervek kerülnek jóváhagyásra, amelyek a Natura 2000 elővizsgálaton átestek, és a vizsgálat eredményeként megállapítják, hogy az erdőterv szerinti gazdálkodás nem gyakorol jelentős kedvezőtlen hatást a jelölés alapjául szolgáló fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetére.
- 2014 és 2016 között 3 erdőtervrendelet került kiadásra, amely összesen 32 erdőtervezési körzetre vonatkozóan határozza meg a fenntartható erdőgazdálkodás keretszabályait, de a 2017-es erdőtörvény módosítást követően nem készülhetett több erdőtervrendelet. 2017-től kezdve az erdőtervezés részletszabályait általánosan és erdészeti tájanként részletezve is az erdőtörvény végrehajtási rendeletei szabályozzák (433/2017. (XII. 21.) Korm. rendelet az egyes erdészeti hatósági eljárások, bejelentések, valamint hatósági nyilvántartások eljárási szabályairól, és a 61/2017. (XII. 21.) FM rendelet az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény végrehajtásáról)
- A földalatti gombák gyűjtéséről szóló, és a vizsgált időszakban több alkalommal módosított 24/2012. (III. 19.) VM rendelet megnyugtató módon rendezi a túlzott gyűjtéssel veszélyeztetett hazai szarvasgombafajaink hasznosításának szabályait.

13. célkitűzés: A vadgazdálkodás során a nagyvadgazdálkodás nem veszélyezteti a biológiai sokféleség megújulását, míg az apróvadállomány természetes szaporodása megindul, a veszélyeztetett állományok rehabilitálódnak

A nagyvadfajok (gímszarvas, dámszarvas, őz, muflon, vaddisznó) populációja az 1960-as évek óta gyakorlatilag exponenciálisan növekszik, jelenleg a becslések szerint 600 000-650 000 egyedre tehető. A nagyvad létszáma jóval meghaladja a természetes környezetben jelentősebb konfliktusok nélkül fenntartható egyedsűrűséget; a vadkár igen nagy, szükséges a további növekedés megállítása és a nagyvadfajok állományának csökkentése. A mező- és az erdőgazdálkodás, valamint a haszonállat-tenyésztés során létesített tartós telepítésű kerítések hossza továbbra is jelentős, amely azon túl, hogy hozzájárul az élőhely szétdarabolódásához és adott esetben a gyomosodáshoz, akadályt képez a vad és az egyéb állatfajok vonulási útvonalaiiban, koncentrálna az állományokat, és fokozva ezzel a vadkárt adott területen.

Hazánk vadállományának létszáma az elmúlt évtizedekben jelentős változáson ment keresztül. Egyes fajok állománya nagymértékben megnövekedett, míg másoké lecsökkent, vagy akár el is tűnt. Őshonos nagyvadfajaink (gímszarvas, őz, vaddisznó) becslési és terítékadatai szinte folyamatosan nőttek, és emellett két, nem őshonos fajból (dámszarvas, muflon) is jelentős állományok telepedtek meg. Eközben az apróvadfajok (mezei nyúl, fácán, fogoly) állománya folyamatosan csökken.

Legfontosabb vadfajunk, a gímszarvas becsült létszáma 2015 tavaszán 101 417 példány volt, 2020 tavaszán pedig 119 124 példány. A teríték elmúlt években történt emelkedése (a 2015/2016. vadászati évben ez 55 416 példány volt, a 2020/2021. vadászati évben pedig 65 641 példány) nem okozta az állomány érdemi csökkenését, a magas hasznosítási arány (a 2020/2021. vadászati évben 55,1%) pedig azt jelzi, hogy az állomány létszáma magasabb a jelentésekben szereplőnél.

Ugyancsak magas a hasznosítási aránya a dámszarvasnak, ami szintén feltételezni engedi, hogy a valós állománylétszáma magasabb a becsülnél. A dámszarvas jelentett létszáma 2015 tavaszán 33 755 példány, 2020 tavaszán 40 931 példány volt, terítéke a 2015/2016. vadászati évben 13 601 egyed, a 2020/2021. vadászati évben 16 940 egyed volt, a hasznosítási arány a 2020/2021. vadászati évben 41,39%.

Az őz esetében a hasznosítás az elmúlt nyolc vadászati évben meghaladta a százezres terítéket. A nyolcvanas-kilencvenes évekhez képest ma háromszor annyi őzet lőnek, anélkül, hogy az állományt ez bármiben fenyegetné. Az őz becsült állománya 2015 tavaszán 359 164 példány, 2020 tavaszán 375 524 példány volt, terítéke a 2015/2016. vadászati évben 114 693 egyed, a 2020/2021. vadászati évben 108 708 egyed volt.

A vaddisznó jelentett létszáma 2015 tavaszán 105 194 példány volt, 2020 tavaszán pedig 82 959 példány. A faj területi terjeszkedése az elmúlt évtizedekben lényegében az egész országot lefedte, és a hasznosítás 2018-ig történő növelése legfeljebb a létszám növekedésének megállítására volt elég. Az állomány 2019-től kezdett el csökkenni, részben az afrikai sertéspestis (ASP) megjelenése és lokális terjedése, részben pedig a betegség megelőzésére és felszámolására indított diagnosztikai kilövések erőteljes emelése miatt. A 2020/2021. vadászati évben összesen 181 134 példányt ejtettek el, ebből 149 684 példányt ASP diagnosztikai céllal lőttek ki. A vaddisznó becsült létszáma 2010-2018 között 100 000-120 000 példány között ingadozott, ehhez képest a 2020 tavaszán becsült közel 83 000-es példányszám 15-20%-os csökkenést jelent.

A muflon állománya 2010-2020 között 11 000-13 000 becsült példány között mozgott folyamatos hullámzó tendenciával, míg hasznosítása 3400-4400 egyed között (2015 tavaszán 11 856 példányt, 2020 tavaszán 12 801 példányt becsültek; terítéke a 2015/2016. vadászati évben 3831 egyed, a 2020/2021. vadászati évben pedig 3559 egyed volt).

Az apróvad (mezei nyúl, fogoly, fácán) esetében mindezzel ellentétes irányú folyamatok figyelhetők meg. Az állománycsökkenés elsődleges oka az élőhelyvesztés, mivel a mezőgazdálkodás évtizedeken keresztül használt és jelenleg is használ olyan módszereket, melyek e fajok élőhelyeit megszüntetik. Ezért kiemelten fontos feladat e folyamatok megfordítása. A mezei nyúl, a fogoly és a fácán kiváló bioindikátorai a mezőgazdasági környezetbiológiai sokféleségnek. E három faj – csakúgy, mint a vízivad – védelme érdekében fokozni kell az élőhelyvédelmi beavatkozásokat. A mezei nyúl becsült állománya, folyamatos csökkenést követően, 2020 tavaszán 422 649 példány volt, ez a 2015 tavaszán becsült 461 007 példányhoz képest 8,32%-os csökkenést jelent. A fogoly hazai fészkelőállománya erőteljes, folyamatos csökkenést mutat: mindössze 180-5790 párra tehető a 2014–2018 között zajló

madártani felmérések alapján (míg 2000-2012 között 10 000-20 000 költőpárt becsültek)¹, az Országos Vadgazdálkodási Adattárban 2010 tavaszán még 32 435 egyed, 2015 tavaszán 15 988 egyed, 2020 tavaszán már csak 11 954 egyed szerepelt becsült állományként. A fácánpopuláció is – ugyan kisebb ingadozásokkal tarkítottan, de – csökkenést mutat. A 2015-ös tavaszi állománybecsléskor 630 435 példányt becsültek, 2020 tavaszán pedig 590 162 példányt. E madárfajok vadászati célú hasznosítása ma már előzetes kibocsátási kötelezettséghez kötött. A fogoly és a fácán megfogyatkozásának legfőbb oka az intenzív mezőgazdálkodás (pl. kemikáliák használata), szegélyélőhelyek, ugar- és parlagterületek és a táplálékbázis drasztikus csökkenése, valamint a földön fészkelő madárfajokat veszélyeztető ragadozók (pl. róka, kóbor kutya és macska, dolmányos varjú) jelenléte. Sajnos e fajok esetében, csakúgy, mint a legtöbb vízivadfajnál, az állományok csökkenését nem sikerült megállítani.

A szőrmés ragadozók közül a rókák populációja az 1990-es évek közepén indított országos szintű veszettség elleni immunizálás eredményességének hatására megugrott, és azóta kisebb-nagyobb kilengésekkel emelkedik. A megnövekedett rókaállomány veszélyt jelent az őshonos állatvilág sokféleségére, különösen a földön fészkelő madarakra (pl. piroslábú cankó, haris, vagy a telepesen fészkelő küszvágó csér), a mocsári teknősökre a fészkeik kifosztása által, illetve a vizes élőhelyeken a vízimadarak tojásainak zsákmányolása következtében (különösen a kölyöknevelés időszakában). Becsült állománya 2015-ben 77 107 példány, 2020-ban 63 282 példány volt. A 2020/2021. vadászati évben 89 439 példányt ejtettek el, ez a teríték a 2015/2016-os évhez képest 27,5%-os emelkedés. A ragadozó fajok közül említésre méltó még az aranysakál, mely az utóbbi években ugrásszerű állománynövekedést produkált: 2010-ben még csak 3728 egyedet, 2015-ben már 11 244 egyedet, 2020-ban pedig 14 813 egyedet becsültek. Ezzel párhuzamosan terítéke is folyamatosan emelkedik: a 2010/2011. vadászati évben 786 példányt, a 2015/2016-os évben már 3267 példányt, a 2020/2021-es évben pedig 12 126 példányt ejtettek el.

Hazánk egyetlen fészkelő vadlúdfaja, a nyári lúd költőállománya növekvő tendenciát mutat. 2012 óta vadászható faj, de elejtése napi teríték-korlátozás alá esik. Terítéke a 2016/2017. vadászati évig folyamatosan emelkedett, majd ezt követően csökkent. A 2015/2016. vadászati évben 2677 példányt, a 2020/2021-es évben már csak 1779 példányt lőttek. A hazánkban vonulásban, telelésben tartózkodó nagy lilik terítékadatai lényegesen magasabbak, ami elsősorban a nagylilik-csapatokba – egyre gyakrabban és növekvő egyedszámban – vegyülő ritka, globálisan veszélyeztetett lúdfajok védelme szempontjából jelent problémát (a zavarás és az esetleges véletlen lelövés esélyének növekedése miatt). A 2015/2016. vadászati évben 10 485 példány nagy lilik került terítékre, a 2020/2021-es évben pedig 10 152 (teríték szempontjából kiemelkedett a 2019/2020-as év, amikor 14 978 példányt ejtettek el). A nagy lilik csapataiban jellemzően a hozzá nagymértékben hasonló morfológiai sajátosságokat mutató, globálisan veszélyeztetett, Magyarországon fokozottan védett kis lilik, és az ugyancsak ritkaságnak számító, fokozottan védett vörösnakú lúd néhány példánya is rendszeresen előfordul.

A hazánkban fészkelő vadrécefajok állománya csökkenő tendenciát mutat. A tőkés réce terítéke a vizsgált időszakban, 2015 és 2020 között, 22 000-44 000 példány között alakult, ebben nem szerepel a röptetett példányok lelövésének száma. A tőkés réce hazai költőállománya jelenleg 30 000-60 000 párra tehető. Az állomány évtizedek óta – kisebb hullámzásokkal ugyan, de – csökkenő tendenciát mutat², melyet a terítékszámok is alátámasztanak: a 2015/2016. vadászati évben 40 133 példányt, a 2020/2021. vadászati évben 21 888 példányt ejtettek el.

---

¹ Magyarország Madáratlasza (2021): <https://heyzine.com/flip-book/3861e11ab2.html#page/69>

² Magyarország Madáratlasza (2021): <https://heyzine.com/flip-book/3861e11ab2.html#page/102>

A vonuló vízimadarak hazánkba érkező csapatai védelmének kulcsa a nyugalmat biztosító, természetközeli állapotú vizes élőhelyek hálózata. A védett és Natura 2000 területek hálózatának fenntartásán túlmenően a vízivad kíméleti terület rendszerének működtetése éppen ezért elengedhetetlen. Emellett fokozni kell hazánk érdekérvényesítő képességét azért, hogy szélesebb körű nemzetközi összefogás védje e fajokat a nemzetközi szintű túlhasznosítástól, illetve élőhelyeik elvesztésétől.

A szabadterületi vadállományok kezelésével kapcsolatban fontos az ökológiai alapokon nyugvó, a fenntarthatóságot előtérbe helyező és rendszerszemléletű vadgazdálkodás, amelyben a vadállományok kezelési stratégiája rugalmasan igazodik az élőhelyhez, a vadgazdálkodási és a természetvédelmi célokhoz és az adott vadfaj állománydinamikájához. Ennek egyik eszköze a 2017-től működő vadgazdálkodási tájegységi rendszer, mely a tájegységi vadgazdálkodási terveket tartalmazó miniszteri rendeletekben lefektetett irányok alapján az ország hasonló élőhelyi adottságokkal rendelkező földrajzi területein hangolja össze a vadgazdálkodást.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A Vtv. 2015 novemberében történt módosítása, valamint a Vtv. végrehajtásának szabályairól szóló 79/2004. (V. 4.) FVM rendelet módosítását követően lehetővé vált a felülről nyitott elejtési kvóta, melynek értelmében a nagyvadfajok nőivarú egyedeinek és szaporulatának, valamint a vaddisznónak az éves vadgazdálkodási tervben jóváhagyott elejtési darabszáma felső korlát nélkül, a vadászati hatóság külön engedélye nélkül túlléphető. Amennyiben a vadászatra jogosult a jóváhagyott éves vadgazdálkodási tervben a gímszarvasra és a vaddisznóra előírt elejtési tervszámot nem teljesíti, akkor a következő vadászati évben a bekövetkezett vadkár teljes egészében a jogosultat terheli. Ezen intézkedések a természetes élőhelyek megújulását akadályozó nagyvadállomány hatékonyabb apasztását teszik lehetővé.
- Egyes túlszaporodott fajok (róka, nyest, aranybak, dolmányos varjú) esetében szintén bevezetésre került a felülről nyitott elejtési kvóta, ezzel is elősegítve az apróvadállomány és egyes veszélyeztetett földön fészkelő madárfajok védelmét. Ha a vadászatra jogosult nem teljesíti ezen vadászható szőrmés és szárnyas apróvadfajok éves vadgazdálkodási tervben jóváhagyott elejtési darabszámát, a vadászati hatóság ösztönzőként korlátozhatja egyes hasznos apróvadfajok (pl. fácán, fogoly, mezei nyúl) hasznosítását.
- A VP három felhívásában is biztosított a támogatás olyan telepítések elvégzésére, amelyek a vad szempontjából is fontos szegélyvegetáció kialakítását teszik lehetővé (VP4-4.4.1-16 Élőhelyfejlesztési célú nem termelő beruházások, VP5-8.1.1-16 Erdősítés támogatása és VP5-8.2.1-16 Agrár-erdészeti rendszerek létrehozása).

13. célkitűzés: A természetes vízi halgazdálkodás során a halállomány természetes szaporodásának és így megújulásának elősegítése, a veszélyeztetett halfajok, illetve vad formák megőrzése, veszélyeztetett élőhelyek rehabilitációja, különösen az ívó- és vermelőhelyek védelme. A vizek hossz- és keresztirányú átjárhatóságának biztosítása.

Hazánk európai szinten is kimagasló értéket képviselő halállománnyal büszkélkedhet. Több mint 90 körszájú- és halfaj előfordulása ismert nálunk, azonban az őshonos fajok aránya ennek alig kétharmada. Az idegenhonos fajok aránya lényegesen rosszabb, mint ami a többi gerinces csoportnál megfigyelhető. A halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi CII. törvény, illetve a hozzá tartozó, a halgazdálkodás és a halvédelem egyes szabályainak megállapításáról szóló 133/2013.

(XII. 29.) VM rendelet a korábbiakhoz képest sokkal részletesebben határozza meg azokat a feladatokat, amelyek hozzájárulnak a biológiai sokféleség megőrzéséhez, és amelyeket érvényesíteni kell a halgazdálkodási és a vízügyi tervezés és kivitelezés során.

2015-ben hatályba lépett a halgazdálkodási vízterület különleges rendeltetésűvé nyilvánításának szabályairól szóló 44/2015. (VII. 28.) FM rendelet, ami – többek között – a természeti értékek miatt egyedi kezelést igénylő halgazdálkodási vízterületek megóvását alapozza meg. E rendeletben – illetve hatályon kívül helyezése után a kapcsolódó szabályozást tartalmazó, az egyes halgazdálkodási eljárásokra vonatkozó szabályokról szóló 413/2017. (XII. 15.) Korm. rendeletben – foglaltak alapján 2020 végéig 123 halgazdálkodási vízterület különleges rendeltetésűvé nyilvánítása valósult meg, amelyek közül 103 vízterületen a Magyar Államot megillető halgazdálkodási jog hasznosítását a működési területe szerint illetékes nemzeti park igazgatóság kapta meg vagyonnevelés formájában.

A Magyar Halgazdálkodási Operatív Program (a továbbiakban: MAHOP) támogatta a vizes élőhelyek fokozott megőrzését és fejlesztését, az élő-, táplálkozó- és költőhelyek biztosítását és a környezeti terhelés csökkentését elősegítő extenzív tógazdasági technológiák megvalósítását. A MAHOP a vízimadár- és víziállat-barát haltermelési gyakorlatot vállaló halgazdálkodók számára öt évre elosztva kompenzáció jellegű támogatást biztosított a kieső jövedelem és a madarak halfogyasztásának ellensúlyozására.

A természetes halállományok telepítéssel történő megerősítésében kiemelt szerepet játszik az akvakultúra, amely – főként a hagyományos félintenzív tógazdasági haltermelés révén – jelentős élőhely- és biodiverzitás-fenntartó szerepet is betölt. A tógazdálkodás természetvédelmi jelentőségét mi sem mutatja jobban, mint az, hogy a hazai üzemelő halastavak mintegy 50%-a országos jelentőségű védett területen, 70%-uk Natura 2000 területen fekszik, amelyek kijelölése jelentős részben éppen a halastavak által biztosított élőhelyeknek és a fajok (különösen a madárfajok) változatosságának köszönhető. E funkciók fenntartásában fontos szerepe van a tógazdálkodási művelés intenzitásának is. Az extenzív gazdálkodás zavartalanabb körülményeket biztosít a madaraknak, ugyanakkor a tápanyagbevitel elmaradása a tavi táplálékkészlet kimerülését, és ezzel összefüggésben már igen rövid idő alatt a vízimadár-állományok drasztikus egyedszám- és fajszámcsökkenését, valamint a fészkelő állományok eltűnését eredményezheti. Jól beállított félintenzív termelési mód esetén a halastavak jelentős, a haltermelés értékénél lényegesen nagyobb természeti értéket képesek fenntartani.

Az intenzív üzemi haltermelő rendszerek pozitív hatása elsősorban a termelés koncentrálásában nyilvánul meg, ugyanakkor az átfolyóvizes intenzív rendszerek szennyezőanyag-kibocsátása jelentős lehet. Ezt a problémát a víz-visszaforgatásos rendszerek jelentős mértékben csökkentik. Ugyanakkor az intenzív és extenzív akvakultúra egy rendszerbe történő összekapcsolása pozitív hatásokkal járhat anélkül, hogy ez veszélyeztetné a halastavak biodiverzitás-fenntartó hatását. 2019-ben 6 olyan gazdaság volt Magyarországon, amely intenzív és extenzív termelési egységgel is rendelkezett, azonban ezek több esetben különálló egységként, nem integráltan működnek.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A különleges rendeltetésű vízterületek száma 2014-ről 2021-re kettőről százhuszonháromra emelkedett, amelyek többsége kifejezetten a biológiai sokféleség védelme érdekében került kialakításra.
- 2015-2020-ban az „Állami halgazdálkodási feladatok támogatása” című fejezeti kezelésű előirányzatból a védett vagy veszélyeztetett hasznosítható őshonos halfajok szaporítását és visszatelepítését célzó program valósult meg. A program főbb elemei voltak a veszélyeztetett kősüllő, a veszélyeztetett és nem fogható széles kárász és kecsege fajmegőrzési terveinek elkészítése, populációik genetikai analízise és populációbiológiai vizsgálata, a mesterséges

szaporítás, valamint az ivadék tömeges előállítása és visszatelepítése a fajok természetes élőhelyein. A vizsgált időszakban 18 000 kecsege, 50 000 széles kárász, illetve 46 500 menyhal került kihelyezésre.

- A Natura 2000 Priorizált Intézkedési Terv 2014-2020 9 stratégiai prioritása közül 3 érint vizes élőhelyeket. A közösségi jelentőségű élőhelytípusok természetvédelmi helyzetének javításának érdekében előirányzott 41 intézkedés közül 13 a természetvédelmi kezelés, míg 10 az élőhely-fejlesztés kategóriájába sorolható. Az élőhely-fejlesztést célzó 10 intézkedés közül megemlítendő a vízháztartás és vízminőség javítását (pl. vízvisszatartás, vízpótlás, szűrőmezők kialakítása), továbbá a medermorfológiai és vízfolyás-dinamikai viszonyok helyreállítását célzó beavatkozások. Az intézkedések megvalósítását számos pályázati konstrukció hivatott elősegíteni (pl. KEHOP, VEKOP). A vizes élőhelyek helyreállítását/kezelését célzó tevékenységek között megemlítendő a halszaporító helyek létesítése, megfelelő halszerkezet kialakítása; a meglévő műtárgyak elbontása, felújítása, újak építése; a vízháztartási viszonyok javítása: kotrás, belvízcsatornák rekonstrukciója, mederrendezés, vízutánpótlás biztosítása; valamint az új vizes élőhelyek kialakítása, a meglévő fok- és kubikrendszer helyreállítása. Az említett KEHOP és VEKOP keretében 34 olyan projekt is van, amely legalább részben tartalmaz olyan beruházási elemeket, amelyek a halfajok és élőhelyeik természetvédelmi helyzetének javítását célozzák, különös tekintettel az alábbi halfajokra: lápi póc, réti csík, compó, vágócsík, szivárványos ökle, széles kárász, balin, leánykoncér, halványfoltú küllő. Az összes célterület kiterjedése 80 437 hektár, amelyből a vizes élőhelyek fejlesztésével érintett célterület kiterjedése 70 194 hektár, ennek azonban csak egy része tekinthető relevánsnak a halak szempontjából.
- A kifejezetten horgászati célra szánt, azaz horgászati kezelésű élőhelyek kiterjedése 2014-ben 27 000 hektár volt, ami 2020-ra 159 000 hektárra növekedett.
- A kereskedelmi célú halászat 2016. január 1-jével az ország egész területén megszűnt.

A horgásztársadalom szemléletformálását is több elem, tevékenység, eszköz segíti: az új ágazati jogszabályok szellemisége az őshonos halfajok állományát eleve olyan értékes természeti erőforrásként jellemzi, amelynek hasznosítását csakis úgy szabad tervezni és végezni, hogy az az állományok önmegújulását és fenntartását biztosítsa. A horgászvizsga halfaj-felismerési részének hangsúlyossá tétele és a horgászok számára készített, halfajok felismerését segítő kiadványok a fentiekkel együtt a vizek halállományának szükségtelen kizsákmányolását és a véletlen kifogások számát, esélyét is csökkentették.

14. célkitűzés: A vizek vízi és vizektől függő szárazföldi ökoszisztémákban betöltött szerepének feltárása; a vízgazdálkodás, az észszerű és takarékos vízhasználat elterjesztése, összehangolása; a vizek szennyezőanyag-terhelésének csökkentése a biológiai sokféleség megőrzése érdekében, a vízhez kötött mikro és makro szintű életformák ökoszisztéma-szolgáltatásainak fenntartása céljából

Ugyan számos intézkedés történt vizeink állapotának javítása érdekében, a vizeinket és vízhez kötődő ökoszisztémáinkat érő terhelések közül még mindig jelentősnek értékelt a természetes vizek tápanyag- és szennyezőanyag terhelése, a folyómedrek degradációja. A klímaváltozás hatásaként nyáron erősebb a felmelegedés, a hóhullámok gyakran idéznek elő nagy területeken aszályt, súlyos károkat okozva és legyengítve az ökoszisztémák ellenálló képességét. Egyre gyakoribbak a vízhiányos

időszakok, a szélsőségesen alacsony vízállások bekövetkezése, a rendelkezésre álló vízkészletek csökkenése, amely a biológiai sokféleség csökkenését is eredményezi, így hosszútávon jelentős hatást gyakorol az általuk nyújtott ökoszisztéma szolgáltatásokra is. A kiegyenesített folyómedrek kialakítása és az árterek kiterjedésének a lecsökkenése, sokszor más célú használata gyakran kedvez az idegenhonos, inváziós fajok elterjedésének, és e folyamatok kumulatív hatásaként csökken a természetes vegetáció és az állatvilág fennmaradásának az esélye. Magyarországon az összes vizes terület 71,5%-a a Natura 2000 hálózat része.

A 2000/60/EK Víz Keretirányelv (VKI) hazánkban is megteremti a jogi kereteket a szárazföldi felszíni és a felszín alatti vizek védelmének megvalósításához. A felszíni és felszín alatti víztestek jó állapotának elérése, illetve a vízkészletek mennyiségi és minőségi védelme érdekében számos intézkedés valósult meg 2015 és 2020 között, az NBS-2 időszakában. Az Európai Unió Víz Keretirányelvének való megfeleléshez kapcsolódóan 2016. március 31-én fogadták el a VGT2-t (2. Vízyűjtő-gazdálkodási Terv). A VGT2 célja, hogy védje és javítsa vizeink állapotát, megakadályozza azok állapotromlását és biztosítsa vízkészleteink hosszú távú hasznosíthatóságát.

Negatívumként értékelhető az a jelenség, hogy az árvízi védekezés indokai sok esetben annak ellenére írják felül az ökológiai szempontokat, hogy a két cél (árvízvédelem és a vizes élőhelyek biológiai sokféleségének megőrzése) összehangolható.

A megfelelő állapotban tartott holtágak alkalmasak az árvíz levezetésére és tározására, de emellett számos vízgazdálkodási, természetvédelmi, termelési és jóléti hasznosításra is. E célból több holtág rehabilitációja történt meg az elmúlt években, továbbá folyamatban van a feliszapolódott holtágak, holtmedrek, mellékágak számbavétele és vizsgálata, valamint a kitermelt iszap hasznosításának megalapozása.

A 2014-2020-as időszakban az OVF kezelésében több KEHOP projekt is fut, melyek közül kiemelendő a KEHOP 1.1.0 - Vízgazdálkodással és az éghajlatváltozás hatásaival kapcsolatos tervezés, informatikai és monitoring fejlesztés, a KEHOP-1.3.0 - Fenntartható vízgazdálkodás infrastrukturális feltételeinek javítása, és a KEHOP-1.4.0 - Árvízvédelmi fejlesztések című projekt.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A kijelölt víztestek méretét el nem érő, tehát az 50 hektárnál kisebb kiterjedésű vizes élőhelyekre is vonatkoznak a VGT2-ben megfogalmazott átfogó intézkedések, érvényesül a vízgyűjtő szemlélet, és a VGT2-ben szerepelnek természetvédelmi célú vízminőségi illetve vízmennyiségi intézkedések. A vizes élőhelyek állapotának javítását szolgálja két kifejezetten természetvédelmi indíttatású intézkedés csomag. Az egyik a szárazodás következtében degradálódó, a másik a vízszennyezések miatt romló védett természeti, vagy Natura 2000 területek állapotának javítását szolgálja. Mindkettő komplex intézkedés, tartalmaz műszaki és szabályozási jellegű beavatkozásokat egyaránt.
- A VGT2 külön mellékletekben foglalkozik többek között a pontszerű és diffúz terhelések hatáselemzésével; felszíni vizek veszélyes anyag terhelésének csökkentésére irányuló intézkedésekkel; illetve módszertani útmutatóval a felszíni vizek vízminőség-szabályozásának tervezéséhez, a kibocsátási határértékek megállapításához.
- A VGT2-ben azok a beavatkozások, amelyek nem köthetők megbízhatóan valamely víztesthez, de elengedhetetlenek a vizek által befolyásolt Natura 2000 területek jó ökológiai

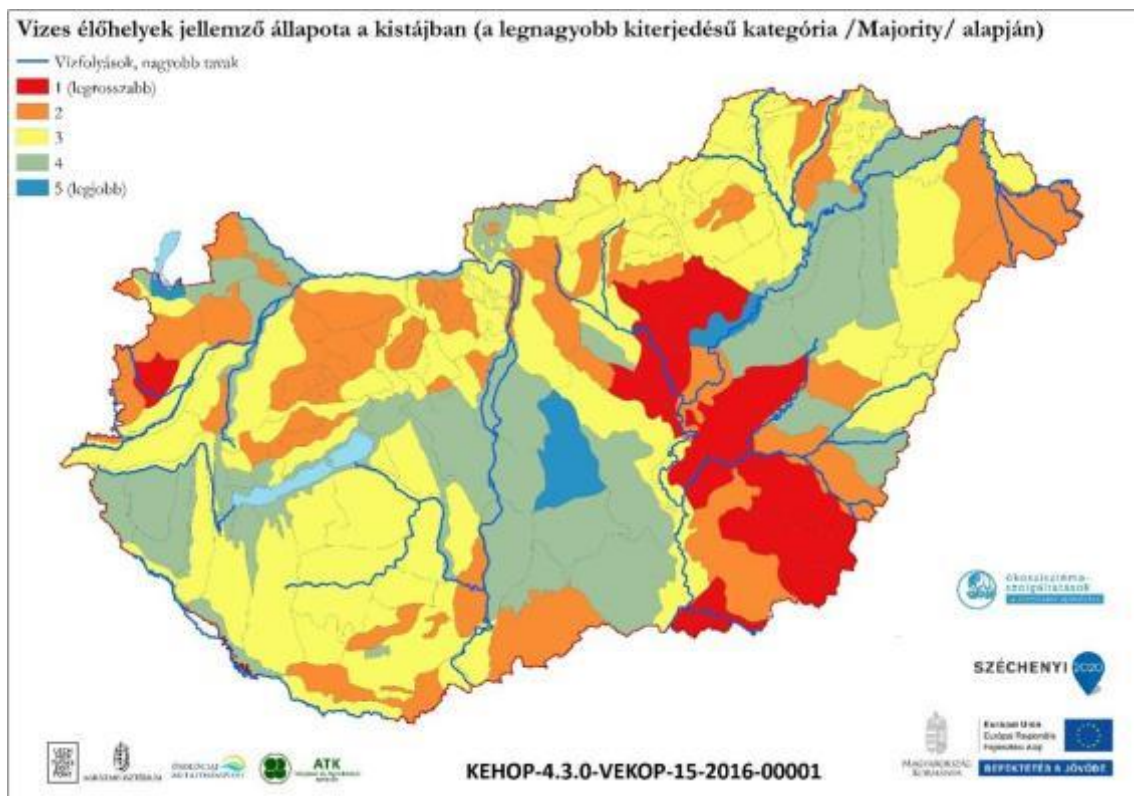
állapotának eléréséhez, az adott Natura 2000 területre vonatkozóan kerültek megfogalmazásra (VGT2 8-13 melléklet).

- A VGT2-ben a felszín alatti vizek mennyiségi állapotát javító intézkedések között jelenik meg az ökoszisztéma védelme, mint 33. intézkedés: „Károsodott vízi, vizes és szárazföldi élőhelyek védelme a vízjárást befolyásoló hatásokkal szemben, az egyéb intézkedéseken felül”. Ezen intézkedéscsomag 37, döntően sekély porózus felszín alatti víztestet érint.
- A VGT2 33. intézkedése 79 Natura 2000 területet érint 1. prioritású intézkedésként. További 86 Natura 2000 területre 2. és 3. prioritással a 34. intézkedés: (Károsodott vízi, vizes és szárazföldi élőhelyek védelme vízminőségi hatásokkal szemben, az egyéb intézkedéseken felül) javasolt.
- A VGT2 8-12. melléklete 3 projektet nevesít a 33. intézkedés alatt, melyek a KEHOP-4.1.0 - Élőhelyek és fajok természetvédelmi helyzetének javítása, a természetvédelmi kezelés és bemutatás infrastruktúrájának fejlesztése konstrukció keretében valósulnak meg.
- A 2014-2020 támogatási időszak során 32 KEHOP projekt tartalmaz vizes élőhelyek megőrzésére és fejlesztésére vonatkozó intézkedéseket, melyek érintik a ramsari területeket is.
- 2015. október 5-én történt meg a felszíni víz bióta mátrix vizsgálata, ipari és kommunális szennyvizek vizsgálata veszélyes anyagokra zárójelentés leadása a 2014-2020 közötti források felhasználásának előfeltételeiként meghatározott, a víz szektort érintő előzetes feltételek teljesítéséről szóló 1121/2014. (III.6) Korm. határozat alapján.
- A Ráckevei (Soroksári)-Duna-ágban évről évre visszatérő probléma a vízi növényzet túlszaporodása a természeti folyamatok (elsősorban a meleg időjárás), melynek hatására a vizek oldott oxigéntartalma lecsökken és ez a vízben élő állatok számára veszélyt jelent. A kezelésre indított komplex program 1. üteme (kotrás, a kikerült iszap elhelyezése, a szennyezőanyagok kivezetése a parti sávból) 2015-ben megvalósult. A rekonstrukciós munkák 2. szakasza (új tassi többfeladatú vízleeresztő műtárgy építése és a hozzá kapcsolódó árvízvédelmi fejlesztések) KEHOP támogatással valósul meg. A 2018-ban kezdődött fejlesztés célja, hogy alacsony dunai vízállás esetén szivattyúzással elegendő vizet lehessen biztosítani a Duna-ágba.
- A Velencei-tavi partfal rehabilitációs munkálatainak elvégzését támogatta a 2016-ban indult, folyamatban levő KEHOP-projekt, amely a Velencei-tó állapotának javítását célozza.
- A Kormány 2016-ban nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánította a „Vízvisszatartás és tájhasználat-váltás tervezése az Ős-Dráva Programban” című, KEHOP-1.3.0-15-2016-00014 azonosító számú projektet, amely alapvető célkitűzése, hogy a térség vízgazdálkodási lehetőségeit javítsa, a vízbő időszakokban az aszály csökkentésére és a vizes élőhelyek védelmére a vizek visszatartását elősegítse, illetve az 5 m³/s-os Drávai vízkormányzást minél hatékonyabban szétossza.
- 2016-ban a folyószakaszok 85%-ának hosszirányú átjárhatósága volt biztosított: azaz 221-ből 148 átjárható, míg 39 időszakosan átjárható.
- A Kormány 2017-ben elfogadta a Nemzeti Vízstratégiát (Kvassay Jenő Terv) (1110/2017. (III. 7.) Korm. határozat a Nemzeti Vízstratégia és a végrehajtását biztosító intézkedési terv elfogadásáról), amely a vízkészletek mennyiségi és minőségi védelmét szolgáló 2030-ig terjedő stratégia és 2020-ig szóló középtávú intézkedési terv. A Vízstratégia a társadalom és a víz kapcsolatának feltárására támaszkodva intézkedéseket fogalmaz meg, hogy a világot fenyegető vízválságot hazánk elkerülhesse, a vizet, mint minden élet alapvető feltételét, és mint erőforrást mind mennyiségben, mind minőségben megőrizhessük a jövő nemzedékek számára. 2018-ban elfogadták a Magyar Tudományos Akadémia Víztudományi Programjához kapcsolódó Nemzeti Víztudományi Kutatási Tervet, amely a Nemzeti Vízstratégia céljainak tudományos megalapozását szolgálja.

- 2017-ben befejeződött a Mosoni-Duna és a Lajta folyó térségi, komplex, a folyók medrét, mellékágait, vizes élőhelyeket, holtágakat is érintő, a belterületi szakaszokra is kiterjedő vízgazdálkodási rehabilitációja, amely eredményeként javultak az árvízi, hordalék- és jégvezetési feltételek, az ökológiai átjárhatóság növekedett. 2017-ben elkezdődött „a Mosoni-Duna torkolati szakaszának vízszint rehabilitációja” megnevezésű projekt a meglévő vízi élőhelyek megőrzése, megszűnésük megakadályozása, illetve a már megszűnt, de még rehabilitálhatók helyreállítása érdekében.
- Összesen 14 projekt- és 14 stratégiai partner részvételével, 2017 és 2019 között lezajlott a Danube Sediment elnevezésű nemzetközi projekt, melynek célja a Duna hordalékgyensúlyának vizsgálata, jó megoldások keresése a hordaléktranszport folyamatokkal kapcsolatos intézkedések bevezetésére.
- A KEHOP 1.3.0 keretében kezdődött meg a Gyálai Holt-Tisza rekonstrukciója (2017-2020) melynek során az ökológiai szempontok figyelembevételével 4 műtárgy rekonstrukció, 1 vízkormányzó műtárgy építése, illetve 1 tiszai vízkivétel építése kezdődött meg. További 33 műtárgy átépítése valósul meg a Felső-Dunai mellékág rendszerében.
- 2016 júniusában készült el a 2012-2015 időszakra vonatkozó III. Nitrát Országjelentés a vizek mezőgazdasági eredetű nitrát-szennyezéssel szembeni védelméről szóló 91/676/EGK irányelvnek megfelelően. Az Országjelentés szerint kritikus állapotúnak bizonyult felszíni víztesteken vízminőségi monitoring van folyamatban.
- Magyarország 2017. évi központi költségvetéséről szóló 2016. évi XC. törvény 1. melléklet XIV. BM fejezet, 20. Fejezeti kezelésű előirányzatok cím, 14. „A Víz Keretirányelv végrehajtásához szükséges intézkedési program” alcím fejezeti kezelésű előirányzat terhére az Országos Vízügyi Főigazgatóság (OVF), a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME) valamint a Nemzeti Agrárkutatási és Innovációs Központ (NAIK) között kötött vállalkozási szerződés keretében az alábbi három témakörhöz kapcsolódó feladatok készültek el 2018. május 31-i határidővel:
  - „Belvízből és halastóból származó mezőgazdasági terhelések meghatározása és jó gyakorlatok megalapozása”
  - „Veszélyes anyagokkal kapcsolatos szabályozás alkalmazásához kapcsolódó útmutatók, segédletek elkészítése”
  - „A Nitrát Irányelvnek történő megfeleléshez szükséges vizsgálatok, erózió érzékeny területek kijelölésének felülvizsgálata”
- Elkészült a termálvíz felszíni vízbe vezetésére vonatkozó hatáselemzés, melynek eredményeképpen 297 termálvíz bevezetés csaknem fele (146 kibocsátás) önmagában is jelentős hatású, de gyakran egy víztesten több bevezetés együttes hatása eredményez állapotromlást a vízminőségben. Az érintett vízfolyás víztestek közül 83 felszíni víztesten van egy vagy több olyan termálvíz kibocsátási hely, mely jelentős só- és hőterhelést jelent, és emiatt intézkedést igényel. 25 esetben a bevezetésről további információk szükségesek a hatás eldöntéséhez, ez a befogadókat tekintve 17 víztestre előirányzott monitoring intézkedéshez vezet.
- 2019-ben befejeződött a Komplex Tisza-tó Projekt II. üteme a jelentős mértékű feliszapolódás megszüntetésére és a lecsökkent vízszállító kapacitás helyreállítására, illetve a terület ökológiai egyensúlyának visszaállítása érdekében.
- A nemzetközi jelentőségű vadvizekről, ezen belül különösen a vízimadarak tartózkodási helyéről szóló Ramsari Egyezmény keretében Magyarország 29 ramsari területtel rendelkezik, amelyek teljes kiterjedése 243 ezer hektár. A ramsari területek 48 pontján történik vízimadár monitorozás évente 8 hónapon keresztül.
- A KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001 országos természetvédelmi projekt a vizes élőhelyek állapotának értékelésével is foglalkozott. A projekt keretében értékelt vizes élőhelyek az

Ökoszisztéma-alaptérkép kategóriarendszere szerint ide sorolt, állandó vagy időszakos vízhatás alatt álló, igen változatos területeket jelentik, ide tartoznak a nádasok, mocsár- és láprétek, mocsár- és láperdők. Országos adatbázisok híján leginkább az antropogén terhelést leíró, az állapotra közvetetten utaló jellemzőkre hagyatkoztak és ez alapján 1-5 fokozatú skálán minősítették a területeket (magasabb értéket kaptak a vizsgált részindikátorok alapján jobb állapotú, az antropogén terhelésnek kevésbé kitett területek). E területek gyakrabban kerülnek vízborítás alá, a környezetükben több és változatosabb vizes élőhely található, valamint inkább természetyszerű élőhely-típusok veszik őket körül.

6. ábra: A vizes élőhelyek (Vízben álló mocsári/lápi növényzet) jellemző állapota földrajzi kistájanként – a legnagyobb kiterjedésű kategória alapján (Forrás: KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001 országos természetvédelmi projekt)

V. stratégiai terület: Az inváziós idegenhonos fajok (özönfajok) elleni küzdelem

15. célkitűzés: A természetes és természetközeli ökoszisztémákat károsító inváziós idegenhonos fajok állományainak visszaszorítása, továbbterjedésük, valamint a potenciális veszélyt jelentő inváziós fajok hazánkba történő bekerülésének és betelepülésének megakadályozása

Napjainkban az élőhelyek eltűnése, területük csökkenése és degradálódása mellett az egyik legnagyobb veszélyt a természetes életközösségekre az idegenhonos inváziós fajok terjedése jelenti.

Az Európai Parlament és a Tanács 1143/2014/EU rendelete (2014. október 22.) az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzéséről és kezeléséről (a

továbbiakban Rendelet) 2015. január 2-án lépett hatályba. A Rendelet célja, hogy a tagállamok hatékonyabban tudjanak fellépni az inváziósan terjedő, nem őshonos állat- és növényfajok ellen. Az európai uniós jegyzéken szereplő 66 fajból Magyarországon a természetben 33 fajt észleltek (17 növény, 5 ízeltlábú, 4 emlős, 3 hal és 3 madár, valamint 1 hulló). Zárt tartásban még további 11 faj fordul elő. Az élőhelyvédelmi irányelv hatálya alá tartozó 212 db állat- és növényfaj több mint 1/3-a esetében jelentenek jelenleg is veszélyt az inváziós idegenhonos fajok.

Az idegenhonos inváziós fajok állományainak visszaszorítása folyamatos, amelyhez a központi költségvetésből, és különböző pályázati programok keretében minden évben jelentős forrás áll rendelkezésre a nemzeti park igazgatóságok részére. Ennek felhasználásával az igazgatóságok több, az idegenhonos inváziós fajokkal kapcsolatos feladatot is elvégeznek, források jelentős részét a biodiverzitást veszélyeztető, széles körben elterjedt fajok (pl. közönséges selyemkóró) állományainak visszaszorítására fordítva. Az elmúlt időszakban számos helyen történt beavatkozás, elsősorban védett, illetve Natura 2000 területeken, idegenhonos inváziós fajok visszaszorítására, jellemzően pályázati forrásokból (LIFE, KEHOP).

A nemzeti park igazgatóságok az uniós jegyzéken felsorolt fajok mellett a jegyzéken nem szereplő, de Magyarországon súlyos problémát okozó idegenhonos inváziós fajok elleni védekezésre is jelentős erőforrásokat fordítanak, az általuk végzett természetvédelmi kezelés (pl. zöld juhar, gyalogakác, aranyvessző fajok irtása, visszaszorítása) évek óta folyamatosan zajlik az ország különböző, fertőzött területein.

A 2014-2020 pénzügyi időszakban a KAP keretében támogatásban részesülő gazdálkodóknak kötelező, hogy a gazdaságuk teljes területén özonnövénymentes gazdálkodást folytassanak. A VP minden pályázati felhívása figyelmet fordít arra, hogy az élőhelyfejlesztési célú telepítések (szántók gyeppé történő alakítása) őshonos fajokkal valósuljanak meg és az inváziós növényfajok visszaszorításra kerüljenek.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A 1143/2014/EU Rendelet szerinti feladatok végrehajtása érdekében hatályba lépett az egyes törvényeknek az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzésével és kezelésével összefüggésben történő módosításáról szóló 2016. évi CXXXVII. törvény, amely az alábbi szakági törvényeket módosította:
  - a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény;
  - a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény;
  - a növényfajtak állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról szóló 2003. évi LII. törvény;
  - az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről szóló 2008. évi XLVI. törvény;
  - az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény;
  - a halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi CII. törvény.
- A 2016. évi CXXXVII. törvény meghatározta a feladatellátás módját, telepítette az inváziós fajokkal okozott károkért való felelősséget, bevezette az inváziós bírságot, felhatalmazó rendelkezésekkel egészítette ki a hazai szabályozást, és az idegenhonos inváziós fajok elleni harcban érintett szakterületek ágazati törvényeiben is megjelentített feladatokat.
- Hatályba lépett az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzéséről és kezeléséről szóló 408/2016. (XII. 13.) Korm. rendelet, amely meghatározza a 1143/2014/EU Rendelet egyes cikkeinek végrehajtásáért felelős szervezetet, a szankciókat, valamint egyes hatósági eljárási szabályokat.

- Az intézkedések gyakorlati megvalósításához az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzéséről és kezeléséről szóló, 2014. október 22-i, 1143/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet hazai megvalósításához szükséges költségvetési források biztosításáról szóló 1738/2016. (XII. 13.) Korm. határozat teremtette meg az anyagi feltételeket, mely alapján 2017. évtől a magyar állam biztosítja az évente szükséges személyi és dologi kiadások költségét.
- A korai észlelő és kockázatelemző feladatok ellátására 78 fős létszámbővítés történt a magyar államigazgatás több szervezetére elosztva, beleértve a nem természetvédelmi hatóságok létszámbővítését is.
- Az ország számos pontján, elsősorban védett illetve Natura 2000 területeken történt beavatkozás inváziós fajok visszaszorítására. Leggyakrabban selyemkóró, medvetalp fajok, mirigyes bálványfa, bíbor nebáncsvirág, és nilusi lúd ellen történt védekezés. Az inváziós idegenhonos fajoktól megtisztított védett, illetve Natura 2000 területek aránya 4 768,2 hektárról (2015), 5 172,2 hektárra (2017) növekedett.
- 2015-ben a hazai vizekből 309 836 kg amurt fogtak ki, míg az egyéb idegenhonos halfajok kifogott mennyisége 654 090 kg volt. 2016-ban 287 802 kg amurt és 455 121 kg egyéb idegenhonos halat emeltek ki.
- Az 1143/2014/EU rendelet 2019-ben elkészült az első országjelentés, 2020-ban pedig a cselekvési terv, (Az európai uniós jegyzéken szereplő idegenhonos inváziós fajok terjedési útvonalainak magyarországi átfogó elemzése és értékelése, valamint a terjedési útvonalak cselekvési tervei címmel), Amely alapjául az MTA Ökológiai Kutatóközpont koordinálásával elkészült, az inváziós fajok terjedési útvonalainak átfogó elemzését tartalmazó tanulmány szolgált. A cselekvési terv végrehajtása minden érintett ágazat számára kötelező.
- Elkészültek az európai uniós jegyzéken szereplő fajok határozólapjai, amelyek adatokkal, információkkal, elterjedési térképekkel segítik a kormányhivatali munkatársakat az ellenőrzések során, illetve tájékoztatást nyújtanak a nagyközönségnek és a szakembereknek egyaránt.
- Ismeretterjesztési és szemléletformálási céllal 2016-ban megjelent „Az Inváziós fajokról dióhéjban” című kiadvány. A magyar állami természetvédelem honlapján belül található egy kimondottan az idegenhonos inváziós fajokkal foglalkozó aloldal (<http://www.termeszetvedelem.hu/idegenhonos-invazios-fajok>). 2019 őszén elindult egy új, interaktív idegenhonos inváziós fajok tudásbázisa (<http://www.invaziosfajok.hu/hu>) honlap is.

16. célkitűzés: Az elővigyázatosság elvének alkalmazása a genetikailag módosított szervezetek környezetbe történő kijuttatása során a biológiai sokféleségre gyakorolt negatív hatások kiküszöbölése érdekében.

A mezőgazdasági termelés céljából fejlesztett géntechnológiával módosított növények (a továbbiakban: GMO) már több mint 30 éve kerültek termesztésbe. A GMO-k tekintetében még mindig, ennyi év után is hiányoznak a hosszú távú környezeti hatásvizsgálatok; valamint a potenciális káros hatások sem minden esetben lettek teljes mértékben kivizsgálva. Még mindig számos környezeti, ökológiai, egészségügyi, társadalmi és gazdasági kockázat ismeretlen számunkra. Amennyiben ezek a szervezetek kijutnak a környezetbe, azokat nyomon követni és visszavonni

nagyon nehéz, szinte lehetetlen. Ezért nagyon fontos, hogy – az elővigyázatosság elvét messzemenően szem előtt tartva – tekintettel a jövő nemzedékre, gondoljunk a környezet biztonságára, megvédjük egyedülálló természeti értékeinket és megőrizzük mezőgazdaságunk GMO-mentességét. Ezt az Alaptörvényben is rögzített stratégiai célt minden intézkedésünkkel követni kell, beleértve a más országokkal folytatott intenzív lobbitevékenységeket; a szomszédos országokkal történő diplomáciai megállapodásokat a határ menti területek GMO-mentességének megőrzéséért; a vetőmagellenőrzések prioritásként való kezelése keretében a GMO-szennyeződések megelőzését, felderítését, valamint a GMO-tartalmú vetőmagvak felhasználásának megakadályozását; továbbá az esetleges szennyezési esetek megfelelő kezelését.

Mivel Magyarország számára a termesztés területén csak a teljes GMO-mentesség elfogadható, óriási előrelépést jelentett, hogy hosszú évek tárgyalásainak eredményeként 2015. április 2-án megszületett az az európai uniós jogszabály, amely lehetővé tette a tagállamok számára, hogy maguk dönthessenek a GMO-k köztermesztésbe vonásáról. A 2001/18/EK irányelvnek a tagállamok számára a géntechnológiával módosított szervezetek (GMO-k) területükön történő termesztésének korlátozására, illetve megtiltására biztosított lehetőség tekintetében történő módosításáról szóló 2015/412/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv (a továbbiakban: 2015/412/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv) alapján a tagállamok társadalmi, gazdasági vagy egyéb indokok alapján korlátozhatják, vagy megtilthatják egyes GMO-k termesztését az országuk területén.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- Magyarország, két hónappal a 2015/412/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv hatálybalépését követően, a tagállamok közül elsőként ültette át az európai uniós jogszabályt nemzeti jogrendjébe, amelyet az Országgyűlés elsőpró többséggel megszavazott.
- A 2015/412/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv hazai jogrendbe történő átültetése a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény, és a géntechnológiai tevékenység engedélyezési eljárási rendjéről, valamint az eljárás során az Európai Bizottsággal való kapcsolattartásról szóló 132/2004. (IV. 29.) Korm. rendelet módosításával valósult meg.
- Magyarország azonnal élt is a 2015/412/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv által biztosított lehetőséggel és 2015. október 21-én megküldte az Európai Bizottság számára azokat az értesítéseket, amelyekben jelezte kérését, hogy az engedélyezés alatt álló vagy már engedélyezett GM növények (összesen 8 GM kukorica) termesztési engedélyének területi hatálya ne terjedjen ki Magyarország területére. A kérelmezők hallgatólagos beleegyezésével az Európai Bizottság minden jelenleg termesztésre beadott kérelem és meglévő engedély földrajzi hatályának kiigazítását elvégezte, a többi ország területére vonatkozó európai uniós termesztési engedélyek kiadása ugyanakkor még a mai napig nem történt meg.
- Magyarországon, az Alaptörvénynek megfelelően, a már meglévő védzáradékoknak (tudományos eredményeken alapuló tiltás) és az új 2015/412/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv adta lehetőségnek köszönhetően továbbra sem termeszthető egyetlen génmódosított növény sem.
- Az agrártárca 2015. januárban indította útjára a „Szövetség a GMO-mentes Európáért” kezdeményezést, melynek célja, hogy a hasonlóan gondolkodó európai és Európán kívüli országok összefogásával közös GMO-mentes övezetet alakítsunk ki, fenntartva GMO-mentes mezőgazdaságunkat, élelmiszer előállításunkat, és biztosítsuk a biológiai sokféleség megőrzését, melyet 11 európai uniós (Ausztria, Bulgária, Ciprus, Görögország, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Szlovákia és Szlovénia) és 7 unión kívüli

ország támogattott (Georgia, Kirgizisztán, Macedónia, Moldova, Montenegró, Oroszország és Szerbia).

- A „Szövetség a GMO-mentes Európáért” kezdeményezés egyik eredményeképpen 2015 óta Szlovákia már nem termeszt GM növényeket - így nem jelent potenciális veszélyt a határmenti területeinkre.
- A vetőmagok tekintetében az ellenőrző hatóság évente mintegy 7000-8000 vetőmagtételből, kockázatelemzés alapján 800-1000 tételt választ ki GMO szűrővizsgálat céljából. Ezek száma folyamatosan növekszik (2015: 956; 2016: 1008; 2017: 1150; 2018: 981; 2019: 1048 vetőmagmintát elemeztek). A megvizsgált mintákban a szennyezett tételek száma aránya csökken (2015: 32 esetben, 2016: 14 esetben, 2017: 14 esetben; 2018: 11 esetben; 2019: 14 esetben). A szennyezett vetőmagtételek forgalmazóival szemben az eljáró hatóság minden esetben eljárt, így GMO-val szennyezett vetőmag nem került kereskedelmi forgalomba.
- A vetőmagtételek kockázatértékelésen alapuló GMO vizsgálatain kívül az ellenőrző hatóság 2015 óta minden évben rendkívüli ellenőrzéseket is végrehajt (például: csemege és pattogató kukorica forgalmazói helyszíni ellenőrzések, „tavaszi csemegekukorica ellenőrzés”). 2015-ben 32 forgalmazó vállalkozás került ellenőrzésre, melyek összesen 528 db csemegekukorica és 46 db pattogató kukorica tételt forgalmaztak. 2016-ban összesen 26 db csemege és pattogató kukorica vetőmag-forgalmazó vállalkozást ellenőriztek, melyek összesen 262 db csemegekukorica és pattogató kukorica tételt forgalmaztak. Mindkét évben az összes vizsgált minta GMO-mentesnek bizonyult. Ugyanakkor az ellenőrzés rávilágított arra, hogy a nagy tételben vetőmagot forgalmazó cégeknél előfordulhat a releváns jogszabály szerinti bejelentés elmulasztása, ezért a hatósági céllenőrzéseket a jövőben is fenn kell tartani az ország GMO mentességének megőrzése érdekében.
- Nem engedélyezett genetikailag módosított szervezetek tekintetében az alábbi eseti ellenőrzések történtek:
- 2015-ben az Egyesült Királyság GM-szennyezett őszi káposztarepce vetőmagot talált, mely több tagállamban, köztük Magyarországon is elvetésre került. Ennek következtében a GM-szennyezett vetőmagból kikelt őszi káposztarepce fajtajelölt kísérletek megsemmisítésre kerültek;
- 2016-ban nem engedélyezett GMO tartalom miatt kifogásolt lenmaggal kapcsolatban hazánk RASFF bejelentést (Rapid Alert System for Food and Feed- élelmiszerekre és takarmányokra vonatkozó gyorsvészjelző rendszer) kezdeményezett. Megtörtént az érintett termék visszahívása, illetve a készleten lévő termékek zárolása, majd megsemmisítése.
- 2017 tavaszán váratlanul engedély nélküli, narancssárga virágú, GMO-s petúnia szaporítóanyagokat hoztak forgalomba Finnországban. A hazai ellenőrző hatóság is megtette a szükséges intézkedéseket. Felderítette, hogy 14 fertőzött fajtából, összesen 42.935 db petúnia szaporítóanyag került be az országba, amely mintegy 411 természetűhöz került továbbnevelésre. A hatóság elrendelte a szennyezéssel érintett narancssárga petúniák értékesítésének tilalmát és erről tájékoztatta a lakosságot is, melynek következtében sor került a szennyezett petúniák forgalomból való kivonására, majd megsemmisítésére. .
- 2017-ben Dániában két ízben is Szingapúrból származó GM díszhalakat (GM zebraadániót) találtak néhány állatkereskedésben, melynek következtében Magyarország fokozott ellenőrzést rendelt el a határátlépő helyeken. Az ellenőrzések eredményei alapján Magyarország területére nem érkezett GM zebraadánió.
- 2018-ban céllenőrzés keretében 145 db petúnia minta GMO vizsgálata történt meg, melynek során minden minta GMO negatívnak bizonyult.

- 2019-ben 95 db dísznövényminta (91 db muskátli, 4 db petúnia) GMO-vizsgálata történt meg, melynek során minden minta GMO negatívnak bizonyult
- Magyarországon jelenleg két, független kutatás keretében folynak egyes GMO-k környezeti hatásvizsgálatai, amelyek az élővilágra gyakorolt esetleges káros hatásokat mérik fel.

17. célkitűzés: A kereskedelem által veszélyeztetett állat- és növényfajok védelme

A vadon élő állat- és növényfajok határokon átnyúló, illegális kereskedelmének utóbbi években megfigyelhető jelentős növekedése globális jelenség. A kereskedelem e válfaja nem újkeletű, azonban jellege és hatásai nagymértékben megváltoztak az elmúlt évek során és világszinten az egyik legjövődélmezőbb bűncselekménnyé vált. Az ENSZ Közgyűlése és Biztonsági Tanácsa a vadon élő fajok tiltott kereskedelmét a súlyos szervezett bűnözés egyik formájaként határozta meg, melynek elkövetői az ember-, kábítószer-, illetve lőfegyver-kereskedelemért felelősségre vonható globális bűnszervezethez hasonlíthatók. A vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme új jellegének és kiterjedésének köszönhetően a közelmúltban világszerte nagyobb politikai figyelmet kapott. Tekintettel arra, hogy az Európai Unió a vadon élő állat- és növényfajok egyik legnagyobb piaca, óriási szerepe van az illegális tevékenységek megakadályozásában. Az Unió ezért prioritásként kezeli a kérdést és számos intézkedésével, illetve jelentős pénzügyi forrásmozgósítással segíti az illegális kereskedelem elleni harcot világszerte. A jogellenes kereskedelem megfékezésére az Európai Bizottság 2016. február 26-án európai uniós cselekvési tervet fogadott el, melynek megvalósításában hazánk is jelentős szereppel bír. Bár a cselekvési terv befejeződött, 2020 után várható annak megújítása a következő időszakra vonatkozóan. Magyarországnak - földrajzi fekvéséből adódóan – fontos szerepe van ennek a kereskedelemnek az ellenőrzésében, a jogellenes tevékenységek felderítésében és megakadályozásában, elsősorban a balkáni útvonalon érkező áruk ellenőrzése kapcsán. Emellett Magyarország is célpiaca a veszélyeztetett fajoknak (ritka kaktuszok, egzotikus hullókk), a belőlük készült termékeknek, és szép számmal fordulnak elő nálunk olyan állatok (hazai ragadozómadarak), növények (orchideák), amelyek keresettek a nemzetközi kereskedelemben.

A veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmét a Washingtoni Egyezmény (CITES), valamint európai uniós rendeletek szabályozzák.

A Magyarországon élő, és a CITES hatálya alá tartozó, hazánkban őshonos állat- és növényfajok döntő többsége természetvédelmi oltalom alatt áll, így hazánkban a vadon élő állományok kereskedelmi célú hasznosítására nincs lehetőség. Kivétel a kecsge, amely veszélyeztetett, de természetvédelmi oltalom alatt nem álló halfajunk, azonban e fajra fogási tilalom van érvényben. A faj vadonból származó példányai kapcsán a jelentési időszakban CITES engedély nem került kiállításra.

A kecsgén kívül még az angolna olyan halfajunk, mely a CITES hatálya alá tartozik, de nem áll hazai természetvédelmi oltalom alatt. Bár néhány példánya egykoron természetes úton is eljuthatott vizeinkbe, jellemzően a jelenleg hazánkban található példányok múlt századi telepítésekből származnak. Ezek fenntartása természetvédelmi érdekből nem kívánatos, így fogásukat jogszabály nem korlátozza.

A jogkövető magatartás elősegítése, valamint a jogellenes cselekmények felderítése és megakadályozása érdekében a végrehajtó hatóságok rendszeresen végeznek ellenőrzéseket. Az ellenőrzések száma folyamatosan növekszik. Az ellenőrzések hatékonyságának biztosításához elengedhetetlen a hatóságok szakembereinek rendszeres képzése, továbbképzése. A CITES igazgatási hatóság képzésekkel, és szakmai koordinációval segíti elő a területileg illetékes természetvédelmi hatóságok, a vámhatóság és a rendőrség munkáját, valamint célzott szemléletformáló kampányok

támogatásával a társadalom tájékoztatásáért is felel. Emellett kiemelkedő fontosságú az érintett hatóságok közötti együttműködés biztosítása.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A CITES végrehajtásában résztvevő hatóságok a felderített jogellenes cselekmények során 2018-ban 466, 2019-ben 1884, 2020-ban 1508 CITES hatálya alá tartozó példányt foglaltak le, illetve koboztak el. 2018-2020 között a hatóságok összesen 9 468 750 Ft természetvédelmi bírságot szabtak ki a CITES hatálya alá tartozó fajokat érintő jogellenes cselekmények kapcsán.
- Az Agrárminisztérium megbízásából a NAIK-HAKI a kecsge védelme és a hasznosítás fenntarthatósága érdekében előzetes fajmegőrzési tervet dolgozott ki, amely meghatározza a faj vadon élő állományának védelmét, populációinak fenntartását, helyreállítását, valamint bemutatását szolgáló intézkedéseket és az ugyanezt a célt szolgáló halgazdálkodási tevékenységekre vonatkozó korlátozásokat, tilalmakat és egyéb kötelezettségeket. A terv véglegesítése folyamatban van, melynek elfogadása és publikálása 2021-ben megtörténik.
- 2017-ben és 2018-ban a Csongrád-Csanád Megyei Kormányhivatal „Lásd és Véd!” című tárlata, melyhez az Agrárminisztérium szakmai támogatást nyújtott, sikeresen mutatta be, milyen veszélyek fenyegetik napjaink élővilágát, és felhívta a látogatók figyelmét arra, hogy mit tehetnek, akár egyénileg is, az állatok és növények illegális kereskedelme, és ez által a biológiai sokféleség csökkenése ellen. Az időszakos kiállítást több mint ezren tekintették meg.
- 2018-ban a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda – az Agrárminisztérium aktív közreműködésével – elindított egy olyan projektet, amelynek célja egy együttműködési keretrendszer létrehozása a környezetvédelmi bűnüldözés területén működő hatóságok számára. Az együttműködés kereteit biztosító Nemzeti Környezeti Biztonsági Munkacsoport egyik fő feladata a veszélyeztetett állat- és növényfajok jogellenes kereskedelmének megakadályozása, a természeti értékek, és természeti területek védelmével, a biodiverzitás megőrzésével kapcsolatos jogszabályok érvényre juttatásának hatékonyabbá tétele, a veszélyeztetett állat- és növényfajok jogellenes kereskedelmének megakadályozása, valamint a szakigazgatási és rendvédelmi szervek munkájának támogatása, többek között összevont képzésekkel. Az együttműködésben az Agrárminisztérium, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, az Országos Rendőr-főkapitányság, az Innovációs és Technológiai Minisztérium, a Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatósága, a Pest Megyei Kormányhivatal és a Nemzeti Élelmiszerlánc- Biztonsági Hivatal vesz részt. A Munkacsoport hivatalos megalakítására a pandémia miatt csak 2021-ben került sor.
- A NAV a CITES igazgatási hatóság által közösen kidolgozott a CITES hatálya alá tartozó szállítmányok ellenőrzéséről, kezeléséről, illetve a jogellenes cselekmények észlelése kapcsán szükséges teendőkről szóló belső eljárásrendje folyamatosan naprakész. Az eljárásrendet a NAV 2017-ben adta ki, amely nagymértékben segíti a vámhatóság veszélyeztetett fajok kereskedelmének ellenőrzésével kapcsolatos munkáját, és legutóbbi felülvizsgálatára 2020-ban került sor.
- A veszélyeztetett fajokkal kapcsolatos kereskedelem ellenőrzésében és a jogellenes cselekmények megfékezésében kiemelkedően fontos szerepe van a végrehajtásban dolgozó szakembereknek, és elengedhetetlen, hogy a CITES-szel kapcsolatban naprakész tudással rendelkezzenek. A CITES igazgatási hatóság, 2015 és 2020 között több képzést és szakmai értekezletet is szervezett a kormányhivatalokban dolgozó, a CITES területi feladatainak végrehajtásáért felelős munkatársak részére. A szakemberek folyamatos tájékoztatást kaptak a CITES működéséről, előírásairól, a hatálya alá tartozó főbb állat- és növénycsoportokról, a

vonatkozó európai uniós és hazai szabályozásról, az aktuális változásokról, melynek célja a megfelelő végrehajtás, és az egységes végrehajtási gyakorlat elősegítése volt.

- A felderítés hatékonyságának növelése érdekében 2019. évben az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Főosztály, valamint a Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ Kutyavezető-képző és Állatfelügyeleti Központ 184 fő részvételével környezetvédelmi képzéssorozatot szervezett. A továbbképzés anyagát az Agrárminisztérium Biodiverzitás és Génmegőrzési Főosztálya, mint a CITES igazgatási hatóság, a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal Állategészségügyi és Állatvédelmi Igazgatósága, a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda, valamint a szakterületen kiemelkedő, a Rendőrséggel együttműködő civil szervezetek képviselői állították össze.
- A Biológiai Sokféleség Világnapja (május 22.) és a Vadvilág Világnapja (március 3.) alkalmából a CITES igazgatási hatóság 2015 és 2020 között tematikus programokat szervezett, többször együttműködve a Szegedi Vadasparkkal és a Fővárosi Állat- és Növénykerttel. Az események legfőképpen a fiatalabb generációkat célozták meg, hogy különféle játékok segítségével felhívják a figyelmet a sokféleség megőrzésének fontosságára, különös tekintettel a vadvilágból származó termékek tudatos használatára.
- A CITES igazgatási hatóság szakértőinek vezetésével a Pannon Egyetemen és a Soproni Egyetemen folyik a veszélyeztetett fajok kereskedelmével kapcsolatos tematikus szakirányú képzés.

18. célkitűzés: A genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés és a használatukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásának biztosítása, előmozdítva ezzel a Nagojai Jegyzőkönyv mielőbbi teljes körű végrehajtását

Az emberek évszázadokon keresztül kereskedtek állatokkal és növényekkel, ennek révén pedig genetikai erőforrásokkal. A kereskedelem során a tárgyi javak mellett e növények és állatok felhasználásával kapcsolatos tudás is terjedt. Ez egy olyan időszak volt, amikor a genetikai erőforrásokra úgy tekintettek, mint az emberiség közös tulajdonára, mely szabadon hozzáférhető bárki számára. Azáltal, hogy a történelem során iparilag fejlett és nagy biológiai sokféleséggel rendelkező fejlődő országok alakultak ki, tarthatatlanná vált a szabad hozzáférés koncepciója. A környezet- és természetvédelmi szempontok megjelenése óta pedig globális elvárássá vált a genetikai erőforrások megőrzése és a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztása. Magyarországon az élelmezési és mezőgazdasági célú genetikai erőforrások, valamint a kizárólag hazánkra jellemző bennszülött fajok (endemikus fajok) gazdagsága kiemelkedő. Magyarország mind a genetikai erőforrások birtoklójaként és szolgáltatójaként, mind pedig azok felhasználása vonatkozásában érintett.

Magyarország az Európai Unió tagállamai közül elsőként, 2014 áprilisában ratifikálta a CBD-hez kapcsolódó Nagojai Jegyzőkönyvet.

Az Európai Unióban 2014. június 9-én lépett hatályba az Európai Parlament és Tanács 511/2014/EU rendelete a genetikai erőforrásokhoz való hozzáféréssel és a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásával kapcsolatban a felhasználókra vonatkozó, a Nagojai Jegyzőkönyv szerinti, az Unióban alkalmazandó megfelelési szabályokról.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- 2016. január 20-án megjelent és 2016. február 5-én hatályba lépett a genetikai erőforrásokhoz való hozzáféréssel és a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásával kapcsolatos nemzetközi és európai közösségi jogi aktusok végrehajtásának egyes szabályairól szóló 3/2016. (I. 20.) Korm. rendelet, amely meghatározza az eljáró hatóságokat, szankciókat, illetve rögzít egyes eljárási szabályokat, ezzel a hazai genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés jogilag megfelelően szabályozott keretek között történik, a biológiai sokféleség veszélyeztetése nélkül.
- A genetikai forrásokhoz való hozzáférés és a hasznok megosztásának kérdésében nemzeti kapcsolattartó pont és illetékes nemzeti hatóság, illetve az illetékes hatóság munkájának elősegítésére ellenőrzési pontok kerültek kijelölésre, valamint létrehozásra került egy információs honlap (<http://www.biodiv.hu/nagoya-protocol>) is.
- Hazai genetikai erőforrásokhoz való hozzáférési kérelmet 22 esetben nyújtottak be az illetékes hatóság számára. 2018-ban 1, 2019-ben 12, 2020-ban 6, 2021-ben pedig 3 esetben nyújtottak be kérelmet.
- Magyar felhasználók ellen a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférésre vonatkozó jogszabály megszegésével kapcsolatban nem indítottak eljárást.

VI. stratégiai terület: Hazánk szerepvállalásának erősítése a biológiai sokféleség világszintű csökkenésének megállításában, továbbá a biológiai sokféleség védelmi megállapodásokból fakadó kötelezettségek hazai végrehajtása

20. célkitűzés: Magyarország nemzetközi szerepvállalása során, így a fejlődő országok részére nyújtott források biztosításakor a biológiai sokféleség megőrzés nagyobb mértékű érvényesítése.

A CBD 11. Részleges Felek Konferenciáján, 2012-ben az a döntés született, hogy a 2006–2010 közötti időszak átlagához képest világszinten 2015-re megkétszerezik, és 2020-ig szinten tartják a fejlődő országoknak folyósított, a biodiverzitás védelmét szolgáló támogatásokat. Ugyanakkor az ezeket a forrásokat felhasználó országoknak kiemelt fontossággal kell kezelniük a biológiai sokféleség megőrzését a fejlesztési terveik kidolgozásánál, megvalósításánál.

Magyarország számára a fejlődő országoknak nyújtandó forrásokhoz szükséges kapacitások korlátozottan állnak rendelkezésére. Bár az erre fordított összeg évről évre növekszik, globális léptékben nem jelentős. Ennek megfelelően a biológiai sokféleség szempontjainak érvényesítése a folyamatok során tágabb/közvetett értelemben jelenik meg, így a célkitűzés megvalósításában elért előrelépés is csak ennek tükrében ítélné meg.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- Magyarország aktív szerepet vállal a biodiverzitás védelmét célzó nemzetközi egyezmények (CBD, CMS, Ramsari és Berni Egyezmény) és a kapcsolódó megállapodások (AEWA, EUROBATS; a túzok, a ragadozómadarak, valamint a hazánkból költőfajként eltűnt csíkosfejű nádiposzáta és a kihaltnak nyilvánított vékonycsőrű póling védelmére létrehozott egyetértési memorandumok) és jegyzőkönyvek (Cartagena és Nagojai jegyzőkönyv) munkájában, illetve

nagy hangsúlyt fektet azok hazai végrehajtására. Mindezekon felül Magyarország részes fele a Bálnavadászat nemzetközi szabályozásáról szóló egyezménynek és tagja a Nemzetközi Bálnavadászati Tanácsnak (IWC). Alkotmányos kötelezettségünk a mezőgazdaságunk GMO-mentességének megőrzése. A veszélyeztetett fajok nemzetközi kereskedelmét szabályzó egyezmény (CITES) hazai végrehajtása során az illetékes hatóságok rendszeresen végeznek ellenőrzéseket a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok illegális kereskedelmének megfékezése céljából. E multilaterális egyezményekbe fizetett tagdíjaival Magyarország is hozzájárul a biológiai sokféleség nemzetközi szintű védelméhez. Néhány egyezmény tagdíja teljes egészében vagy részben hivatalos fejlesztési támogatásként (ODA) elszámolható.

- Kolumbiában a biológiai sokféleség megőrzése kiemelt jelentőségű, amely az ország fegyveres konfliktus utáni gazdasági helyreállítása során az illegális fakitermelés eredményeképpen kipusztult erdők újratelepítésével, a fenntartható erdőgazdálkodással összefüggésben is felmerül. A Soproni Egyetem jogelődje, a Nemzeti Agrárkutatási és Innovációs Központ Erdészeti Tudományos Intézete, további magyar partnerekkel együttműködésben Kolumbiában fenntartható gazdálkodási stratégiák végrehajtására vonatkozó projektmegvalósításra kapott lehetőséget az Európai Unió által a kolumbiai gazdasági állapotok javítására létrehozott Trust Fund támogatásával. A projekt célja a konfliktus által érintett távoli vidéki térségek és közösségek törvényes gazdasági tevékenységének ösztönzése, valamint az alternatív termékek és a természeti erőforrások fenntartható használatának ösztönzése, különösen a vidéki közösségek életminőségének javítása érdekében.
- Az Agrárminisztérium adott országok társmisztériumaival kétoldalú együttműködési szándéknyilatkozatok létrehozásával segíti elő a biológiai sokféleség védelmével összhangban az adott ország GMO-mentes mezőgazdaságának kialakítását, megőrzését.